

1 / 2021

MAASEUTUTUTKIMUS

• Finnish Journal of Rural Studies

MAASEUTUTUTKIMUS

Finnish Journal of Rural Studies 1/2021

Lehti tutkijoille ja tutkimustiedon käyttäjille
Verkossa: www.maaseutututkimus.fi

mua.fi

MAASEUTUTUTKIMUS

Finnish Journal of Rural Studies

1 | 2021 | 29. vuosikerta

Päätoimittaja

Torsti Hyryläinen, Helsingin yliopisto,
Ruralia-instituutti
pt@maaseutututkimus.fi

Toimituskunta

Tuomas Kuhmonen, Turun yliopisto
Katri Lassila, Aalto yliopisto
Marko Nousiainen, Terveyden- ja hyvin-
voinnin laitos
Anni Rannikko, Itä-Suomen yliopisto
Sulevi Riukulehto, Helsingin yliopisto
Kaisa Schmidt-Thomé, Demos Helsinki
Katriina Soini, Luonnonvarakeskus
Kaarina Tervo-Kankare, Oulun yliopisto
Seija Tuulentie, Luonnonvarakeskus

Toimitussihteeri

Petja Kauppi, Tekstihuoltamo
toimitussihteeri@maaseutututkimus.fi

Julkaisija

Maaseudun uusi aika -yhdistys
www.mua.fi

Kannen kuva

Leo Montonen, 1930-luku.
© Olli Jaatinen.

Painopaikka

Grano Oy
ISSN 2670-2347

Verkossa

www.maaseutututkimus.fi

Maaseutututkimus on monitieteinen julkaisu tutkijoille ja tutkimustiedon käyttäjille. Julkaisemme erilaisilla teoreettisilla asetelmilla ja metodologisilla lähestymistavoilla tuotettuja tieteellisiä artikkeleita, tutkimustuloksiin perustuvia katsauksia sekä puheenvuoroja ja arvioita. Tavoitteena on lisätä ymmärrystä muutoksista maaseuduilla sekä avata uusia näkökulmia erilaisten maaseutujen kehitykseen ja tulevaisuuteen.

Kirjoitukset voivat käsitellä ihmisiä ja identiteettejä, yhteisöjä ja kulttuuria, elinkeinoja ja luonnonvaroja, maaseudun määrittelyä, merkityksiä sekä maaseutukysymyksiin liittyvää asiantuntijuutta ja politiikkaa.

Artikkelit ja katsaukset ovat vertaisarvioituja, ja lehti on akateemisen julkaisuforumiluokituksen tasolla 1.

PÄÄKIRJOITUS

- 3 Toivoa ja elämää 2100-luvun maaseudulla**
Torsti Hyryläinen

ARTIKKELI

- 6 Erontekoja meidän ja muiden välillä**
Turvapaikanhakijoihin kohdistuva vastarinta maaseudun kontekstissa
Mira Välimaa
- 32 Havaintoja ihmisten liikkuvuudesta ja nettomuuttoliikkeestä koronapandemian aikana**
Olli Lehtonen ja Ossi Kotavaara

KATSAUS

- 60 Maaseutuvaikutusten arviointimenetelmän toimivuus ja kehittäminen**
Toivo Muilu ja Olli Voutilainen
- 84 Ruokajärjestelmän kestävyysmuutos**
Elinvoimaa agroekologisista symbiooseista
Juha Helenius, Sophia Elizabeth Hagolani-Albov ja Kari Koppelmäki

PUHEENVUORO

- 106 Rauha luonnon kanssa solmitaan ruokapöydissä**
Juha Helenius

KOHTAAMINEN

- 115 Maaseutunuoruus kulkee mukana**
Nuorisoyrittäjä Venla Siltovuori
Anni Rannikko

ARVIO

- 119 Tarinoidun maailman kritiikkiä**
Kari Hotakainen: Tarina
Eeva Uusitalo

MAASEUTUKUVA

- 122 Leo Montosen kuvat**
Olli Jaatinen

TIEDOKSI

- 130 Maaseudun uusi aika -yhdistyksen gradupalkinto 2020**
Anni Leskinen: "Omavaraisuutta tavoittelevat kotitaloudet Suomessa: keinot, syyt ja elämänpolitiikka"
- 132 ”Osallinen maaseutu”**
Maaseutututkijatapaaminen
etäyhteyksin 26.–27.8.2021

TORSTI HYYRYLÄINEN

Toivoa ja elämää 2100-luvun maaseudulla

Tänä vuonna syntyvät lapset keskimäärin näkevät maailman, joka on todellisuutta vuonna 2100. Näin ainakin Suomessa, mikäli täällä syntyville laskettu elinajanodote, pojilla 79,2 ja tytöillä 84,5 vuotta, ei jostain dramaattisesta syystä käänny laskuun. Tulevaisuus on siis keskuudessamme. Velvollisuutemme on ottaa nousevat sukupolvet huomioon, kun teemme tuleviin vuosikymmeniin vaikuttavia päätöksiä. Tämä on kestävyysajattelun keskeisin eettinen sitoumus.

Vuonna 2100 kaupungit ja maaseudut ovat varmasti hyvin toisenlaisia kuin nykyään. Paikka pysyy todennäköisesti yhtenä tärkeimmistä määrittäjätekijöistä sille, millaiseksi ihmisen elämä ja hyvinvointi muodostuvat. Eli alueelliset ja paikalliset erot tulevat säilymään, toivottavasti kärjistymättä. Ihmisten hyvinvointiin tulee laajimmin vaikuttamaan se, miten hyvin onnistumme rakentamaan tasapainon kulttuuriekosysteemien ja luonnon ekosysteemien välille.

Ihmiskunnan selviytymisen keskeinen voima on kyvyssä toimia yhdessä suurten ongelmien edessä. Yhteiset uhat yhdistävät meitä. Paineen alla altruistiset, epäitsekäät piirteet tulevat esiin, mutta ne vaikuttavat vain niin kauan kuin meillä on yhteinen näkymä selviytymisestä. Toivon hii- puessa itsekkyyks lisääntyy.

Jotta voisimme luvata tänä vuonna syntyneille edellytykset hyvään elä- mään, on hyväksyttävä, ettei sitä voi saavuttaa ilman laajaa yhteistyötä koko ihmiskunnan kesken. Onneksi olemme jo luoneet sekä instituutioita että kansainvälisiä toimintamalleja tätä tehtävää varten. Niihin meidän pitää luottaa. Mutta samalla ratkaisuja pitää etsiä ja tehdä itse.

Tulevaan suuntautuvaan toimintaan liittyy aina epävarmuutta. Tulevaa ei voi tietää eikä suunnitella valmiiksi. Epävarmuutta voidaan sietää luo- malla mekanismeja, jotka tukevat yhteisellä tiellä pysymistä. Toivon näkymien hahmottelun mahdollistaa kykymme kuvitella maailmoja, joita ei vielä ole. Olemme ihmiskuntana kehittyneet erittäin taitaviksi kuvaa- maan uskottavasti tulevaisuuden näkymiä niin, että ne tuntuvat tosilta ja mahdollisilta. Tulevaisuuteen suuntautuvia näkymiä voi kutsua visioiksi.

Visiot kannattelevat toivoa tulevasta. Ilman sitä emme jaksaisi elää ajan vitsausten ja epävarmuuksien yli. Ilman visiota toivon näkymää on vaikea jakaa. Erilaiset kriisit ja sokit koettelevat ja verhoavat toivon näkymiä. Mutta paradoksaalisesti visiomme voivat myös vahvistua koettelemuk- sista, koska ymmärrämme paremmin niiden merkityksen. Selviytyjinä tiedämme, ettei uskoa voi hylätä eikä toivoaan menettää, jos haluaa pysyä elossa.

Elinkeinoelämän valtuuskunta (EVA) julkaisi äskettäin (EVA 2021)¹ kyselyn, jonka mukaan 81 % suomalaisista pitää epävarmuutta tulevai- suudesta syynä alentuvaan syntyvyyteen. Tulevaisuudesta huolestuneiden suomalaisten osuus on yllättävän suuri. Se viestii mielestäni siitä, että visiomme kaipaavat päivitystä. Olisi rakennettava uskottavia ja tavoitte- lemisen arvoiseksi koettuja kuvauksia tulevaisuudesta, sellaisia, joihin voisi ripustaa osan myös omasta elämänsuunnitelmastaan.

Tutkijoilla on keskeinen rooli ja vastuu visioiden muotoilussa. Tutkijat kohtaavat epävarmuuden muiden lailla, mutta juuri tieteellinen, tutkiva

1 <https://www.eva.fi/blog/2021/03/09/epavarmuus-tulevaisuudesta-alentaa-syntyvyytta-perheenpe- rustamiskaiset-hyvin-pessimistisia/>

lähestymistapa avaa mahdollisuuden havaita nykyisyydessä uusia tulevaisuuksia. Tutkijatkaan eivät tiedä varmasti. Mutta he voivat kuvata todennäköisiä ja mahdollisia maailmoja, jotka ovat yhdessä tehtävissä tosiksi.

Mitä kauemmas tulevaan tähtäämme, sitä suurempaa on epävarmuus. Vaikka yritämme etsiä todennäköisyyksiä ja poistaa päätöksenteosta epävarmuutta, vapaasti arvoihin sitoutuneille valinnoille eli politiikalle jää aina tilaa. Tiedejulkaisun tehtävä on palvella tutkimustiedon käyttäjiä, ovatpa he sitten tutkijoita, poliitikkoja, viranomaisia, yrittäjiä tai kansalaisia.

2100-luvun maaseutuihin liittyviä ajatuksia on tämänkin lehden sivuilla. Tutkijoiden katse on vahvasti tässä ajassa, mutta tulevaisuuden ratkaisujakaan ei piilotella: mahdollinen maaseutu näyttäytyy niin turvapaikanhakijoiden kohtaamisten, paikallisten tuotannollisten symbioosien kuin koko yhteiskunnan näkökulmasta. Tutkijat pohtivat myös maaseutuvaikeutusten arviointia sekä koronapandemian vaikutusta muuttoliikkeisiin. Nuoren yrittäjän toiveikkuus kontrastoituu palkitun kirjailijan kuvitelmaan tulevaisuuden maaseudusta. Ajankohtaiseen aiheeseen tarttunut Itä-Suomen yliopiston opiskelija Anni Leskinen tutki opinnäytteessään gradupalkinnon arvoisesti omavaraisuutta tavoittelevia kotitalouksia. Niiden osuus tulee todennäköisesti kasvamaan.

Maaseutukuva-osiossa olevat valokuvat 1900-luvun alun suomalaisesta maaseudusta ja ihmisistä ovat erityisellä tavalla toivoa herättäviä. Leo Montosen valokuvista välittyy poikkeuksellisen hienosti inhimillinen lämpö. Montonen ei kaunistele tai kauhistele, vaan kohdistaa katsemme ihailtavan tarkasti – elämään maaseudulla.

MIRA VÄLIMAA

YTM, väitöskirjatutkija

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Erontekoja meidän ja muiden välillä

Turvapaikanhakijoihin kohdistuva vastarinta maaseudun kontekstissa

Vuoden 2015 muuttoliike herätti kiivasta keskustelua turvapaikanhakijoita koskien. Tätä keskustelua käytiin myös useilla maaseutumaisilla paikkakunnilla, joihin vastaanottokeskuksia perustettiin. Artikkelissani tarkastelen turvapaikanhakijoihin kohdistuvaa vastarintaa maaseudun kontekstissa kategorisointiin pohjautuvan teemaattisen analyysin keinoin. Tutkimuskohteena on sosiaalisten kategorioiden synty ja ylläpitäminen. Näitä kategorioita luodaan ja merkityksellistetään turvapaikanhakijoita koskevissa keskusteluissa. Tarkastelen sitä, miten paikallisuutta ja ulkopuolisuutta tuotetaan sekä ylläpidetään turvapaikanhakijoihin kohdistuvissa vastustuspuheenvuoroissa. Tuotan tietoa siitä, miten maaseutupaikallisuus vaikuttaa turvapaikanhakijoihin kohdistuvaan vastarintaan. Tutkimus paikantuu Kauhavan kaupunkiin, jossa toimi vastaanottokeskus vuosina 2015–2019. Tutkimusaineisto koostuu paikallislehti Komian mielipidekirjoituksista sekä turvapaikanhakijoihin liittyvistä keskusteluista verkkopalvelu Suomi24 -keskustelufoorumilla. Turvapaikanhakijat ulkopuolisiksi positioivat kategoriat korostavat hierarkkisuutta, jossa korostuu länsimaisen kulttuurin ylivoimaisuus.

Asiasanat: toiseus, maaseutu, paikallisuus, turvapaikanhakija, ulkopuolisuus.

Täällä on tähän asti ollut turvallista, mutta uhka on päällä ulkomailta. Päättäjät, olkaa viisaita, pidetään kotoinen Kauhava tällaisena hyvänä paikkana elää.

Näin kommentoi kauhavalainen kirjoittaja kotikaupunkiaan ja kokemaansa siihen kohdistuvaa uhkaa turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskuksen perustamisvaiheessa. Samanlaisia ajatuksia jakoi moni muukin paikallinen asukas vuonna 2015, kun vastaanottokeskus perustettiin Kauhavalle. Turvapaikanhakijat edustivat paikallisille asukkaille erilaisuutta ja tuntematonta. Jotain, joka uhkasi paikallista kulttuuria, turvallisuutta ja elämäntapaa.

Vuosien 2015 ja 2016 muuttoliikkeiden myötä Euroopasta haki turvapaikkaa ennätysmäärä ihmisiä. Turvapaikanhakijoiden vastaanottaminen on herättänyt ihmisissä halua auttaa ja olla mukana vapaaehtoistoiminnassa. Samalla turvapaikanhakijoihin on kuitenkin kohdistunut myös ennakkoluuloja ja heidän vastaanottamistaan on vastustettu. Tässä tutkimuksessa ymmärrän syrjivää puhetta sisältävän vastustamisen myös rasismina. Rasismin käsitän yleisemmin ilmiöksi, joka esiintyy niin arkisena kuin kokemuksellisenakin, mutta on samalla institutionaalinen ja rakenteisiin liittyvä ongelma. Rasismin tutkimuksessa tämä määritelmä on vakiintunut (esim. Keskinen, Seikkula & Mkwesha 2021).

Turvapaikanhakijat maaseudun kontekstissa

Turvapaikanhakijoihin ja pakolaisiin kohdistuva vastustaminen on myös kansainvälisesti tunnistettu ilmiö. Aikaisemmin tutkimuskirjallisuudessa on muun muassa etsitty syitä rasismiin ja vahvaan vastustukseen pohtimalla kuulumista ja kansalaisuutta (Sotkasiira & Haverinen 2016; Mäkinen 2017; Grip 2019) sekä tutkimalla maahanmuuttajia koskevaa asenneilmapiiriä (Aalberg ym. 2011; Hainmueller & Hiscox 2010; Croucamp ym. 2017). Nämä tutkimukset alleviivaavat turvapaikanhakijoiden jo lähtökohtaisestikin eriarvoista asemaa valtaväestöön nähden.

Tarkastelen artikkelissani turvapaikanhakijoihin kohdistuvaa vastarintaa maaseutupaikkallisuuden näkökulmasta, mikä onkin ollut yksi keskeinen juonne turvapaikanhakijoihin kohdistuvaa vastarintaa tarkastelevissa tutkimuksissa. Maaseudun ja pienten paikkakuntien maahanmuuton kysymyksiin on pureutunut viime vuosina uusien maahanmuuttopaikkakuntien (*New Immigrant Destinations*) tutkimus, jossa etsitään vastauksia siihen, miksi useimmiten juuri maaseutukontekstissa

maahanmuuttajiin kohdistuu toisinaan erityisen vahvaa vastarintaa. (McAreavey 2018, 148.) Tutkimussuuntaus alleviivaa pakolaisten vastaanottamisen kontekstissa rakenteiden ja järjestelmien tason lisäksi paikallisyhteisön kykyä vastaanottaa pakolaisia sillä se on taso, jossa sosiaalinen integraatio tapahtuu (McAreavey & Argent 2018).

Maaseutupaikallisuuden vaikutuksia turvapaikanhakijoiden vastaanottamisen ilmapiiriin on tarkasteltu myös kotimaisessa tutkimuskirjallisuudessa (Kelahaara & Mattila 2017; Maasilta 2018; Nikunen 2018). Kansainvälisen tutkimuksen mukaan turvapaikanhakijoiden vastustuksessa kyseessä saattaa olla esimerkiksi paikallisten asukkaiden tarve säilyttää ”rodullinen puhtaus”, jonka seurauksena erilaisuudelle ei ole sijaa usein kaupunkiympäristössä tiiviimmissä maaseutuyhteisöissä (vrt. Hubbard 2005a; Hubbard 2005b). Tutkimustieto siis tukee ainakin osittain sitä, että erityisesti maaseudulla ja väestöltään pienillä paikkakunnilla turvapaikanhakijoiden voidaan kokea uhkaavan paikallisen yhteisön ja sen asukkaiden asemaa.

Tällaista ajattelua on kutsuttu tutkimuksessa myös ”maaseudun rasismiksi” (*rural racism*). Maaseutuun on tyypillisesti liitetty mielikuvia puhtaasta, valkoisesta, idyllisestä ja turvallisesta asuinalueesta, vastakohdasta vaaralliselle kaupungille (Kate Cairns 2013). Maaseudun ajatellaan olevan asuinalue, jossa asukkaat ovat lämminhenkisiä ja ystävällisiä ja jossa rikoksia ei juurikaan esiinny (Garland & Chakriborti 2004). Valkoisen väestön etuoikeutettu asema ja valta ovat luoneet kulttuurin, jossa rasmin vastaiset tavoitteet saatetaan nähdä osana poliittista agenda, mutta samalla erilaisuutta vieroksuvan kulttuurin kuitenkin helposti ajatellaan kuuluvan ”maaseudun tapoihin”. (Myers & Bhopal 2015.)

Toisaalta joillakin alueilla rasistiset näkemykset ovat yleisempiä, vaikka ne eivät tulisikaan näkyviksi puheen tai tekojen tasolla (Krivokapic-Skoko & Collins 2018, 162). Tällaisen maaseudun rasmin kieltäminen asettaa erityisesti rodullistetut ihmiset haavoittuvaan asemaan, sillä maaseudulla on myös usein kaupunkia vaikeampaa olla erottumatta katukuvassa. Erityisesti pienillä paikkakunnilla vastaanottokeskuksen perustaminen usein näkyy myös katukuvassa erilaisten ihmisten tullessa osaksi pieniä ja tiiviitä maaseutuyhteisöjä.

Artikkelissani tutkin, miten paikallisuutta ja erontekoja tuotetaan sekä ylläpidetään turvapaikanhakijoita koskevissa keskusteluissa. Hyödynnän tutkimuksessani moraalisen järjestyksen tuottamista jäsentävän

kategoria-analyysin välineitä. Tutkimusaineisto koostuu paikallislehti Komian mielipidekirjoituksista sekä Suomi24-keskustelufoorumien paikakuntakohtaisista turvapaikanhakijoihin liittyvistä keskusteluista. Analyysissä tarkastelen sosiaalisten kategorioiden muotoutumista. Näitä kategorioita luodaan ja merkityksellistetään turvapaikanhakijoiden vastustamista perustelevissa puheenvuoroissa. Olen kiinnostunut erityisesti siitä, miten kategorisoinnit mahdollisesti liittyvät maaseutukontekstiin.

Turvapaikanhakijoihin kohdistuvan vastustamisen tutkiminen on perusteltua, sillä se voi olla esteenä turvapaikanhakijoiden kiinnittymiselle vastaanottavaan maahan ja alueeseen. Kiinnittymisen edellytyksenä on vuorovaikutus ympäröivän yhteisön tai luonnon kanssa, mutta käytännössä se ei toteudu kuin osalla turvapaikanhakijoista, vaikka sinänsä maaseudulla sijaitseva vastaanottokeskus koettaisiinkin turvalliseksi ympäristöksi. (Pöllänen 2020, 45–47.) Maaseutupaikallisesti esiintyvän turvapaikanhakijoihin kohdistuvan vastustamisen tutkiminen tuottaa tietoa, jonka avulla voidaan tunnistaa ja pyrkiä vaikuttamaan niihin haasteisiin, joita maaseutukontekstissa ilmenee (McAreevey 2018, 152).

Erontekoja meidän ja muiden välillä

Tukeudun tässä artikkelissa teoreettisesti maahanmuuttajien ja rodullistettujen vähemmistöjen toiseuttamiseen liittyvään tutkimuskirjallisuuteen. Tutkimuskirjallisuudessa on puhuttu ”kulttuuristamisesta”, tavasta mieltää muualta muuttanut kantamassa omaa kulttuuriaan ja tapojaan ikään kuin ”reppuna selässään”. Tällainen lähestymistapa ohittaa yksilöiden sosiaaliset asemat, aiemmat elämäkokemukset ja kulttuurien muutoksen (ks. Keskinen 2011, 2012; Hiitola & Peltola 2018). Jaotteluihin perustuvia identiteettejä rakennettaessa tehdään näkyväksi sitä, mikä koetaan ”poikkeavana” suhteessa omiin käsityksiin sosiaalisesta järjestyksestä. Maahan muuttanut voidaan ymmärtää kulttuurin ohjaamaksi objektiksi, jos maahanmuuttajan lähtömaan ja suomalaisen yhteiskunnan kulttuurit eivät kohtaa (Kerkkänen 2008, 24).

Turvapaikanhakijoihin liittyy rodullistavien ja kulttuuristavien ennakkoluulojen lisäksi erityisiä uhkakuvia. Näitä turvapaikanhakijoihin – ja siten myös vastaanottokeskuksiin – liitettyjä uhkakuvia ovat esimerkiksi taloudelliset menetykset, kunnan negatiivinen leimautuminen, yksityisyyden menettäminen, lasten turvallisuuden vaarantuminen (Maasilta 2018), rikostilastojen kasvaminen sekä asuntojen arvon laskeminen

(Lubbers ym. 2006). Turvapaikanhakijoiden on myös pelätty vievän paikakuntalaisten työpaikat (Citrin & Sides 2008; Sotkasiira & Haverinen 2016), minkä lisäksi heidän koetaan olevan taakka veronmaksajille ja julkisille palveluille (Hainmueller & Hiscox 2010). Turvapaikanhakijoiden ajatellaan uhkaavan paikallisten asukkaiden asemaa erityisesti paikkakunnilla, joissa julkiset palvelut ja työpaikat siirtyvät isompiin kaupunkeihin (Maasilta 2018, 48). Aikaisempi tutkimus on kuitenkin osoittanut, että vastaanottokeskuksen sijaitseminen lähiympäristössä on jopa vähentänyt turvapaikanhakijoihin kohdistuvaa vastustusta (Lubbers ym. 2006).

Talouden poliittisuutta ja talouteen liittyvien kysymysten politisointia maahanmuuttovastaisessa keskustelussa tutkineen Katariina Mäkisen (2013) mukaan turvapaikanhakijoiden ajatellaan uhkaavan valtaväestön oikeutta hyvinvointiyhteiskunnan hedelmiin, eikä ”heillä” lähtökohtaisesti ajatella olevan samanlaisia oikeuksia ja ihmisarvoa kuin ”meillä” suomalaisilla. Suvi Keskinen (2016) toteaa, että erityisesti oikeistopopulistinen ajattelutapa pyrkii sulkemaan poliittisessa päätöksenteossa turvapaikanhakijat ja muualta kuin Pohjoismaista tulleet maahanmuuttajat pois hyvinvointivaltion tarjoaman avun ja palvelujen piiristä.

Perusteita turvapaikanhakijoiden päästämiseksi hyvinvointiyhteiskunnan avun piiriin voidaan tarkastella myös taloudellisen hyödyn ja hyödyttömyyden näkökulmasta. Turvapaikanhakijat voidaan kokea painolastina ja kulueränä Suomen taloudelle. Taloudellisen rationaliteetin määrittäessä suhdetta siirtolaisiin nousee esille kysymys siitä, onko tulijoista hyötyä kansakunnalle (Mäkinen 2013, 23). Turvapaikanhakijoita ja pakolaisia pidetäänkin usein taloudellisena rasitteena. Tämä voi johtaa siihen, että vain sellaiset maahanmuuttajat hyväksytään, joista on suoraa taloudellista hyötyä (Keskinen ym. 2009, 14). Kansalaisten julkisissa keskusteluissa puhutaankin esimerkiksi ”turvapaikkabisneksestä”, joiden rahoittajana toimivat verotuksen kautta ”suomalaiset veronmaksajat” (Sotkasiira & Haverinen 2016, 120).

Paikallisuus lisää näkökulmani mukaan sosiaalisia jaotteluja, vaikka se toisissa yhteyksissä tuo mukanaan myös uusia kuulumisen mahdollisuuksia (ks. Nikunen 2018). Paikkojen merkitykset korostuvat tavallisesti muutoksessa, ja globalisaation vaikutukset koetaan usein ankarimmin syrjäisillä alueilla, jotka kamppailevat löytääkseen väestölle kestävää toimeentuloa ja elinkeinoja samalla, kun tuotantoa siirretään halvemman työvoiman alueille. Alueiden alkuperä ja historia saattaa synnyttää tarvetta käpertyä sisäänpäin, jonka seurauksena kaikenlaiset muutokset

koetaan uhkana, mikä taas osaltaan tuottaa jakoja paikallisten asukkaiden ja muualta tulleiden välille. (Nikunen 2018, 24.)

Tutkimuksen toteutus

Tutkimukseni sijoittuu Etelä-Pohjanmaalla sijaitsevaan Kauhavan kaupunkiin, josta on kuntaliitosten myötä tullut väestömäärältään maakunnan kolmanneksi suurin kaupunki. Tutkimusaiheen paikantumisen kannalta on syytä esitellä muutamia Kauhavan kaupunkiin liittyviä ominaispiirteitä. Ympäristöhallinnon kaupunki-maaseutu -luokituksen mukaan Kauhava on pääosin ydinmaaseutua. Kauhavan elinkeinoelämä koostuu metalli-, puu- ja teknologiateollisuudesta sekä maataloudesta. Yhtenä merkittävänä Kauhavan imagoa rakentaneena ja alueen työllistäjänä on toiminut Kauhavalle vuonna 1929 perustettu puolustusvoimien ylläpitämä Lentosotakoulu, joka lopetti toimintansa vuonna 2014. Sinne perustettiin Kauhavan vastaanottokeskus syksyllä 2015.

Tutkimusaineisto sisältää paikallislehti Komian mielipidekirjoituksia sekä Suomi24-keskustelufoorumien Kauhava-palstan kirjoituksia elokuusta 2015 elokuuhun 2016. Tutkimusaineistoa varten on kerätty keskustelufoorumilta 65 viestiketjua, jotka kukin sisältävät 1–128 viestiä (1314 yksittäistä kirjoitusta). Lopulliseen aineistoon on valittu 840 turvapaikanhakijoiden vastustusta kuvailevaa, sisällöltään rikasta ja useampia vastauksia saanutta, selkeää argumentointia sisältävää kirjoitusta. Keskustelufoorumien sääntöjen edellyttämällä tavalla jokaiseen viestiketjuun on jätetty ilmoitus siitä, että kirjoituksia käytetään tutkimusaineistona. Komiat-lehden mielipidepalstalla kirjoittelu oli maltillisempaa ja turvapaikanhakijoiden vastustamiseen liittyviä mielipidekirjoituksia julkaistiin yhteensä 19 kappaletta. Kaikki paikallislehden mielipidekirjoitukset sisältyvät tutkimusaineistoon. Aineistolainauksia käsiteltäessä kiinnitän huomiota kirjoittajien anonymiteettiin ja jätän mainitsematta, onko kirjoitus julkaistu lehdessä vai keskustelufoorumilla. Lisäksi lainausten kirjoitusasu on muutettu pienillä merkki- ja sanamuutoksilla, jotta alkuperäiset lainaukset eivät ole niin helposti löydettävissä hakukoneilla.

Verkkokeskusteluja tutkittaessa on tunnistettava ja huomioitava tutkimusaineiston konteksti, eli verkkoalustalle tyypilliset ominaisuudet ja puhutavat (Laaksonen & Martikainen 2013; Turtiainen & Östman 2013). Erilaiset vastustuspuheelle avoimet foorumit herättävät henkiin turvapaikanhakijoita syrjiviä ja vastustavia keskusteluja. On mahdollista, että

mielipiteet esitetään hyvinkin kärjistetyksi silloin, kun ne voidaan kirjoittaa nimettömästi keskustelufoorumille. Tutkimusaineisto sisältää osin tällaisia vahvasti kärjistäviä, suvaitsemattomuutta ja vastustamista esille tuovia kirjoituksia. Keskustelufoorumien kirjoituksista poiketen lehden mielipidekirjoitukset olivat jo lähtökohtaisesti harkitummin ja asiallisemmin laadittuja. Tämä saattaa johtua ainakin osittain siitä, että ihmiset pyrkivät tuomaan mielipiteitään asiallisemmin esille, kun he esiintyvät omalla nimellään tai heidän henkilöllisyytensä on vähintäänkin lehden toimituksen tiedossa.

Lisäksi mielipidepalstan kirjoituksista esimerkiksi avoimen rasistiset kirjoitukset jäävät julkaisematta. Tämä aineisto paljastaa kuvauksia paikallisuudesta ja ulkopuolisuudesta, jotka voivat jäädä tavoittamattomiksi toisentyyppisen aineiston kohdalla. Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei siis ole kokonaiskuvan muodostaminen turvapaikanhakijoihin kohdistuvasta asenneilmapiiristä, vaan pyrin tavoittamaan niitä haasteita, joita turvapaikanhakijoiden vastaanottamiseen liittyy maaseutukontekstissa.

Tutkimuskysymykseni on, miten paikallisuutta ja erontekoja tuotetaan ja ylläpidetään turvapaikanhakijoista käytävässä keskustelussa. Tutkimusaineisto on analysoitu temaattisesti kolmen sisällöllisen otsikon alle (ks. Tuomi & Sarajarvi 2018). Näiden alaotsikkojen puitteissa käsittelen kategorioiden muodostumista dynaamisena prosessina kolmella eri teema-alueella: paikallisesti, uhkakuvien kautta ja ulossulkemisen myötä. Analyysi on saanut sisällöllisiä vaikutteita myös kategorianalyysistä, joka toimii paikallisuutta ja erontekoja tuottavien ja ylläpitävien kategorioiden tunnistamisen välineenä. Ymmärrän kategoriat arkitiedon varaan rakentuviksi kulttuurista ja sosiaalista järjestystä ylläpitäviksi jäsennyksiksi (ks. Sacks 1965). Kategoriat soveltuvat hyvin aineiston teemoittelua täydentämään, sillä niitä tarkastelemalla pääsen käsiksi siihen, millaisiin kategorioihin keskusteluissa sitoudutaan tai sijoitetaan muita. Juhila ym. (2012a, 27) ovat tutkimuksessaan maininneet, että valitut kategoriat määrittävät sitä, miten toimintaan orientoidutaan (Juhila, Jokinen & Suoninen 2012a, 27). Kategoriat ovat merkityksellisiä erityisesti tässä tutkimuksessa, sillä juuri turvapaikanhakijoista käytävässä keskustelussa turvaututaan usein ”ylempi- ja alempiarvoisiin” moraalihierarkioihin (ks. Virkki 2019).

Taulukko 1: Paikallisen asukkaan ja turvapaikanhakijan pääkategoriat alakategorioineen, niiden lukumäärät ja kategoriamääreet

KATEGORIA (lukumäärä)	KATEGORIAMÄÄREET
Paikallisen asukkaan kategoria (576)	
Bisnesmies (126)	taloudellisen hyödyn tavoittelu, oman edun tavoittelu, ahneus
Vanhempi sukupolvi (69)	valmius isänmaan puolustamiseen, yhteiskunnan rakentaminen, työteliäisyys
Uuskauhavalainen (41)	kyvyttömyys puolustaa isänmaata, saamattomuus, laiskuus
Suvaitsevainen (183)	pakolaisten suvaitseminen, ymmärtämättömyys, maanpetturuus, hölmöys
Paikallinen mies (47)	puoliso, vastuunkantaja, elättäjä, pidättyvyys
Turvapaikanhakijan puoliso (65)	halveksittavuus, seksuaalisesti viritettyneisyys, itsenäisyys
Paikallinen nainen (45)	puoliso, hoivaaja, heikkous, yksinkertaisuus
Turvapaikanhakijan kategoria (624)	
Terroristi (97)	ansaitsemattomuus, vaarallisuus, uskonto (islam), moraalittomuus
Elintasopakolainen (123)	ansaitsemattomuus, laiskuus, epärehellisyys, työtä vieroksuminen
Rintamakarkuri (76)	ansaitsemattomuus, moraalittomuus, vastuuttomuus, epärehellisyys
Hädänalainen pakolainen (46)	ansaitsemattomuus, nuori tai vanha ikä, naissukupuoli, uhrius
Rikollinen (152)	ansaitsemattomuus, moraalittomuus, ylikorostunut seksuaalisuus, häikäilemättömyys
Turvapaikanhakijamies (130)	ansaitsemattomuus, kiinnostavuus, häikäilemättömyys, maskuliinisuus

Seuraavissa kolmessa luvussa tarkastelen tutkimustuloksia kategorioiden pohjalta temaattisesti (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018). Aineistoon kuuluvissa kirjoituksissa esiintyi useimmiten kuvauksia eri kategorijäsenyyksistä. Kategoriat jäsentyvät suhteessa toisiinsa ja niitä voidaan tulkita vain suhteessa paikalliskontekstiin. Kuvaan kategorijäsenyyksiä niihin liitettyjen määreiden pohjalta. Ensin tarkastelen sitä, miten turvapaikanhakijan ja paikallisen asukkaan kategoriat rakentuvat paikalliskontekstissa. Toiseksi käsittelen kategorioiden syntymistä uhattujen paikallisdentiteettien kautta, ja kolmanneksi tarkastelen toiseuttavia ja

ulossulkevia kategorisointeja, joita esiintyy sekä turvapaikanhakijan että paikallisen asukkaan kategorioissa.

Kilpailu yhteiskunnan resursseista, paikasta ja tilasta

Tarkastelen seuraavassa toisilleen vastakohtina määrittyviä turvapaikanhakijan ja paikallisen asukkaan kategorijäsenyyksiä sekä bisnesmiehen kategoriaa. Kaikki erittelemäni kategoriat rakentuivat tavalla tai toisella paikallisessa kontekstissa, vaikkakin osa kategorioista liittyy myös laajempiin yhteiskunnallisiin keskusteluihin (vrt. Nikunen 2018). Tässä osiossa kuvaan tarkemmin niiden rakentumista.

Kauhavalaisten asemoitumista vastaanottokeskukseen kehystää se, että vastaanottokeskus perustettiin entisen Lentosotakoulun tiloihin, jonka toiminnan päättyminen puolustusvoimien uudistuksen vuoksi oli jo itsessään kauhavalaisille suuri menetys. Mieli-pidekirjoitusten kommentteissa toistui- vat puheenvuorot, joissa kritisoitiin turvapaikanhakijoiden sijoit- tamista näihin historiallisesti Kauhavan imagoa määrittäneisiin Lento- sotakoulun tiloihin.

Sääli jotenkin tuloo nyt teitä kauhavalaaset, ensin teiltä viedään Kauhavan ylpeys nro1 eli lentokenttä ja varuskunta. Nyt niihin samoihin tiloihin laitetaan satoja sotilaskarkureita ja isis taistelijoita :(Ajatelkaa mitä kaikkea ideoita teillä olisikaan voinut olla tuon tyhjillään olevan kentän tilalle? Kauhavalaaset ovat aina olleet yrittelijäitä ja kekseliäitä, mutta nyt sattui jotain karmeaa, joka mitä ilmeisimmin mustaa Kauhavan maineen kokonaan. Kauhavasta kun pian puhutaan Suomessa ja maailmassa, niin se muistetaan vain ja ainoastaan Suomen suurimpana pakolaiskeskuksena. Tätäkö tosiaan jotkut siellä haluavat?
18.9.2015

Vastustuspuhettaan esille tuoneille keskustelijoille oli merkityksellistä, että vastaanottokeskus oli sijoitettu juuri Lentosotakoulun tiloihin. Vastustavat kommentit kohdistuivat juuri vastaanottokeskuksen sijaintiin. Turvapaikanhakijoita vastustavissa keskusteluissa turvapaikanhakijoiden koettiin ikään kuin häpäisevän Lentosotakoulun kulttuurihistoriaa.

Kauhava on myös joutunut vuosien varrella luopumaan Lentosotakoulun lisäksi monista julkisista palveluista niiden siirtyessä lähikaupunkeihin siitä huolimatta, että kauhavalaiset ovat yrittäneet aktiivisesti puolustaa ja perustella tarvettaan palveluiden tuottamiselle kotipaikkakunnallaan.

Esimerkiksi maistraatin, verotoimiston, työvoimatoimiston ja käräjäoikeuden toimipisteet lakkautettiin, kun palveluja keskitettiin ja siirrettiin lähikuntiin. Näin ollen jo ennen vastaanottokeskuksen perustamista Kauhavalla eli pelko kaupungin autioitumisesta.

Vastaanottokeskuksen perustamisen jälkeen heräsi huoli siitä, että turvapaikanhakijat olivat tulleet valloittamaan kauhavalaisten turvallisen ja idyllisen kotikaupungin. Samaan aikaan tapahtuvien suurten, paikallisten asukkaiden elinympäristöön kohdistuvien muutosten on aikaisemminkin todettu lisäävän muutosvastarintaa ja tarvetta suojella asuinympäristöä (ks. Maasilta 2018), vaikka toisaalta maahanmuuton on myös katsottu parantavan paikallisten asukkaiden asemaa piristämällä paikallistaloutta ja palveluntuotantoa (Søholt, Stenbacka & Nørgaard 2018). Seuraavassa lainauksessa kirjoittaja pohtii kauhavalaisten voimattomuutta sellaisten muutosten edessä, joiden itsestään selvästi ajateltiin olevan paikallisten asukkaiden edun vastaisia.

Onko millään enää mitään väliä? Ensin valtio vei poliisitoimen Kauhavalta. Sitten vietiin maistraatti, käräjäoikeus ja työvoimatoimistokin. Aikaisemmin oli jo lakkautettu Lentosotakoulu ja vietiin verotoimisto jne. Mitä saadaan vaihdossa? Ensin vastaanottokeskus, ja nyt saadaanko kaupan päälle vielä palautuskeskus? Ei tunnu olevan hyvä kauppa... 20.01.2016

Kuten lainauksesta käy ilmi, monissa maaseutukunnissa käydään kamppailua pärjäämisestä ja yhteiskunnan resursseista, mikä on lisännyt tarvetta pitää kiinni omista oikeuksista yhteiskunnan etuiksiin ja turvaan. Julkisessa keskustelussa toistuu ajatus, ettei turvapaikanhakijoilla tulisi olla samanlaisia oikeuksia kuin valtaväestön edustajilla (mm. Mäkinen 2013, 18). Sama nationalistinen ajattelutapa on havaittavissa keskustelupalstojen kommentteissa. Seuraava kommentti kuvaa erontekoa erityisesti vastakkainasettelun kautta:

Suomi ottaa valtavan määrän pakolaisia ja tarjoaa majoituksen, yksityissektorin lääkäripalvelut kattavasti. Ruoka sen mukaan, mikä kelpaa maahan saapuneelle sekä vaatetuksen, kriisiapua, turvaa, seuraa ja hoivaa. Mutta mitä minä en ymmärrä: Sitä että ottamalla omalta kansalta pois, ja antamalla maahan saapuneelle sen, mikä tulisi taata kantasuomalaiselle? 26.3.2016

Kauhavalla turvapaikanhakijoiden terveydenhoitoa järjestettiin yksityisen palveluntuottajan toimesta. Tämä sai aikaan keskustelua siitä, mikä ihmisryhmä on ansaitsevampi ja tärkeämpi. Kommentteissa turvapaikanhakijan kategoriajäsenyyksiin ei liittynyt paikallisiin asukkaisiin

nähdn samanlaisia oikeuksia esimerkiksi yhteiskunnan jäsenyyteen, etuuksiin ja huolenpitoon. Turvapaikanhakijoiden ja paikallisten asukkaiden ei nähty mahtuvan saman yhteiskunnan tuen piiriin. Samalla kommentoijat liittivät turvapaikanhakijoiden avokätiseksi koetun vastaanottamisen hyvin vahvasti paikallisilta heikko-osaisilta leikkaamiseen. Seuraavassa kommentissa vedottiin vahvemmin taloudellisiin menetyksiin:

Mua hävettää maanlaajuinen sinisilmäisyys, propakantaa pukkaa joka tuutista. Ketään ei kiinnosta tuoda esiin oman maan heikkoosaisten olosuhteita. Katsotaan muutaman vuoden jälkeen mikä silloin hävettää. 5.9.2015

Turvapaikanhakijaksi kategorisoituminen asetti esimerkissä henkilön paikallisen asukkaan kategorijäsenyyksiin nähdn hierarkiassa alempiarvoiseksi. Turvapaikanhakijoita kuvattiin keskusteluissa myös kykenemättömiksi sopeutumaan ja kotoutumaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Turvapaikanhakijan kategorioihin liittyikin vahvasti ajatus hyödyttömyydestä, koska turvapaikanhakijoiden arvioitiin olevan kykenemättömiä työllistymään suomalaisessa yhteiskunnassa. Olga Davydovan (2012, 99) mukaan suomalaisessa yhteiskunnassa maahanmuuttajan hyödyllisyyttä ja oikeutta olla Suomessa perustellaan usein työssäkäynnillä. Työkansalaisuus on syvällä myös niin sanotun kotouttamistyön rakenteissa (Turtainen, Kokkonen & Viitasalo 2018).

Turvapaikanhakijaksi kategorisoitumista määrittää hyvin vahvasti kuvaus taloudellisesta taakasta. Turvapaikanhakijoita vastustavissa keskusteluissa huomio kiinnittyi niihin kuluihin, joita turvapaikanhakijoista arveltiin koituvan. Kuten myös Mäkinen (2013, 30) toteaa, juuri maahanmuuttokeskustelun taloudellinen hyötyajattelu pönkittää siirtolaisuuteen liittyviä erontekoja. Myös kauhavalaiset keskustelijat kokivat, että turvapaikanhakijoista koituvat menot olivat haitallisia, koska ”ne menevät suoraan suomalaisten veronmaksajien taskuista”. Näin turvapaikanhakijat määrittyivät ylimääräisenä kulueränä ja painolastina paikallisille asukkaille. Seuraavassa lainauksessa kirjoittaja kuvailee paikallisten toimijoiden olevan valmiita ottamaan turvapaikanhakijat vastaan taloudellisen hyödyn saamiseksi.

Ilkassa oli viikolla juttu Kauhavan patsaasta. Kari Janhunen sanoi suoraan totuuden. Pakanoitahan nämä uskaukavalaiset oikeasti kuitenkin ovat. Bisnesmiesten lypsylehmiä, joita veronmaksajat rahoittavat. 14.5.2016

Keskusteluissa paikallisista asukkaista eriytyikin ”bisnesmiehen” kategoria, joka määrittyi ahneeksi joukoksi taloudellista hyötyä tavoitteleva ihmisiä. Bisnesmiehillä viitattiin eri keskusteluissa esimerkiksi vastaanottokeskuksena toimivan entisen lentosotakoulun ostaneisiin ja sittemmin sen vastaanottokeskuksen toimitiloiksi vuokranneisiin LSK Business Parkin omistajiin. Huolenaiheena oli myös se, että paikalliset työnantajat halusivat turvapaikanhakijoita paikkakunnalle saadakseen halpaa työvoimaa ja ”poljettua palkat nollaan”, kuten eräs keskustelija asian ilmaisi. Kaiken kaikkiaan ajateltiin, että lopulta paikalliset asukkaat päätyisivät ”kärsijöiksi” ja ”maksajiksi”. Syyllisenä tilanteeseen pidettiin yhtäältä arvioitua avokätistä maahanmuuttopolitiikkaa, jonka eräs keskustelija näki ”yhteiskuntamme päättäjien leväperäisyytenä” ja ”tavoitteena hyötyä keinoja kaihtamatta monikulttuurisesta Suomesta”. Paikalliset asukkaat olivat huolissaan siitä, että bisnesmiehet ottaisivat taloudellisen hyödyn irti turvapaikanhakijoista ”epäeettisistä syistä”, kuten eräs keskustelija ilmaisi.

Kommenteista kävi ilmi, että Kauhavalla käytiin vastaanottokeskuksen perustamisen aikaan kilpailua yhteiskunnan resursseista, paikasta ja tilasta. Toiseuttamista ei tehty hienovaraisesti, vaan keskustelu oli usein avoimesti syrjivää. Turvapaikanhakijoiden katsottiin olevan vähemmän ansaitsevia kuin paikallisten asukkaiden. Heidän odotettiin tarvitsevan vähemmän ja olevan kiitollisempia vähemmästä. Samankaltaista paikallista suhtautumista turvapaikanhakijoita kohtaan on nähty esimerkiksi Belgiassa, jossa vastaanottokeskuksen rakentamista entisen lomakeskuksen tiloihin vastustettiin. Vastustajien mukaan lomakeskuksen tilat tarjosivat turvapaikanhakijoille liiaksi ylellisyyksiä, kuten porealtaan, uima-altaan ja kuntosalin käyttömahdollisuuden (Blommaert, Dewilde, Stuyck, Peleman & Meert 2003). Keskustelut Kauhavalla liittyivät laajemmalta kysymyksiin siitä, kuka ansaitsee saada hyvinvointiyhteiskunnan tarjoamaa huolenpitoa ja palveluja.

Turvapaikanhakijat ja uhattu paikallisuus

Kategoriat rakentuivat uhattujen paikallisidentiteettien kautta. Sellaisia olivat erityisesti vanhemman sukupolven, uuskauhavalaisen, paikallisen naisen ja miehen, turvapaikanhakijamiehen, turvapaikanhakijan puolison sekä suvaitsevaisen kategoriat.

Jo vastaanottokeskuksen perustamiseen liitettiin keskusteluissa vahvasti salailun ja salamyhkäisyyden ilmapiiri. Kun turvapaikanhakijoita alkoi tulla Kauhavalle, keskustelupalstat täyttyivät kirjoituksista, joiden mukaan lehtijuttuihin kuvattaisiin ”etulinjassa perheitä hymyilemässä ja tasoittamassa tietä, jonka jälkeen tulisi 10–30-vuotiaita miehiä”, kuten eräs keskustelija asian tiivistä. Kauhavan vastaanottokeskusta perustettaessa keskustelijat puhuivat myös ”salaisesta selvityksestä”, jonka tehtävänä oli kartoittaa vastaanottokeskuksen sijoittamista entiselle lentosotakoululle:

Itseasiassa kaupunki on tilannut salaisen selvityksen vastaanottokeskuksen mahdollisesta sijoittamisesta joko lentosotakoululle tai vaihtoehtoisesti Hakolaan eli ns. parantolan entisiin tiloihin. Selvityksen piti olla salainen ja onkin, mutta kauttarantain kuulin. 26.8.2015

Salaliittoteoriat elivät keskusteluissa vahvasti mukana, kuten kommentista käy ilmi. Myös Mäkinen (2013, 11) toteaa, että yhteiskunnassa vallitsevia totuuksia tuotetaan ihmisten puheissa kertomuksellisuuden ja toiston kautta. Toiston tuloksena ”totuudet” otetaan annettuina itsensäselvyyksinä samalla kun niiden alkuperä häviää näkyvistä. Turvapaikanhakijoihin liitettiin toiston kautta hyvin vahvasti salailua ja salamyhkäisyyttä. Pelkona keskustelijoilla oli myös, että turvapaikanhakijoihin liittyviä ongelmia, kuten rikoksia, pyrittäisiin salailemaan niin median, poliisin kuin jopa paikkakuntalaisten kauppiaiden toimesta. Seuraavassa lainauksessa kirjoittaja kuvaa koettua salamyhkäisyyden ilmapiiriä ja epäluuloa siitä, ettei ”totuuden” puhumiselle ole sijaa.

Näinhän se valitettavasti näyttää olevan. Tunnelma on, kuin pahimpina Neuvostovenäjän mielistelyajoina. Onkohan yhtäkään tiedotusvälinettä, joka valottaa oikeasti asian eri puolia. 7.11.2015

Kuten esimerkistä käy ilmi, keskustelijat vahvistivat toistensa epäilyjä sekä tiedotusvälineiden puolueettomuutta. Keskusteluissa toistuivat populistisesta politiikasta tutut teemat. Turvapaikanhakijoihin kohdistuva vastustuspuhe tuotti vastakkainasettelua turvapaikanhakijan ja paikallisen asukkaan kategorijäsenyyksien välille. Paikallisen asukkaan kategoriaan liitettiin keskusteluissa vahvasti tietynlaisia odotuksia, ominaisuuksia ja toimintamalleja. Koska turvapaikanhakijoiden saapuminen Kauhavalle oli saanut aikaan eräänlaisen ”hätätilan”, kuten eräs keskustelija asian ilmaisi, odotettiin paikallisilta asukkailta tietynlaista toimintaa ja ”vierasta uhkaa vastaan taistelemista”. Seuraava esimerkki

kuvaa, kuinka eräs keskustelija kutsuu kauhavalaisia taisteluun vierasta uhkaa vastaan:

On se ny kumma, akat ja kersat on uhaattuna, niin mitä teköö SUOMALAINEN mies vuonna 2015? Joko lähtöö pakohon, tai jauhaa paskaa netis. Isoofaariki oli kolomes sodas. Kyllä se kiakkaa haudas ku tällääseksi on meno täs maas menny. Lääni viedähän. Vielä mitä, viäköhön, me meemmä muualle ja jos muuta keinoa ei kerran oo ku tällälä asiasta lässyttää, niin yrittäkää ny eres keksiä joku keino millä te tämän markin akat ja kersat suajaatta! Ei me turvas olla ja jos te istutta kotona näpyttämäs ja meirän paatta kauppahan. Työntekijät kauppoos on vaaras, kun ei siellä montaa raavasta oo. Koko kaupunki on ny uhaattuna ja tämän asian etehen pitääs jotaki teherä eikä vaan päivitellä. Nyt vähä sitä kuuluusaa sisua näkyvihin. Kyllä teis sitä on, kuhan vaan käyttä vähä hautuumaalla ettimäs sitä isoofaariiltanna. Ny ei oo aikaa enää orotella poijjat. Kaikella kunnioituksella ja rakkaurella tämä. Kyllä ny pitää nostaa vähä muutaki ku kaljapulloo pöyrästä. Nimittäin meteliä. 3.10.2015

Keskusteluissa perinteistä ja toivottavaa paikallisen asukkaan kategoriaa edusti vanhemman sukupolven kategoria, jonka määreisiin kuuluivat ahkeruus, rehellisyys, suoraselkäisyys ja työteliäisyys sekä valmius puolustaa isänmaata. Kategoriaan liitetyt ominaisuudet olivat vastakohtia keskusteluissa esitetyille ”uuskauhavalaisen” kategorialle, joka määrittyi avuttomuuden, laiskuuden ja saamattomuuden kautta. Uuskauhavalaisen kategoriaan liittyi myös kyvyttömyys puolustaa isänmaataan.

Paikallisen asukkaan alakategorioiksi jakautuivat myös paikallisen naisen ja miehen kategoriat. Nämä kategoriajäsenyydet määrittyivät ensisijaisesti parisuhteiden kautta. Paikallisen miehen kategoriaan liitettiin määreitä, kuten perheen pää, vastuunkantaja, elättäjä ja turvaaja. Miehen tehtävänä oli huolehtia vaimosta ja lapsista. Paikallisen naisen kategoria puolestaan määrittyi puolison, äidin, hoivaajan, kodin hoitajan määreiden kautta heikkona, yksinkertaisena ja suojelua tarvitsevana. Turvapaikanhakijoita koskevissa keskusteluissa ilmeni myös, että turvapaikanhakijamiesten ja paikallisten naisten välillä muodostui parisuhteita. Tämä rikkoi illuusiota paikallisesta heikosta, kiltistä, nöyrästä ja suojelun tarpeesta olevasta naisesta. Lainauksessa kirjoittaja kuvaa kauhavalaisen miehen asemaa altavastaajana turvapaikanhakijoiden tullessa ”varastamaan akatkin”:

Kaikkien kauhavalaasten elämä on nyt aivan pillan päreinä. Akatkin vielä varastavat meiltä kaikilta. Ja me kantismiehet joudutaan muuttamaan kodeistamme. Alkoholismikin varmaan iskee siinä vaiheessa moneen, eli elämä on pilalla!
25.1.2016

Paikallisten naisten ja turvapaikanhakijoiden väliset parisuhteet näyttäytyivät keskusteluissa uhkana paikallisväestön parinmuodostukselle, vaikka turvapaikanhakijoita oli saapunut Kauhavalle hyvin vähän. Siinä missä paikallisen miehen kategoriaan liitettiin kuvauksia hiljaisista, työteliäistä, juroista, pidättäytyivistä ja tylsistäkin miehistä, turvapaikanhakijamiehen kategoriajäsennyttä kuvattiin seksuaalisesti kyvykkäämpänä, eksoottisena, ”sliipattuna”, maskuliinisena ja jännittävänä. Turvapaikanhakijoiden kanssa parisuhteisiin ryhtyneet naiset suljettiin ulos paikallisen naisen kategoriajäsennydestä ja he muodostivat oman kategoriajäsennyttänsä turvapaikanhakijoiden puolisoina. Seuraavassa lainauksessa kirjoittaja kuvaa turvapaikanhakijan kanssa kanssakäymisessä olevaa naista ikään kuin maanpetturina.

Sota-aikana pohjanmaalta sidottiin miehiä puihin kiinni. Tänä päivänä pohjalaiset naiset antautuvat ensimmäisenä. Pohjalaisten maine on ikuisesti loattu.
16.1.2016

Turvapaikanhakijan kauhavalaisten puolisojen kategoriaa kuvaavia määreitä olivat seksuaalinen virittyneisyys, itsetietoisuus ja oman edun tavoitteleminen. Koska nämä naiset eivät käyttäytyneet paikallisen naisen kategoriaan liitettyjen odotusten ja arvojen mukaisesti, he ”epäonnistuivat” kategoriajäsennydessään ja synnyttivät uuden kategoriajäsennyksen turvapaikanhakijan puolisoina (vtr. Juhila 2012, 206).

Toinen ihmisryhmä, joka erotettiin paikallisista, muodostui turvapaikanhakijoiden kanssa tekemisissä olevien henkilöiden joukosta.

Etelä-Pohjanmaalaiset naiset ovat suvaitsevaisia. Sliipatut pakolaiset tuovat monikulttuurista eksotiikkaa Lakeuksille. Vaan annappas olla, jos sieltä tulisi tuhatpäin nuoria thaimaalaisia tahi kauniita arabinaisia, johan olisi kaulimet käytössä! 19.12.2015

Suvaitsevaisten kategoriajäseniä olivat esimerkiksi vapaaehtoistyöntekijät ja henkilöt, jotka muutoin tutustuivat turvapaikanhakijoihin. Näitä henkilöitä kuvattiin halveksuvasti monien keskustelijoiden toimesta ”suvakkeina”. Suvaitsevaisen kategorian määreisiin kuuluu ymmärtämättömyys, maanpetturuus ja sinisilmäisyys.

Suurin osa aivottomista suvaitsevaisista on vauhkovia naisia ja feministejä, jotka itse aiheuttavat tämän. Joten eipä käy heitä surku, sitä saa mitä tilaa. 28.8.2015

Suvaitsevaiset olivat kuvauksissa tyypillisesti ”vauhkoja naisia” tai ymmärtämättömiä, nuoria ja saamattomia miehiä, ”feministejä” ja ”vihervasemmistolaisia”. Suvaitsevaiset henkilöt, jotka useimmiten olivat naisia, kuvattiin hyväuskoisina, koska he eivät ymmärtäneet tulijoiden aikomusta vallata Kauhava.

Keskustelijoiden määritelmässä suvaitsevaiset osoittivat toiminnallaan haluttomuutta sitoutua niihin arvoihin ja toimintaan, jota perinteikäs kauhavalaisuus edusti. Keskustelijat odottivat omaa maataan puolustavan suomalaisen naisen ja miehen ymmärtävän, millaisia riskejä turvapaikanhakijoiden vastaanottamisella on. Toisaalta paikalliset asukkaat kokivat olevansa voimattomia tapahtumien edessä ja syyllisiä etsittiin siksi myös muualta. Keskusteluissa suvaitsevaiset haluttiin vastuuseen valtion rahojen kavaltamisesta, epävakauden luomisesta sekä ”rikoksista ihmisyyttä vastaan”, kuten eräs keskustelija asian ilmaisi. Nähtiin, että ottamalla vastaan turvapaikanhakijoita laiminlyötiin ”oman maan kansalaisia”.

Maaseutua on usein kuvailtu perinteikkäänä alueena, jota globalisaation vaikutukset eivät kosketa (Søholt, Stenbacka & Nørgaard 2018). Analyysi osoittaa, että turvapaikanhakijoiden saapuminen Kauhavan maaseutu-kaupunkiin uhkasi paikkakunnan identiteettiä, paikallista elämäntapaa ja turvallisuutta. Turvapaikanhakijat edustivat paikallisille asukkaille outoutta ja vierautta, joka kulminoitui hyvän ja pahan vastakkainasetteluun. Turvapaikanhakijat ja heidän edustamansa kulttuurit koettiin vastakohtaksi hyvän, turvallisen ja oikean määritelmälle, jota Kauhava keskustelijoiden mielissä edusti. Konservatiiviset sukupuoliroolit, idealisoitunut kauhavalaisuus velvollisuuksineen, oikeuksineen, odotuksineen ja toimintatapoineen erottivat keskusteluissa paikalliset asukkaat turvapaikanhakijoista. Nämä seikat vahvistivat paikallisten asukkaiden ja turvapaikanhakijoiden välistä eriarvoisuutta.

Leimatut turvapaikanhakijat ja toiseuttavat puhettavat

Uusiin kauhavalaisiin liitettiin sellaisia toiseuttavia kategorioita kuin rikollinen, elintasopakolainen, rintamakarkuri ja terroristi. Vastaanotto-keskus perustettiin Kauhavalle paikallisten keskustelijoiden vastarinnasta huolimatta. Fyysinen sijoittuminen kauhavalaisille tärkeisiin tiloihin, Lentosotakouluun, ei ainakaan kaikilta osin taannut henkistä läheisyyttä. Vastaanotto-keskus oli kuin ”kylä kylän sisällä”, kuten eräs

keskustelija asian ilmaisi, koska turvapaikanhakijoiden ajateltiin olevan ulkopuolisia, *heitä*. Toisaalta, kuten seuraavassa lainauksessa todetaan, yhteisöön sisälle pääseminen ei koskenut ainoastaan eri kulttuureista tulleita, eri näköisiä tai eri kieltä puhuvia pakolaisia, vaan kauhavalalaisten oli vaikeaa ottaa vastaan myös Suomen sisältä muuttaneita.

...Muualta tulleetkaan Suomalaiset ei pääse tähän yhteisöön sisälle, niin miten pakolaiset? Luuletko, että Islamin uskoiset aidosti ja oikeesti haluaa ns. kristittyjä ystäviä? Asia ei ole mustavalkoinen todellisuudessa! 18.12.2016

Kyse on ulkoryhmäkategorisaatiosta, jossa nousee korostetusti esille toisen, poikkeavaksi määrittyvän, ryhmän erilaisuus (ks. Juhila 2012, 190). Turvapaikanhakijoita koskevilla keskusteluilla korostuivat paikallisuuden merkitykset, mikä tekee näkyväksi turvapaikanhakijoiden erilaisuuden. Keskusteluissa ulkopuolisen ryhmän jäsenet nähdään poikkeavina, heidän käyttäytymisensä tuomitaan vääräksi, eikä heitä voida siten hyväksyä yhteisön jäseniksi. Turvapaikanhakijoiden koettu erilaisuus korostui hyvin vahvana pelkona rikollisuuden, erityisesti seksuaalirikosten lisääntymisestä. Turvapaikanhakijan kategoriasta erottui rikollisen kategoria. Rikollisen kategoria määrittyi keskusteluissa heikkomoraalisena huligaanina, joka otti haluamansa seurauksista välittämättä. Idyllisen Kauhavan pelättiin olevan vaarassa ja uhkakuvia maalattiin mellakoista, varkauksista, lasten ja naisten ahdistelusta sekä yleisen turvattomuuden lisääntymisestä:

Mietippä tätä: mitä rikoksia ovat tehneet ennen tänne tuloa, kun karkuun ovat lähteneet kotimaastaan! Rikollisia toimintojaan ovat jo tehneet Suomessa ja jatkavat myöskin. Jos tiedät, että ryhmä on esimerkiksi Usa:ssa on tappanut ihmisiä leikkaamalla pään poikki, polttanut ihmisiä elävältä, kivittänyt kuoliaaksi, raiskannut naisia ja lapsia ym. ja ovat pyrkimässä Suomeen. Hyvällä lykyllä naapuriksi... 26.1.2016

Rikollisen kategoria erottui keskustelijoille erityisesti rikollisten ”taipumusten” ja erityisesti seksuaalirikoksiin taipuvaisuuden kautta. Paikalliset keskustelijat olivat huolissaan siitä, ettei ”suomalaisella vääräuskoisella naisella tai tyttölapsella olisi ihmisarvoa turvapaikanhakijoiden silmissä”, kuten eräs keskustelija asian esitti. Rikollisen kategoriaan liitetyn ylikorostuneen seksuaalisuuden vuoksi keskusteluun osallistuneiden kauhavalalaisten pelkona oli naisten ja lasten ahdistelun sekä seksuaalirikosten lisääntyminen. Pelkoa vahvisti median osittain huomionhakuihin uutisointi yksittäisten turvapaikanhakijoiden tekemistä

rikoksista. Vastaanottokeskuksen lähetyvillä sijaitseva yläkoulu ja lukio nähtiin riskinä. Lainauksessa kirjoittaja ilmaisee huoltaan tyttöjen ja nuorten naisten turvallisuudesta.

Kaikki te, jotka olette pakolaiskeskuksen kannalla, miettikää tätä: oma lapsenne mahdollisesti kulkee lentosota koululla koulussa ja heillä on myös siellä liikuntatunnit. Ettekö te nyt p***** tajua miltä tuntuu olla nuori nainen, kun pitää alkaa miettimään mitä laittaa päälle etten ole kiinnostava. Miten voin liikkua alueella mahdollisesti yksin? Mitä teen jos pimeällä kaupungilla tulee jengi vastaan, kun tulee töistä? Niin turvallinen kuin Kauhava aina on ollutkin. En haluaisi edes kuvitella, miten 13-vuotiaat seiskaa aloittavat tytöt, kasit ja ysit sekä myöskin lukiolaiset joutuvat olemaan mahdollisesti seksuaalisesti koko sen ajan mitä he ovat siellä, uhattuna. Nyt järki käteen: kaikkia hädänalaisia pitää auttaa, mutta ei nuorien kustannuksella. Ylä-aste ja lukion tilat ovat väärässä paikassa silloin.
6.9.2015

Keskusteluissa ihmisarvo ja -oikeudet eivät lähtökohtaisesti olleet turvapaikanhakijaksi kategorisoituneiden saavutettavissa. Turvapaikanhakijat asettuivat joko ansaitseviksi tai ansaitsemattomaksi siten, että heillä joko oli tai ei ollut oikeutta hakea turvapaikkaa. Huttusen (2004, 13) mukaan eri näköiset, eri sukupuolta olevat ja eri maista tulevat henkilöt nähdään poikkeavina ja nämä toisistaan poikkeavat ominaisuudet tekevät heistä eri tavoilla joko hyväksyttäviä tai epäilyttäviä suhteessa suomalaiseen kulttuuriseen ytimeen ja sen jäsenyyteen. Kauhavalalaisten keskustelijoiden kommentteissa hädänalaisuus määrittyi sukupuolen, oletetun iän sekä varakkuuden perusteella. Hädänalainen pakolainen oli kategorioista ainoa, joka oli keskustelijoiden silmissä suojelun tarpeessa ja siten oikeutettu hakemaan turvapaikkaa. Hädänalaiset pakolaiset olivat useimmiten joko hyvin nuoria tai iäkkäitä, naisia ja lapsia. Hädänalaisuuden tuli näkyä ulospäin esimerkiksi rikkinäisinä vaatteina tai muina ulkoisina merkkeinä.

Turvapaikanhakijat määrittyivät kuitenkin pääosin ansaitsemattomina, koska he eivät olleet riittävän hätää kärsivän näköisiä. He saattoivat olla normaali- tai ylipainoisia, mikä arvioitiin hyvinvoinnin merkiksi. Myös turvapaikanhakijoiden arjen käyttäytyminen aiheutti keskustelijoissa epäilyksiä.

Niin oon mäkin nähnyt et ostetaan limsaa, sipsiä, keksejä, kaljaa ja Lidlin mattokin oli jne. Kyllä valtion pitäisi tarkastaa niiden pankkitilit. Pihalla kans odotti sakkia. Vissiin taksia, onhan siitä ollut juttua et valtio maksaa niiden taksikyyditkin. 8.12.2015

Esimerkki kuvaa, kuinka turvapaikanhakijoiden ruokaostokset antoivat keskustelijoille aihetta epäillä hädänalaisuutta erityisesti silloin, kun ostokset sisälsivät virvoitusjuomia tai makeisia. Vastakohtana hädänalaisista pakolaisista erottuivat ”elintasopakolaiset”, joiden kuvattiin tulleen Suomeen ”paremman elintason perässä”. Elintasopakolaisiksi kategorisoituneet olivat ”hyvin pukeutuneita”, ”uudenkarheilla autoilla ajavia”, ”töitä tekemättömiä” miehiä, joilla oli ”kalliit puhelimet ja nopeat puhelinliittymät”. Elintasopakolaisen kategoria oli vastakohta sille mielikuvalle, jota paikalliset keskustelijat lähtökohtaisesti odottivat hädänalaisten turvapaikanhakijoiden edustavan.

Turvapaikanhakijat kategorisoituivat myös vahvasti leimatuiksi rintamakarkureiksi ja terroristeiksi. Kirjoittajien mielestä naiset ja lapset olisi ollut syytä ottaa vastaan, mutta ei vaaralliseksi kuvailtuja miehiä. Uhkakuvat olivat vahvasti sukupuolittuneita ja ne liittyivät sotaan.

Oma kantani on, että naiset ja lapset tulee ottaa vastaan ilman muun perheen muutto-oikeutta. Miehet, jotka ovat täysi ikäisyyden porteilla, tulisi jäädä kotimaahansa taistelemaan. Mielestäni kaikki miehet ovat rintamakarkureita, jotka ovat lähteneet sotaa pakoon. Isoisäni jäi rintamalle jatkosodassa. Minä katson, että näiden rintama karkureiden vastaanotto häpäisee sotiemme veteraanien kunniaa. 5.9.2015

Rintamakarkurin kategoria erottui paikallisista asukkaista erityisesti moraalisilta ominaisuuksiltaan. Rintamakarkuri kuvattiin miehenä, joka oli lähtenyt raukkamaisesti sotaa karkuun jättäen lapsensa ja perheensä kotimaahansa sodan keskelle. Moraalinen järjestys sai särön, koska nuoret miehet lähtivät pakoon sotaa, vaikka keskustelijat näkivät heidän velvollisuudekseen oman kotimaansa puolustaminen sekä perheen ja heikompiensa suojelemisen. Varsinaista globaaleista konflikteista ja niiden erityispiirteistä ei keskustelupalstalla puhuttu, vaikka sotakeskustelut kävivätkin kuumana. Rintamakarkurin kategoriaan kuuluvan henkilön yksilölliset piirteet ja tilanteet hävisivät keskusteluissa, ja kuvauksissa korostui vihollisuus. Turvapaikanhakijoista voidaan erottaa myös terroristin kategoria, joka määrittyi kytköksissä uskontoon. Seuraavassa kirjoittaja pohtii islaminuskoa terrorismia aikaansaavana voimana.

Nämä kirjat ovat täynnä kualemaa, mutta ero on se, että raamattu on tajuttu eroottaa suurimmaksi osaksi laista. Sharianlaki on pikkuusen toinen juttu nykyään ku raamattu. Jos murhaamista pidetään porttina taivaaseen vuonna 2015, niin kyllä se pelekkoa herättää. 3.10.2015

Erytisesti islaminusko arvioitiin keskusteluissa vastakohtaksi kristinuskolle, mikä osaltaan vahvisti turvapaikanhakijoiden ulkopuolisuutta. Turvapaikanhakijat esitettiin keskusteluissa potentiaalisina terroristeina sen vuoksi, että islaminuskon ja terrorismin nähtiin kytkeytyvän toisiinsa.

Kauhavan vastaanottokeskus oli monessa mielessä kuin ”kylä kylän sisällä”. Turvapaikanhakijat olivat keskusteluissa *heitä*, ulkopuolisia. Hädänalaisen pakolaisen kategorialla lukuun ottamatta turvapaikanhakijat kuvattiin jopa moraalittomina ja epäinhimillisinä. Turvapaikanhakijat määrittyivät pääosin viholliskuvauksina (terroristi, rintamakarkuri) tai ne kuvasivat moraalista poikkeavuutta (elintasopakolainen, rikollinen). Turvapaikanhakijoiden katsottiin olevan pääosin ansaitsemattomia ja toisaalta ansaitsevuuteen liitettiin niin vahvoja odotuksia, että niiden saavuttaminen oli melkein mahdotonta. Keskustelu oli myös vahvasti sukupuolittunutta. Naisten, lasten ja vanhusten katsottiin jo lähtökohtaisesti olevan oikeutettumpia turvapaikan hakemiseen kuin uhkaa edustavien miesten.

Turvapaikanhakijoiden vastaanottamisen erityisyys maaseudun kontekstissa

Tutkimustulosteni mukaan maaseudun kontekstissa paikalliset asukkaat identifioivat itsensä ja toiset erilaisiin kategorioihin, jotka tuottavat ja ylläpitävät erontekoa paikallisväestön ja turvapaikanhakijoiden välillä. Kategoriat rakentuvat vahvasti paikallisessa kontekstissa ja saavat merkityksensä suhteessa toisiinsa. Analyysi paljasti, että paikallisen asukkaan kategorijäsenyyksiin liitettiin keskusteluissa jo lähtökohtaisesti oikeus yhteiskunnan jäsenyyteen ja huolenpitoon. Turvapaikanhakijan kategoriaan lukeutuville taas näiden oikeuksien ei katsottu kuuluvan. Turvapaikanhakijoita koskevissa keskusteluissa korostuivat toiseutta ja eriarvoisuutta luovat ja uusintavat puhutavat. Syrjiville mielipiteille haettiin oikeutusta taloudellisten menetysten kautta ihmisarvon ja -oikeuksien jäädessä taka-alalle (vrt. Sotkasiira 2017).

Turvapaikanhakijan kategoriat olivat myös, hädänalaisen pakolaisen kategorialla lukuun ottamatta, leimaavia ja niitä määrittä ansaitsemattomuus. Maahanmuuttajaksi määrittäminen häivytti lisäksi yksilöllisyyden ja erot, sillä kategorioiden sisältämä tieto sai kaikki turvapaikanhakijat näyttämään kategoriakuvausten kaltaisilta (vrt. Huttunen 2004, 138). Kategoriat tuottivat moraalista järjestystä, jossa korostui paikallisten

asukkaiden etuoikeutettu asema ja oikeudet. Turvapaikanhakijat asetettiin ulkopuolisiksi, *heiksi*, jotka uhkasivat turvallista Kauhavaa. Kuvauksissa epäinhimillisiksi ja moraalittomiksi kuvatut turvapaikanhakijat erosivat ominaisuuksiltaan paikallisista asukkaista, jotka puolestaan edustivat hyvää ja oikeaa. Länsimaalaisen kulttuurin moraalisen paremmuuden ja rodullistettujen ihmisryhmien alempiarvoisuuden pohjalta luodaan perusteita moraaliselle ulossulkemiselle, jolla rajataan kokonaisten ihmisryhmien kuulumisen kansakuntaan (Virkki 2019). Monilta osin tämä toiseuttaminen mukailee samoja prosesseja, joita on nähtävissä Suomessa ja muissa Pohjoismaissa laajemminkin (ks. Turtiainen ym. 2020). Rasmin ja syrjinnän muodot olivat kauhavalaisilla keskustelufoorumeilla pitkälti samanlaisia kuin muuallakin (vrt. Mäkinen 2013).

Uusiin maahanmuuttopaikkakuntiin suuntautunut tutkimus on nostanut esille tarpeen huomioida haasteet pakolaisten vastaanottamisessa maaseudulla ja pienillä paikkakunnilla, joissa on aikaisemmin ollut vain vähän kokemusta maahanmuuttajista (Woods 2018). Artikkelissani olen kuvannut sitä, miten turvapaikanhakijoihin kohdistuva vastarinta on ilmennyt maaseudun kontekstissa.

Maaseutuyhteisöt saattavat olla tiiviitä ja ihmiset voivat identifioitua paikallisiksi asukkaiksi useamman sukupolven takaa. Jopa toisesta kaupungista muuttavan sisäänkäyminen maaseutuyhteisöön saattaa olla vaikeaa, puhumattakaan eri kulttuureista ja uskonnollisista taustoista tulevista turvapaikanhakijoista, jotka erottuvat paikallisista asukkaista lisäksi ulkonäön ja puhumansa kielen vuoksi. Maaseutupaikkakuntien yhteisöillä voi olla myös paikallisen historian ja kulttuurin myötä tarve ympäröidä itsensä tuttuudella, mikä sulkee rodullistetut ihmiset ulkopuolelle. Keskustelupalstoilla tämä ilmeni vahvoina viittauksina paikallisuuteen, jonka suojeleminen osoittautui yhdeksi keskeiseksi temakseni tutkimassani aineistossa. Maaseutupaikallisuus vaikuttaisi siis olevan keskeinen seikka toiseuttamisen ja syrjinnän ilmenemisessä (ks. Maasilta 2018).

Aineiston analyysi paljastaa niitä erityisiä piirteitä, joita maaseudun kontekstissa saattaa ilmetä vastaanottokeskuksen perustamisen ja toimintavuosien aikana. Maaseutupaikallisuuden näkökulma kaipaa jatkotutkimusta ja konkreettisia tekoja paikallisväestön ja turvapaikanhakijoiden välisen kuulumisen kuromiseksi umpeen. Tilankäyttöä koskevien ristiriitojen ratkaisemiseen liitetyt toimintasuositukset, kuten riittävä tiedottaminen ja vuoropuhelu paikallisten asukkaiden kanssa, voisivat vähentää

paikallisella tasolla turvapaikanhakijoihin kohdistuvaa vastarintaa (ks. Duke 2010; Buckman 2011; Dlouhý & Hudeček 2017; Välimaa 2021).

Yhtä tärkeää olisi vaikuttaa tässäkin tutkimuksessa ilmenneiden eriarvoisuutta tuottavien kategorisointien muodostumisen ennaltaehkäisyyn. Tähän tavoitteeseen voidaan pyrkiä esimerkiksi varhaiskasvatuksessa ja kouluissa toteutettavan monikulttuurisuuskasvatuksen avulla. Vastaanottokeskuksen toimiessa maaseutupaikkakunnalla olisi myös tärkeää järjestää riittävästi mahdollisuuksia paikallisten asukkaiden ja turvapaikanhakijoiden välisille kohtaamisille ja tutustumiselle.

Kiitokset: Haluan osoittaa kiitokset väitöskirjatyöni ohjaajille sekä tuntemattomaksi jääneille vertaisarvioitsijoille. Rakentavan ja kriittisen palautteenne avulla tämä artikkeli saavutti lopullisen muotonsa.

Kirjallisuus

- Aalberg Toril, Shanto Iyengar & Solomon Messing 2011. Who is a "Deserving" Immigrant? An Experimental Study of Norwegian Attitudes. *Scandinavian Political Studies* 35 (2) 2011. 97–116.
- Blommaert, Jan, Anke Dewilde, Karen Stuyck, Katleen Peleman & Henk Meert 2003. Space, Experience and Authority: Exploring Attitudes towards Refugee Centers in Belgium. *Journal of Language & Politics* 2 (2) 2003. 311–331.
- Branka Krivokapic-Skoko, Carol Reid & Jock Collins 2018. Rural cosmopolitanism in Australia. *Journal of Rural Studies* 64, 2018. 153–163.
- Cairns, Kate 2013. Youth, Dirth, and the Spatialization of Subjectivity: An Intersectional Approach to White Rural Imaginaries. *Canadian Journal of Sociology* 38 (4) 2013. 623–646.
- Citrin, Jack, John Sides. 2008. Immigration and the Imagined Community in Europe and the United States. *Political Studies* 56 (1) 2008. 33–56.
- Couldry, Nick & Andreas Hepp 2013. Conceptualizing Mediatization: Context, Traditions, Arguments. *Communication Theory* 23 (3) 2013. 191–202.
- Croucamp, Cameron J., Moira O' Connor, Anne Pedersen & Lauren J. Breen 2017. Predicting community attitudes towards asylum seekers: A multi-component model. *Australian Journal of Psychology* 69 (4) 2017. 237–246.
- Davydova, Olga 2012. Venäjän lännestä Suomen itään. Sukupuolittunut maahanmuutto ja haurastuneet työmarkkinat. Teoksessa Keskinen, Suvi, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.). *Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampereen yliopistopaino: Tampere, 72–100.

- Dlouhý, Martin & Tomáš Hudeček 2017. Location of unwanted facilities in Prague: NIMBY in public administration hierarchy. *Prague Economic Papers* 26 (2) 2017. 240–252.
- Duke, Joanna 2010. Exploring Homeowner Opposition to Public Housing Developments. *The Journal of Sociology & Social Welfare* 37 (1). 48–74.
- Forsander, Annika. 2004. Tekeekö työ oikeaksi suomalaiseksi? Teoksessa Helne, Tuula, Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen (toim.). *Seis yhteiskunta – tahdon sisään!* Minerva Kustannus Oy, Jyväskylä. 195–215.
- Grip, Lena 2019. Knocking on the Doors of Integration: Swedish Integration Policy and the Production of a National Space. *Journal of International Migration and Integration* 1 (1) 2019. 1–7.
- Hainmueller, Jens & Mikael J. Hiscox 2010. Attitudes toward Highly Skilled and Low-skilled Immigration: Evidence from a Survey Experiment. *American Political Science Review* 104 (1) 2010. 61–84.
- Hiitola, Johanna & Marja Peltola 2018. Tuotettu ja koettu toiseus viranomaisten ja maahanmuuttotilanteen vanhempien kohtaamisessa. Teoksessa Hiitola, Johanna, Merja Anis & Kati Turtiainen (toim.). *Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi*. Vastapaino, Tampere.
- Hubbard, Phil 2005a. Accommodating otherness: anti-asylum centre protest and the maintenance of white privilege. *Transactions of the Institute of British Geographers* 30 (1) 2005. 52–65.
- Hubbard, Phil. 2005b. Inappropriate and incongruous: opposition to asylum centres in the English countryside. *Journal of Rural Studies* 21 (1) 2005. 3–17.
- Huttunen, Laura 2004. Kasvotun ulkomaalainen ja kokonainen ihminen: marginalisoiva kategorisointi ja maahanmuuttajien vastastrategiat. Teoksessa Jokinen, Arja, Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta*. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Gaudeamus, Helsinki. 134–154.
- Jauhiainen, Jussi 2017. Johdanto ja johtopäätökset. Teoksessa Jauhiainen, Jussi (toim.) *Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa, turvapaikka Suomesta? Turun yliopiston maantieteen ja geologian laitoksen julkaisuja 5/2017*, 5–19.
- Juhila, Kirsi 2004. Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Jokinen, Arja, Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) *Gaudeamus*, Helsinki. 20–32.
- Juhila, Kirsi, Arja Jokinen & Eero Suoninen 2012a. Katégoria-analyysin juuret. Teoksessa Jokinen, Arja, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Katégoria, kulttuuri & moraali*. Vastapaino: Tampere. 17–44.
- Juhila, Kirsi, Arja Jokinen & Eero Suoninen 2012b. Katégoria-analyysin teesit. Teoksessa Jokinen, Arja, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Katégoria, kulttuuri & moraali*. Vastapaino: Tampere. 45–88.
- Juhila, Kirsi 2012. Poikkeavan katégorian jäsenyyden tuottaminen ja vastustaminen. Teoksessa Jokinen, Arja, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Katégoria, kulttuuri & moraali*. Vastapaino: Tampere. 175–226.
- Kelahaara, Marko & Markku Mattila 2017. Onneen ei ole oikotietä tässä maassa. *Kauhava ja Kauhavan vastaanottokeskus*. Painosalama Oy: Turku.
- Kerkkänen, Heikki 2008. Kotouttaminen kulttuurisovan biovallan käytäntönä. *Finnish Journal of Ethnicity and Migration* 3 (1) 2008. 21–32.

- Keskinen, Suvi, Anna Rastas & Salla Tuori 2009. Johdanto: Suomalainen maahanmuuttokeskustelu tienhaarassa. Teoksessa Keskinen, Suvi, Anna Rastas & Salla Tuori (toim.) *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Vastapaino ja nuorisotutkimusverkosto: Tampere.* 7–24.
- Keskinen, Suvi 2011. Troublesome differences. Dealing with gendered violence, ethnicity, and 'race' in the Finnish welfare state. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 12 (2) 2011. 153–172.
- Keskinen, Suvi 2012. Kulttuurilla merkityt toiset ja universaalien kohtelun paradoksi väkivaltatyössä. Teoksessa Keskinen, Suvi, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) *Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa.* University Press: Tampere. 291–320.
- Keskinen, Suvi 2016. From welfare nationalism to welfare chauvinism: Economic rhetoric, the welfare state and changing policies in Finland. *Critical Social Policy* 36 (3) 2016. 352–370.
- Keskinen, Suvi, Minna Seikkula & Faith Mkvesha (2021) *Rasismi, valta ja vastarinta. Rodullistaminen, valkoisuus ja koloniaalisuus Suomessa. Vastapaino: Tampere (tulossa 4/2021)*
- Kuparinen, Riitta 2008. Nimby-ilmiö ”Tapaus Marjaniemen” Valossa. Teoksessa Kopomaa, Timo, Lasse Peltonen & Tapio Litmanen (toim.). *Ei meidän pihallemme! Paikalliset kiistat tilasta.* Gaudeamus: Helsinki. 56–94.
- Laaksonen, Salla-Maaria & Janne Matikainen 2013. Tutkimuskohteena vuorovaikutus ja keskustelu verkossa. Teoksessa Laaksonen, Salla-Maaria, Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät.* Vastapaino: Tampere.
- Lubbers, Marcel, Marcel Coenders & Peer Scheepers 2006. Objections to Asylum Seeker Centres: Individual and Contextual Determinants of Resistance to Small and Large Centres in the Netherlands. *European Sociological Review* 22 (3) 2006. 243–257.
- Maasilta, Mari 2018. Maailma tulee kylään: vastaanottokeskuksen aikaansaama tunnekeskustelu. Teoksessa Maasilta, Mari & Kaarina Nikunen (toim.) *Pakolaisuus, tunteet ja media.* Vastapaino: Tampere. 48–70.
- McAreavey, Ruth & Neil Argent 2018. Migrant integration in rural New Immigration Destinations: An institutional and triangular perspective. *Journal of Rural Studies* 64, 2018. 267–275.
- McAreavey, Ruth & Argent, Neil 2018. New Immigration Immigration Destinations (NID) unravelling the challenges and opportunities for migrants and for host communities. *Journal of Rural Studies* 64, 2018. 148–152.
- Myers, Martin & Kalwant Bhopal 2017. Racism and bullying in rural primary schools: protecting White identities post Macpherson. *British Journal of Sociology of Education* 38 (2) 2017. 125–143.
- Mäkinen, Katariina 2013. Rajoja ja säröjä: Talous maahanmuuttovastaisessa keskustelussa. *Poliittinen talous* 1 (1) 2013. 9–34.
- Mäkinen, Katariina 2017. Struggles of citizenship and class: anti-immigration activism in Finland. *The Sociological Review* 65 (2) 2017. 218–234.

- Nikunen, Kaarina 2012. Sukupuolittuneet mediakuvastot ja yllirajainen kokemus maahanmuuttajanuorten arjessa. Teoksessa Keskinen, Suvi, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Juvenes Print: Tampere. 155–173.
- Nikunen, Kaarina 2018. Badolato-Kauhava: maantieteellisen mielikuvituksen merkitys pakolaispolitiikassa. Teoksessa Maasilta, Mari & Kaarina Nikunen (toim.). Pakolaisuus, tunteet ja media. Vastapaino: Tampere. 21–47.
- Näre, Lena 2018. Olemme täällä näyttämässä, että olemme ihmisiä siinä missä muutkin – Etnografinen tutkimus turvapaikanhakijoiden protestista Helsingissä. *Sosiologia* 55 (4) 2018. 350–365.
- Pöllänen, Pirjo 2020. ”Veran” ja ”Husseinin” arki ja asettuminen raja-alueelle maaseudulle. Etnografinen tutkimus kahdesta maahanmuuttajataustaisesta väestöryhmästä Pohjois-Karjalassa. *Maaseutututkimus* 28 (2) 2020. 32–60.
- Ramsay Jonathan E. & Joyce S. Pang 2015. Anti-Immigration Prejudice in Rising East Asia: A Stereotype Content and Integrated Threat Analysis. *Political Psychology* 38 (2) 2015. 227–244.
- Saarikkomäki, Elsa, Nea Oljakka, Johanna Vanto, Elina Pirjatanniemi, Juha Lavapuro, Anne Alvesalo-Kuusi 2018. Kansainvälistä suojelua koskevat päätökset Maahanmuuttovirastossa 2015–2017. Pilottitutkimus 18–34-vuotiaita Irakin kansalaisia koskevista myönteisistä ja kielteisistä päätöksistä. Oikeustieteellisen tiedekunnan tutkimusraportteja ja katsauksia. Turun yliopisto.
- Sacks, Harvey 1965. *Lectures on Conversation. Volumes I & II. Volume 1, Lecture 6.* Edited by Gail Jefferson. Blackwell Publishers. Oxford.
- Sampero, Rosario & Luis Camarero 2018. Foreign Immigrants in Depopulated Rural Areas: Local Social Services and the Construction of Welcoming Communities. *Social Inclusion* 6 (3) 2018. 337–346.
- Sihvola, Suvituuli 2008. Ei meidän teollisuusalueellemme! Asunnottomien miesten asuntolan vastustus paikallisidentiteetin tiivistymisenä. Teoksessa Kopomaa, Timo, Lasse Peltonen & Tapio Litmanen (toim.). Ei meidän pihallemme! Paikalliset kiistat tilasta. Gaudeamus: Helsinki. 28–55.
- Søholta, Susanne, Susanne Stenbacka & Helle Nørgaard 2018. Conditioned receptiveness: Nordic rural elite perceptions of immigrant contributions to local resilience. *Journal of Rural Studies* 64, 2018. 220–229.
- Sotkasiira, Tiina 2017. Inklusiota kiihdyttämässä. Havainnot kotouttamisen kentältä. Teoksessa Eskelinen, Teppo, Hannele Harjunen, Helena Hirvonen & Eeva Jokinen. Tehostamistalous. SoPhi: Jyväskylä. 120–139.
- Sotkasiira, Tiina 2018. Kotouttamista vai hyvinvointia? Metafora-analyysi syrjäseutujen kotopalveluista. Teoksessa Hiitola, Johanna, Merja Anis & Kati Turtiainen (toim.). Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Vastapaino: Tampere. 30–52.
- Sotkasiira, Tiina & Ville-Samuli Haverinen 2016. Battling for citizenship. A case study of Somali settlement in Lieksa, Finland. *Nordic Journal of Migration Research* 6 (2) 2016. 115–123.
- Suurpää, Leena 2005. Suvaitsevaisuus. Teoksessa Huttunen, Laura, Olli Löytty & Anna Rastas (toim.). Suomalainen vieraskirja. Vastapaino: Tampere. 41–68.
- Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu painos. Tammi: Helsinki.

- Turtiainen, Kati, Johanna Hiitola, Sabine Gruber & Marja Tiilikainen 2020. Introduction. The changing welfare state. Teoksessa Hiitola, Johanna, Kati Turtiainen, Marja Tiilikainen & Sabine Gruber (toim.). *Family Life in Transition: Borders, Transnational mobility, and welfare society in Nordic countries*. New York: Routledge. 1–9.
- Turtiainen, Kati, Tuomo Kokkonen & Katri Viitasalo 2018. Aktiivisen kansalaisuuden mahdollisuudet kotouttamistyön ulkoisten ehtojen ja maahanmuuttajien tarpeiden ristipaineissa. *Janus* 26 (4) 2018. 343–360.
- Turtiainen, Riikka & Sari Östman 2013. ”Verkkotutkimuksen eettiset haasteet”. Teoksessa Laaksonen, Salla-Maaria, Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Vastapaino: Tampere.
- Virkki, Tuija 2019. Moraalisen eksklusion mekanismit maahanmuuttajamiesten väkivaltaa koskevassa kansalaiskeskustelussa. *Sociologia* 56 (1) 2019. 26–43.
- Välimaa, Mira 2021. Sosiaalityön asiakkaat ja nimby-ilmiö. Teoksessa Matthies, Aila-Leena, Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.). *Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus*. Gaudeamus: Helsinki.
- Woods, Michael 2018. Precarious rural cosmopolitanism: Negotiating globalization, migration and diversity in Irish small towns. *Journal of Rural Studies* 64, 2018. 164–176.
- Zorlu, Azlan 2016. Attitudes toward Asylum Seekers in Small Local Communities. *International Migration* 55 (6) 2016. 14–36.

OLLI LEHTONEN

FT, erikoistutkija, tutkijatohtori

Luonnonvarakeskus

Itä-Suomen yliopisto

OSSI KOTAVAARA

FT, tutkimusjohtaja

Oulun yliopisto

Kerttu Saalasti Instituutti

Havaintoja ihmisten liikkuvuudesta ja nettomuuttoliikkeestä koronapandemian aikana

Koronapandemian aikana entistä suurempi osa ihmisistä on asunut monipaikkaisesti useammassa kuin yhdessä asunnossa ja työskenteli paikasta riippumattomasti etäällä varsinaisesta työpaikastaan. Tässä artikkelissa tutkitaan, miten nämä muutokset asumisen ja työnteon paikoissa koronapandemia aikana ovat vaikuttaneet ihmisten liikkuvuuteen ja nettomuuttoliikkeeseen. Lisäksi pohdimme, millaisia mahdollisuuksia monipaikkaisen yhteiskunnan kehitys tarjoaa kunnille tulevaisuudessa, jos etä- ja joustotyö yleistyvät pakotetun digiloikan myötä. Tutkimus perustuu mobiiliseurantadataan sekä kuukausittaisiin kunnittaisiin nettomuuttoliiketilastoihin, joita mallinnetaan aikasarja-analyysillä. Tulokset osoittavat koronapandemian vaikuttaneen eniten kaupunkeihin, joissa sekä ihmisten liikkuvuusaktiivisuus että muuttovoitto kuntien välisessä nettomuuttoliikkeessä ovat vähentyneet merkittävästi. Vähiten koronapandemia on vaikuttanut ihmisten liikkuvuusaktiivisuuteen harvaan asutulla maaseudulla. Osassa harvaan asutun maaseudun kunnista nettomuuttoliikkeen trendi kääntyi muuttovoitoksi asettaen näille kunnille positiivisen kehityshaasteen.

Asiasanat: Koronapandemia, liikkuvuusaktiivisuus, nettomuuttoliike, aikasarja-analyysi, kunnat

Tässä tutkimuksessa selvitetään paikkatietoperusteisesti, miten korona-aika on muuttanut ihmisten liikkuvuutta ja nettomuutto-liikettä. Tänä poikkeuksellisena aikana entistä suurempi osa ihmisistä on elänyt monipaikkaisesti useammassa kuin yhdessä asunnossa ja työskennellyt paikasta riippumattomasti etäällä varsinaisesta työpai-kasta. Ennen koronapandemiaa paikkasidonnaisuuden heikkeneminen ja monipaikkaisuus eivät ole olleet vallitseva normi toisin kuin koronapan-demian aikana. Ennen koronapandemiaa etä- ja joustotyö ovat olleet Suomessa marginaalisia: vuonna 2019 täyspäiväistä etä- tai joustotyötä teki noin 3 prosenttia palkansaajista eli noin 67 000 henkilöä. Korona-pandemiaa edeltäneen vuosikymmenen kuluessa nämä työnteon muodot eivät ole yleistyneet, sillä vuonna 2012 vastaava osuus oli 2 prosenttia. (Lyly-Yrjänäinen 2019)

Korona-aika saattaa olla yksittäinen piikki alueiden käytön muuttumi-selle, mutta toisaalta tietotekniikan kehityksen ja digitalisaation edetessä korona-aikana tapahtuneet muutokset edustavat mahdollista kehitys-polkua, jossa entistä useampi voi tulevaisuudessa joustavasti valita itse asuinpaikkansa suhteessa työhön. Tällöin työtä tehdään entistä enemmän muuallakin kuin työpaikalla. Korona-aikana työntekemisen paikat muut-tuivat voimakkaasti, kun jopa 1,2 miljoonaa suomalaista oli pääsääntöi-sesti etätöissä (Pitkänen ym. 2020).

Aluekehityksen näkökulmasta korona-aika on ollut kiinnostava, sillä työn vapautuessa paikkasidonnaisuudesta myös ihmisten liikkuminen ja muuttoliikevirrat voivat muuttua ja suuntautua maantieteellisesti toisin kuin aiemmin viime vuosien keskittävässä aluekehityksessä. Koronapan-demian aikana ihmisten asumista ja liikkumista voivatkin määrittää entistä enemmän pehmeät asuinpaikkavalinnan vetovoimatekijät, jotka liittyvät nykyistä enemmän työnteon paikan sijaan asuinympäristön viih-tisyyteen tai arjen elämiseen. Muutokset ihmisten sijaintiin vaikutta-vissa vetovoimatekijöissä voivat tarjota uusia kehittymismahdollisuuksia eri-tyisesti maaseutualueilla, jotka asuinympäristöinä koetaan yleisesti viih-tyisiksi (Pyysiäinen & Vihinen 2020) mutta jotka ovat viime vuosina kokeneet muuttotappioita (Tervo ym. 2018).

Tässä tutkimuksessa tarkastelemme aikasarja-analyysillä koronapande-mian aikaisia muutoksia alueiden käytössä ja muuttoliikkeessä. Päättuki-muskysymys on, miten ihmisten liikkuvuusaktiivisuus ja nettomuutto-liike muuttuivat kunnissa koronapandemian alussa ja sen kestänyä noin yhdeksän kuukautta. Pyrimme ymmärtämään, miten pandemia on

vaikuttanut aluekehitykseen. Lisäksi luomme katsauksen niihin monipaikkaisen yhteiskunnan kehittämisen mahdollisuuksiin, joita eri alueilla ja kuntaluokilla on, jos ihmisten tavat käyttää alueita ja asua niillä muuttuvat paikkasidonnaisuuden heikentyessä.

Analysoimme ihmisten liikkuvuusaktiivisuutta kunnissa vuoden 2020 helmi- ja maaliskuussa Telian mobiiliverkon käyttäjien paikkatietomuo-
toisesta seurantadatasta. Aikajakso valittiin siten, että pandemiaa edeltävää alueiden käyttöä oli mahdollista verrata pandemian aikaiseen käyttöön. Mobiiliseurantadatasta on mahdollista tutkia väestötilastoissa näkymätöntä alueiden käyttöä kuntien välisinä ihmisvirtoina. Aineisto sisältää tiedon puhelinten kytkeytymisestä tukiasemiin, ja tarkastelutapa tekee aineiston väestöllisesti kattavammaksi esimerkiksi paikannettuihin soittotietoihin verrattuna, koska aineistoon sisältyvät myös liittymät, joista ei soitettu tai lähetty viestiä (ks. Burkhard ym 2017 Puura ym. 2018). Liikkuvuusaktiivisuuden vertailuajanjaksoksi valittiin mahdollisimman aikainen vaihe pandemiasta, jotta alueita osa-aikaisesti käyttävä kausiväestö ei häiritsisi merkittävästi liikkuvuusaktiivisuudessa havaittavia muutoksia. Erityisesti kesäkuukausina maaseutualueiden kausiväestön lukumäärä kasvaa voimakkaasti (Alasalmi ym. 2020).

Tutkimuksessa analysoidaan myös kuukausittaista kuntien välistä nettomuuttoliikettä, joka kuvaa sitä, miten alueiden tilastoitu väkiluku on muuttunut muuttoliikkeen seurauksena. Nettomuuton tarkastelulla analysoidaan pysyvässä asumisessa tapahtuvia muutoksia, sillä väestötietojärjestelmässä jokaisella kansalaisella voi olla vain yksi kotikunta (Millaista monipaikkaisuutta Suomeen 2018). Näin nettomuuttoliikkeen tarkastelulla päästään eri tavoin kiinni alueiden välisiin ihmisvirtoihin kuin tilapäisemmällä liikkuvuusaktiivisuuden muutoksilla. Kytkemällä yhteen liikkuvuusaktiivisuusmuutosten ja nettomuuttoliikkeen tarkastelu voidaan arvioida tarkemmin tilapäisen liikkuvuuden yhteyttä pysyviin väestömuutoksiin. Muuttoliikettä tarkastellaan kuukausittain alkaen vuodesta 2008 aina vuoden 2020 marraskuuhun asti. Tiedot pohjautuvat Tilastokeskuksen väestön ennakkotilastoon.

Paikkasidonnaisuudesta vapautuminen voi muuttaa aluekehitystä

Aluekehitystä ja ihmisten liikkumista on Suomessa hallinnut pitkään maantieteellinen keskittyminen. Tilastojen perusteella suurin osa

talouden kasvusta ja muuttovoitosta on keskittynyt suurimpiin yliopisto-kaupunkeihin (Lehtonen 2015) ja väestöennusteissa keskittyvän aluekehityksen ennakoitaan jatkuvan myös tulevaisuudessa (MDI 2019). Kaupunkiseutujen kasvua ja kaupungistumista pidetään talouden teolliseen ja jälkiteolliseen evoluutioon kuuluvana kehitysvaiheena, joka on seurausta innovaatioihin perustuvista talouskasvuprosesseista, urbanisaatio- ja lokalisaatioeduista, työvoiman liikkuvuudesta ja kehittyvästä logistikkasta (Fujita ym. 1999; Lehtonen & Tykkyläinen 2012).

Tässä kehitysvaiheessa kilpailukykyisimmät kunnat kasvavat muita nopeammin ja osin myös muiden kustannuksella, koska tuottava yritystoiminta houkuttelee kasvukeskuksiin lisää yrityksiä ja muuttoliikkeen välityksellä myös työvoimaa muista kunnista kasvukeskusten työssäkäyntialueiden ulkopuolelta (Tervo 2010). Siten muuttoliike on ollut osallisena keskittymisprosessien syntymisessä ja niiden ylläpitämisessä. Kunnan lisääntyvä yritystoiminta ja työvoima voimistavat edelleen kasautumisen hyötyjä ja vahvistavat kumulatiivista kasvukierrettä. Suomessa tutkimusnäyttöä on erityisesti nettomuuttoliikkeeseen kytkeytyvän väestökasvun lukittumisesta muutamaaan kasvukeskukseen talouden nousukausien ajaksi vuosina 1980–2013 (Lehtonen & Tykkyläinen 2018). Seurauksena tästä kehityksestä on ollut aluekehityksen eriytyminen yhtäältä alueiden välillä ja toisaalta niiden sisällä.

Monipaikkaisessa yhteiskunnassa kehitys määräytyy eri tavoin, sillä siinä on keskiössä kunnan suhteellinen asema osana monitasoisia verkostoja (Cresswell 2013). Kehitystä ja alueiden välistä vuorovaikutusta määrittää relationaalisuus, jota ilmentävät muuttuvat monipaikkaisuuden ja liikkuvuuden virrat, sekä digitalisaation kehitys. Paikkaan eri tavoin sitoutuvassa yhteiskunnassa aluekehityksen mahdollisuudet liittyvät osallisuuden monitasoisissa verkostoissa. Tietotekniikan nopean kehittymisen ansioista useat työtehtävät vapautuvat aika- ja paikkasidonnaisuudesta (Ikonen & Reina 2019), ja voivat uudelleen sijoittua tietoliikenneyhteyksien määrittämässä laajassa tilassa. Kuntien kilpailukyvyllä tämä tarkoittaa niiden vetovoimatekijöiden välisten suhteiden uudelleen organisoitumista. Esimerkiksi asukaskilpailu tapahtuu tällöin kuntien välisenä vetovoimakilpailuna, jossa kunnan menestyminen on riippuvaista sen kyvystä vetää puoleensa asukasvirtoja.

Muutos aikaisempaan keskittyvän aluekehityksen vaiheeseen on merkittävä, koska kunnan menestyminen asukaskilpailussa määräytyy monipaikkaisessa yhteiskunnassa ihmisten subjektiivisesta kokemuksesta

kunnan vetovoimasta, joka perustuu asukkaan tai yrityksen omiin tarpeisiin. Käytännössä kunnan vetovoima ilmaisee tällöin asukkaan tai yrityksen halun sijoittua kuntaan asumaan, opiskelemaan tai tekemään töitä (Halonen 2016), ja se ilmenee muuttoliikkeenä kuntaan.

Viime vuosien keskittyvässä aluekehityksessä ovat kovat vetovoimatekijät, kuten infrastruktuuri, koulutusmahdollisuudet, työ- ja uramahdollisuudet (Rainisto 2004; Anttiroiko 2014; Aro 2016), määränneet pehmeitä vetovoimatekijöitä enemmän aluekehitystä luomalla perustan kuntien vetovoimaisuudelle. Kaupungistuvassa yhteiskunnassa pehmeät vetovoimatekijät ovat kunnissa tai työssäkäyntialueilla suunnanneet asumista yksilöllisten mieltymysten mukaisesti. Monipaikkaisessa yhteiskunnassa vetovoimatekijöiden väliset suhteet muuttuvat, kun työn aika- ja paikkasidonnaisuus heikkenee (Ikonen & Reina 2019), mikä muuttaa kuntien kilpailuasetelmaa asukaskilpailussa. Tällöin kunnan kilpailuetu suhteessa muihin kuntiin syntyy pehmeistä vetovoimatekijöistä, joita ovat muun muassa paikalliskulttuuri, tapahtumat ja elämykset, elämänlaatu, hyvinvointi ja innovatiivisuus (Rainisto 2004; Anttiroiko 2014; Aro 2016).

Pehmeiden vetovoimatekijöiden merkitys asukasvirtojen ohjaajina riippuu tulevaisuudessa siitä, miten laajalti työnteko vapautuu paikkasidonnaisuudestaan ja millaisiksi ihmisten asumispreferenssit ja elämäntyyliä muotoutuvat. Etä- ja joustotyön määrän ennakoidaan tulevaisuudessa kasvavan, koska teknologian kehitys on jo nyt lisännyt tarvetta osaavalle ja koulutetulle työvoimalle (Berger & Frey, 2016; Koski, 2018), jonka työtehtävien paikkasidonnaisuus on heikentynyt (Ikonen & Reina 2019). Tämä näkyy jo nyt koronapandemian aikana voimakkaasti yleistyneestä etätyön tekemisestä (Pitkänen ym. 2020). Lisäksi korona-aika on lisännyt työnantajien myönteistä suhtautumista etätyöhön (Työelämägallup 2020). Etä- ja joustotyössä työntekijöitä houkuttaa mahdollisuus lisätä työn joustavuutta, edistää työssä jaksamista sekä helpottaa työn ja yksityiselämän yhteensovittamista (Ikonen & Reina 2019). Keskustelu monipaikkaisesta elämäntyylistä painottuu tällä hetkellä vahvasti työn käsitteen ympärille, mutta tulevaisuudessa se voi koskea enentyvässä määrin myös opiskelua.

Maaseutualueiden kehityksen näkökulmasta työnteon vapautumiseen paikkasidonnaisuudesta liittyy uusia kehitysmahdollisuuksia, koska suomalaisilla maaseutuun ja siihen liittyvään elämäntyyliin yhdistyy yleisesti paljon myönteisiä mielikuvia. Ennen koronapandemian puhkeamista

suoritetun Maaseutubarometri 2020 -kyselyn perusteella ”Hyvän elämän” mielikuva liittyy maaseutuun erittäin paljon tai paljon 61 prosentilla suomalaisista (Pyysiäinen & Vihinen 2020). Mielikuva selittyy tutkimuksen mukaan sillä, että positiiviset mielikuvat, kuten luonto, perinteet, viihtyisä ympäristö, ahkeruus, vapaus ja aitous, yhdistyvät vahvasti maaseutuun ja tuottavat ihmiselle hyvinvointia. Etä- ja joustotyöhön liittyviä kehitysmahdollisuuksia vahvistaa maaseutualueilla se, että Maaseutubarometrin 2020 vastaajista 37 prosenttia koki itsensä sekä maalaiseksi että kaupunkilaiseksi eli omasi niin sanotun kaksoisidentiteetin (Pyysiäinen & Vihinen 2020).

Maaseudun näkökulmasta kyselytulokset ovat rohkaisevia, koska laskevan väestökehityksen ohella myös maaseudun työpaikat ovat vähentyneet viime vuosina voimakkaasti. Vuosina 2013–2017 harvaan asutun maaseudun ja ydinmaaseudun kunnista työpaikkojen lukumäärät vähentyivät 3,9 ja 3,8 prosenttia, kun samanaikaisesti kaupungeissa työpaikkojen lukumäärä kasvoi 2,3 prosenttia (Tilastokeskus 2020). Yhteensä harvaan asutuissa ja ydinmaaseudun kunnissa oli 378 533 työpaikkaa vuonna 2017, mikä vastasi 16,3 prosenttia koko maan työpaikoista (Tilastokeskus 2020).

Aineistot ja menetelmät

Tutkimuksen alueyksikkönä käytetään kuntia, joita tarkastellaan paikkatietopohjaisella kuntaluokituksella. Se perustuu 250m×250m ruutuaineistoon pohjautuvaan kaupunki–maaseutu-luokitukseen (Helminen ym. 2014). Kuntaluokituksessa kunnat on jaettu kaupunkeihin ja kolmen tyyppisiin maaseutukuntiin (liite 1). Kunta on luokitettu kaupungiksi, jos paikkatietopohjaisen luokituksen sisemmän ja ulomman kaupunkialueen väestöä on enemmän kuin kaupungin kehysalueen ulkopuolista maaseutuväestöä. Kehysalueella sijaitseva kunta luokituu kaupungiksi tai kaupungin läheiseksi maaseuduksi sen perusteella, kummassa on enemmän väestöä paikkatietopohjaisessa luokituksessa. Muut kunnat luokitetaan yhteenlasketun maa-alaosuuden ja väestöosuuden perusteella kaupungin läheisen maaseudun, ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun kuntiin. Maaseudun paikalliskeskusten tiedot lasketaan ympäröivään alue- luokkaan. (Helminen ym. 2014.)

Liikkuvuusaktiivisuuden ja nettomuuttoliikkeen aineistot

Tarkastelemme väestön liikkumista Telian Crowd Insights -datan avulla. Palvelu perustuu mobiiliseurantadataan, joka on käyttäjätietojen osalta kokonaan anonymisoitua yksityisyyden suojan säilyttämiseksi. Alueiden väliset päivittäiset liikkumiset on laskettu yhteen kuntien väliseksi numeeriseksi virtatiedoksi. Siten tästä aineistoista voidaankin hyvin tunnistaa väestön alueiden väliset virrat, mutta aineistosta ei sen sijaan ole mahdollista tunnistaa yksittäisien ihmisten tai pienten ryhmien liikkeitä. Tutkimuksessa käytetty mobiiliseurantadatan lähtö-määränpääaineisto kuvaa tehtyjen matkojen määriä kuntien välillä. Aineistossa ovat mukana matkat, jotka ovat keskeytyneet korkeintaan 20 minuutiksi. Jokainen yli 20 minuutin pysähdys katkaisee matkan ja aloittaa uuden matkan. Esimerkiksi Helsingistä Ouluun suuntautuvalla automatkalla pysähtyminen Jyväskylään 30 minuutiksi tuottaa kaksi matkaa: Helsingistä Jyväskylään ja Jyväskylästä Ouluun.

Mobiiliseurantadatalla ihmisten liikkuvuusaktiivisuutta tarkastellaan kahden kuukauden jaksossa, jotta aineistosta on mahdollista tarkastella ihmisten liikkuvuutta tavanomaisena maanantaina 3.2.2020 sekä koronarajoitustoimien aikaan maanantaina 30.3.2020 Tarkastelujakso valittiin mahdollisimman varhaisesta kohdasta pandemiaa, jotta maaseutualueiden kausiväestön vaikutukset liikkuvuusaktiivisuuden muutoksiin olisivat mahdollisimman pieniä, ja näin aineistosta olisi mahdollista havainnoida paremmin koronapandemian aiheuttamia liikkuvuusaktiivisuuden muutoksia.

Muuttoliikkeen kuntakohtaisten ja aluerakenteellisten pitkäaikaisvaikutusten kannalta on tärkeää tarkastella myös nettomuuttoa, joka lasketaan tulo- ja lähtömuuton erotuksena ilman siirtolaisuutta. Nettomuutto kertoo, kuinka paljon tietyn kunnan väkiluku on muuttunut muuttoliikkeen seurauksena, mutta muuttuja toimii laajemmin indikaattorina aluekehitykselle (Lehtonen & Tykkyläinen 2009). Positiivinen nettomuutto on aiemmin yhdistynyt kasvavaan paikallistalouteen, joka imee työvoimaa huonommin menestyvistä kunnista, kun muuttamalla on voitu parantaa esimerkiksi elintasoa (Pekkala 2003, 480) tai todennäköisyyttä työllistyä (Tervo 2000). Vastaavasti negatiivinen nettomuutto eli muuttotappiot ovat yhdistyneet useimmiten taantuvaan paikallistalouteen, sillä työttömyydellä on ollut pitkällä aikavälillä muuttoliikettä lisäävä vaikutus niin yksilötasolla kuin myös paikallisesti (Ritsilä 2001; Tervo 2002; Myrskylä 2006).

Tarkastelimme nettomuuttoliikkeen kehitystä kuukausittain tammi-kuusta 2008 alkaen aina vuoden 2020 marraskuuhun asti. Tähän käy-timme Tilastokeskuksen väestön ennakkotilastoa, josta on mahdollista tutkia kuntien kuukausittaisia nettomuuttotilastoja (SVT 2020a). Tarkas-telussa keskitytään nettomuuttoliikkeen trendiin, mutta verrataan myös erikseen koronapandemian aikaista kehitystä nettomuuttoliikkeessä muihin taloudellisen taantumien verrokkivuosiin. Yhteenlasketun netto-muuttoliikkeen lisäksi analysoidaan nettomuuttoliikkeen trendin kulma-kerrointa maaliskuusta marraskuuhun ulottuvalla aikavälillä sekä verra-taan nettomuuttoliikkeen marraskuun trendiä muiden verrokkivuosien kehitykseen.

Muuttujat on suhteutettu analyysissä kunnan väkilukuun, jotta kuntia voidaan verrata toisiinsa ilman väestön määrän vääristävää vaikutusta. Verrokkivuosien valinnassa hyödynnettiin bruttokansantuotteen (BKT) volyymin muutosta vuosineljänneksittäin, koska aikaisemmassa tutki-muksessa on havaittu, että mitä enemmän bruttokansantuotteen volyy-mimuutos kasvoi vuodessa, sitä voimakkaammaksi nettomuutto kuntien välillä kiihtyi (Lehtonen & Tykkyläinen 2009). Verrokkivuosi valittiin kansantalouden neljännesvuositilinpidon tilastosta vuodet 2009 (q2 -9,3%) ja 2013 (q2 -0,5%) (SVT 2020b). Näinä ajankohtina kansantalous oli taantumassa, kuten myös keväällä 2020 (q2 -6,5%) (SVT 2020b).

Aikasarjojen analysointi

Monia taloudellisia ilmiöitä mitataan säännöllisin väliajoin, esimerkiksi päivittäin tai kuukausittain. Aikasarjojen tulkintoja haittaa usein voimakas kausivaihtelu, joka on yleistä sellaisissa aikasarjoissa, joissa havaintojen mittaustiheys on suuri (Cleveland ym. 1990). Kausivaihtelun vuoksi aika-sarjojen analysointi vertailemalla yksittäisiä havaintoja ei ole mielekäästä, koska erot havaintojen välillä voivat suurella todennäköisyydellä johtua kausittaisuudesta ja valitusta ajanjaksosta. Aikasarjan visuaalinen tulkinta on tällöin myös haastavaa, koska kausivaihtelun vuoksi esimerkiksi pidemmän aikavälin suhdannekäänteiden eli trendisyklin muutosten tul-kinta ja ajoittaminen on vaikeaa. Näissä tilanteissa aikasarjat ovat tarkoi-tuksenmukaista hajottaa eri komponentteihin – trendi, kausivaihtelu ja epäsäännöllinen satunnaisvaihtelu – jolloin aikasarjan ominaisuuksien tarkastelu ja tulkinta on mahdollista (Cleveland ym. 1990). Tässä artikke-lissa keskitytään tulkitsemaan liikkuvuusaktiivisuuden ja nettomuuton

trendin kehityksiä aikasarjan hajottamisen välineillä. Aikasarjan hajottaminen tehdään erikseen kuntaluokille, mutta myös yksittäisille kunnille R-tilasto-ohjelman stl-funktiolla, joka löytyy paketista stats.

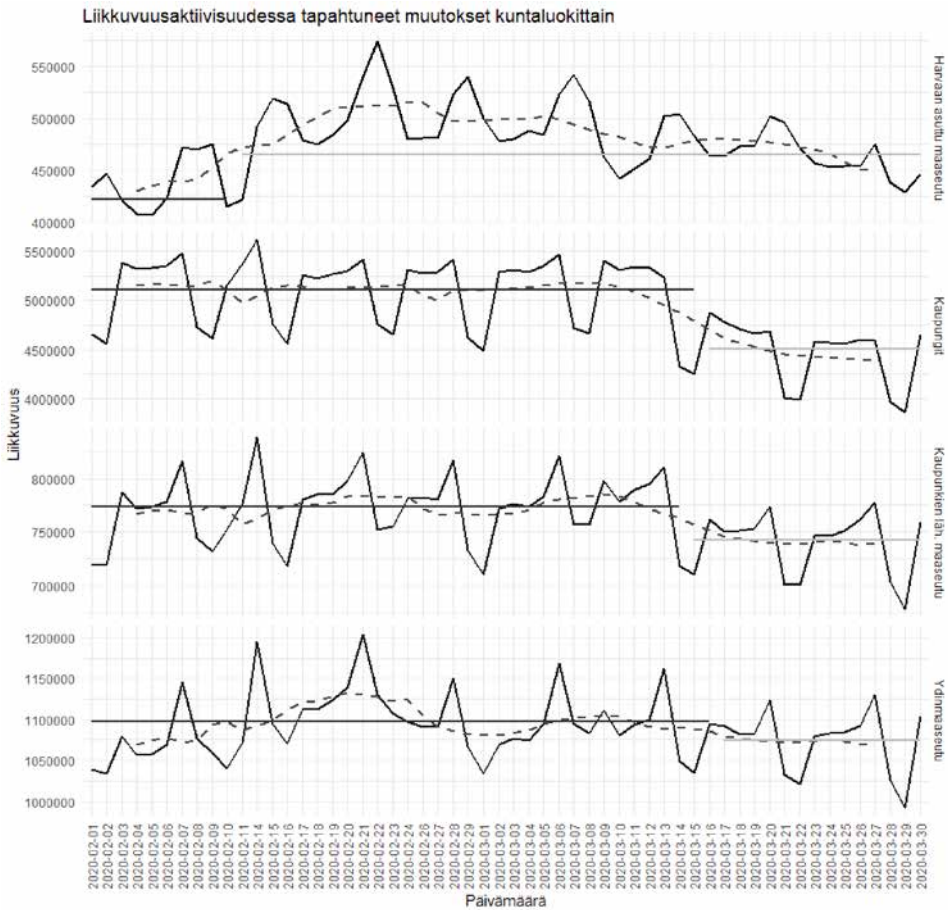
Visuaalisen tulkinnan lisäksi korona-ajan muutoksia ihmisten liikkuvuudessa ja nettomuuttoliikkeessä tutkitaan etsimällä aikasarjoista rakenteellisia muutoskohtia, joissa liikkuvuusaktiivisuuden tai nettomuuttoliikkeen volyymeissä olisi tapahtunut merkittävää laskua tai kasvua. Etsintä pohjautuu lineaarisessa regressiomallinnuksessa käytettäviin regressiokertoimiin ja niissä mahdollisesti havaittaviin muutoksiin, joita testataan Chown -testillä (Zeileis ym. 2002). Suuret testisuureen arvot viittaavat siihen, että nollahypoteesin oletus parametrien vakioisuudesta ei toteudu, jolloin tutkittavassa ilmiössä olisi tapahtunut rakenteellinen muutos kohdassa t_0+1 ja regressiokertoimet olisivat täten erisuuret. Tuloksen perusteella voidaan ajatella, että liikkuvuusaktiivisuudessa tai nettomuuttoliikkeessä olisi muutoksen myötä tapahtunut jokin rakenteellinen poikkeavuus, jota ei voida kuvata yhdellä regressiokertoimella. Chown -testi tehdään R-tilasto-ohjelman strucchange-paketin funktiolla `scctest`. Samasta paketista hyödynnetään myös `breakfactor` -funktiota, jolla löydetään aikasarjasta rakenteelliset muutoskohdat.

Liikkuvuusaktiivisuusmuutoksia kuntaluokkien välillä testataan varianssianalyysillä. Jos analyysin perusteella havaitaan kuntaluokittaisia eroja, ne testataan TukeyHSD -testillä (ks. Miller 1981). Liikkuvuusaktiivisuusmuutosten ja kuntien välisen nettomuuttoliikkeen yhteyttä tarkastellaan korrelaatioanalyysillä. Tilastollista tarkastelua tehdään koko aineistossa, mutta erikseen myös kuntaluokissa.

Liikkuvuusaktiivisuuden muutokset kunnissa koronapandemian alussa

Ihmisten liikkuvuusaktiivisuus laski Suomessa kokonaisuutena pandemian kiihtyessä, joskin on huomioitava, että helmikuun puolen välin jälkeen kevätlomakausi nostaa ihmisten liikkuvuusaktiivisuutta kolmen viikon ajan maaseutumaisissa kunnissa (kuva 1). Viikkotasolla on säännöllistä vaihtelua liikkuvuusaktiivisuudessa. Aktiivisin vaihe on useimmiten perjantaina ja vähäisintä liikkuvuus on sunnuntaina. Tutkimusajanjaksolla liikkuvuusaktiivisuus laski eniten kaupungeissa, joissa keskiarvo aikavälin alusta loppuun laski 10,8 prosenttia. Toiseksi eniten laskua liikkuvuusaktiivisuudessa tapahtui kaupunkien läheisellä maaseudulla,

jossa laskua oli 3,8 prosenttia. Ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla liikkuvuusaktiivisuuden muutokset olivat päinvastaisia, sillä liikkuvuusaktiivisuus kasvoi erityisesti harvaan asutulla maaseudulla, jossa kasvua oli 5,0 prosenttia. Ydinmaaseudulla liikkuvuusaktiivisuudessa ei tapahtunut suurta muutosta, sillä kasvua oli vain 0,4 prosenttia. Tämä sopii hyvin koronan kaupunkiseuduille painottuviin vaikutuksiin ja maaseudulla helpompana pysyneeseen koronatilanteeseen. Nämä

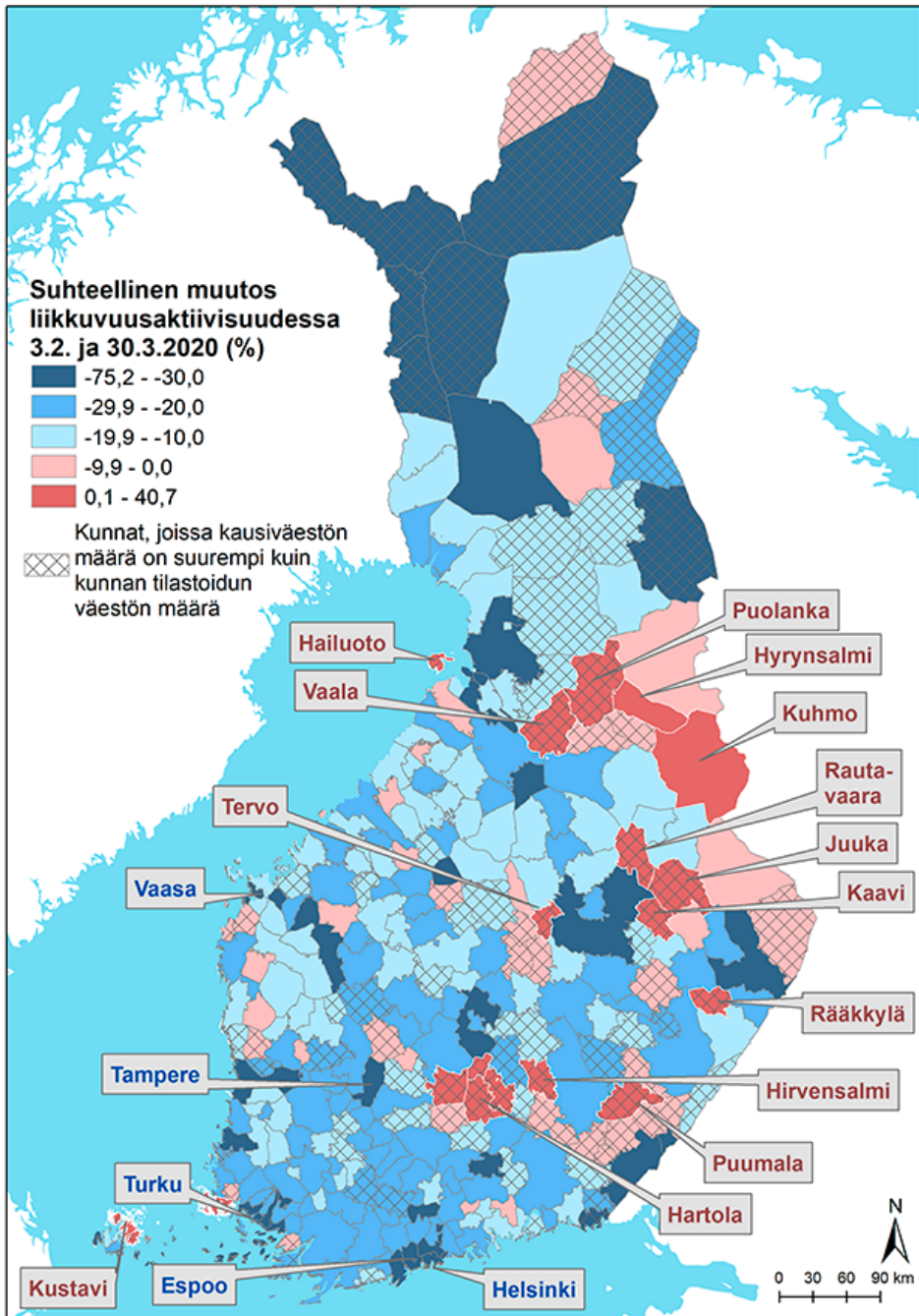
Kuva 1. Liikkuvuusaktiivisuuden muutokset päivittäin kuntaluokissa helmi- ja maalikuussa vuonna 2020. Kuvassa liikkuvuusaktiivisuuden päivittäistä vaihtelua on tasoitettu seitsemän päivän liukuvalalla keskiarvolla (katkoviiva). Vaakaviivat kuvaavat keskimääräistä liikkuvuusaktiivisuutta ennen ja jälkeen aikasarjan rakennemuutoskohdan (Chown -testi: kaupungit $S_0=2,962$, p-arvo $<0,001$; kaupunkien läheinen maaseutu $S_0=2,762$, p-arvo $<0,001$; ydinmaaseutu $S_0=1,694$, p-arvo $0,006$; harvaan asuttu maaseutu $S_0=0,463$, p-arvo $0,982$)

näkyvät myös kuntaluokittaisten aikasarjojen rakennemuutoskohdista sekä Chown-testin tuloksista (kuva 1).

Maantieteelliset muutokset kuntien välisessä liikkuvuusaktiivisuudessa eri ajankohtina havainnollistuvat verrattaessa kahden maanantain, 3.2.2020 ja 30.3.2020 eroa (kuva 2). Päivät on valittu kuvaamaan normaalitylanteen ja rajoitustilanteen välistä eroa mahdollisimman selkeästi arkipäivänä. Suurimmissa kaupungeissa liikkuvuus kuntien välillä laski suhteellisesti eniten, sillä kaupunkien väkiluku korreloi negatiivisesti aktiivisuuden laskun kanssa ($r=-0,323$, p -arvo $<0,001$). Kaupungeista viisi suurinta aktiivisuuden laskua tapahtui Helsingissä, Espoossa, Turussa, Vaasassa ja Tampereella. Näissä kaupungeissa liikkuvuusaktiivisuus laski keskimäärin 44,4 prosenttia ajankohtien välillä. Isoissa kaupungeissa liikkuvuuden lasku on merkityksellistä, koska liikkuvuuden määrät ovat absoluuttisesti suuria. Yhteensä vähennystä kuntien välisessä liikkuvuudessa tapahtui näiden päivämäärien välillä 3203920 matkan verran.

Keskimäärin ihmisten liikkuvuusaktiivisuus kunnissa laski tarkasteluajankohdan aikana 18,8 prosenttia. Pienten virtojen osalta suuretkin suhteelliset vaihtelut ovat mahdollisia lyhyellä tarkastelujaksolla. Suurin yksittäinen lasku liikkuvuusaktiivisuudessa tapahtui Kökarissa (väkiluku 232 vuonna 2019), jossa liikkuvuus laski 75,2 prosenttia. Vastaavasti suurin kasvu tapahtui Hailuodossa, jossa kasvua tapahtui 40,7 prosenttia (väkiluku 959 vuonna 2019). Valtaosassa kunnista liikkuvuus vähentyi, sillä liikkuvuusaktiivisuudessa mitattiin vähennystä 93,9 prosentissa kunnista. (Ks. kuva 2. seuraavalla sivulla.)

Liikkuvuusaktiivisuuden suhteellista kasvua tapahtui yhteensä 20 kunnassa, joista 12 oli harvaan asuttuja kuntia ja kahdeksan ydinmaaseudun kuntia. Liikkuvuusvirtoja kasvattaneissa kunnissa liikkuvuus kasvoi keskimäärin 11,7 prosenttia. Harvaan asutuissa kunnissa liikkuvuusaktiivisuuden kasvu oli keskimäärin ydinmaaseudun kuntia suurempi, sillä näissä kunnissa kasvua oli 13,5 prosenttia, kun ydinmaaseudun kunnissa kasvua oli 9,0 prosenttia (t -arvo 15,339, p -arvo 0,029). Kuntien välisen liikkuvuusaktiivisuuden kasvu jäi absoluuttiselta merkitykseltään kuitenkin pieneksi, sillä matkojen lukumäärä kasvoi näissä kunnissa yhteensä vain 14170 matkalla. Yleisesti ottaen harvaan asutun ja ydinmaaseudun kunnissa aktiivisuusmuutokset olivat positiivisia useammin kuin muissa aineiston kuntaluokissa.

Kuva 2. Suhteellinen muutos kuntien liikkuvuusaktiivisuudessa 3.2.2020 ja 30.3.2020 välillä.

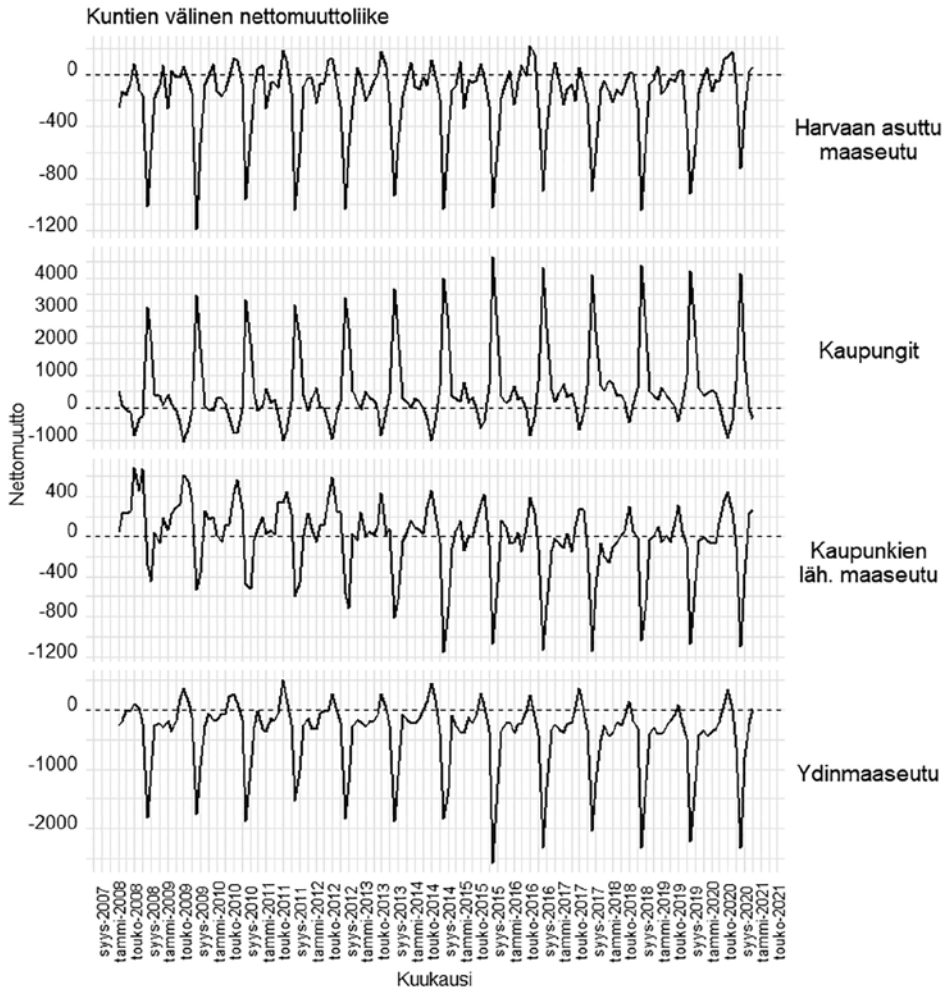
Keskimäärin harvaan asutun maaseudun kunnissa liikkuvuusaktiivisuus laski 13,8 ja ydinmaaseudulla 16,1 prosenttia. Kaupunkien läheisellä maaseudulla liikkuvuusaktiivisuus laski näitä kuntia enemmän eli 20,9 prosenttia. Suurin liikkuvuusaktiivisuuden lasku tapahtui liikkuvuusvirtojen volyymejä säätelevissä kaupungeissa, joissa laskua liikkuvuusvirroissa oli 29,8 prosenttia. Erot kuntaluokkien välillä liikkuvuusmuutoksissa ovat myös tilastollisesti merkitseviä muiden kuin harvaan asutun maaseudun ja ydinmaaseudun osalta ($F=30,720$, p -arvo $<0,001$, ryhmien välinen vertailu TukeyHSD).

Nettomuuttoliikkeen muutokset vuosina 2008–2020

Kuntien väliselle nettomuuttoliikkeelle on kuntaluokissa tunnusomaista säännölliset ja voimakkaat kuukausivaihtelut (kuva 3). Nämä paljastavat toisaalta kiinnostavan yhteyden kaupunkien ja maaseutukuntien välillä, mutta toisaalta vaikeuttavat nettomuuttoliikkeessä tapahtuvien pidemmän aikavälin muutosten havaitsemista aikasarjasta. Rakenteellisia muutoksia aikasarjoissa on esiintynyt vain kaupunkien läheisissä maaseutukunnissa, joissa ne Chown-testin perusteella ajoittuvat vuoteen 2012. Sen jälkeen nettomuuttoliike on muuttunut kuntaluokassa negatiivisemmaksi. Muissa kuntaluokissa ei ole testin perusteella havaittavissa rakenteellista muutosta.

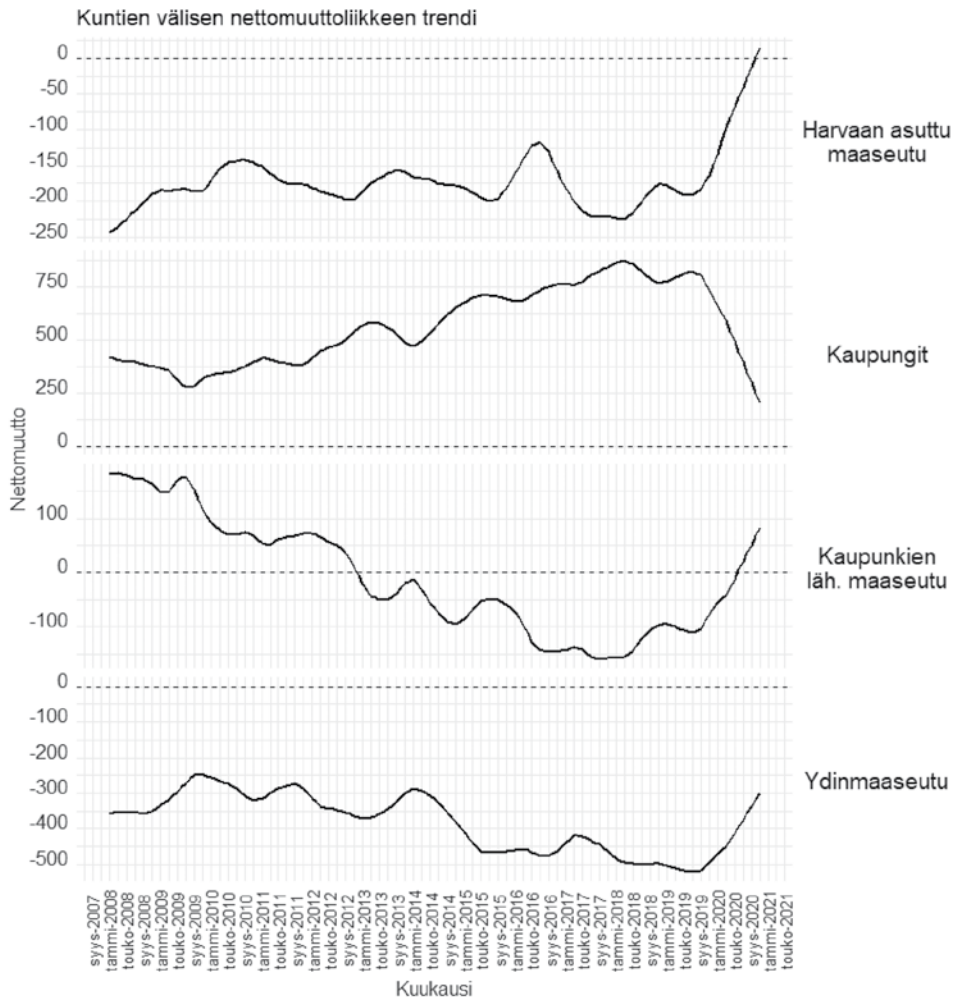
Maaseutumaiden kuntien muuttotappiot keskittyvät vuosittain elo- ja syyskuuhun, jolloin muuttovirrat suuntautuvat kaupunkeihin. Toinen heikompi piikki muuttotappioissa ajoittuu maaseutukunnissa vuoden vaihteeseen, jolloin kaupunkien nettomuutossakin näkyy heikko piikki muuttovoittona (kuva 3). Vastakohtana muuttotappioille kaikki maaseutuluokat ovat loppukeväästä heikosti muuttovoittoisia (kuva 3). Tällöin vastaavasti kaupungit ovat kuntaluokkana muuttotappiollisia ja kaupungistuminen hidastunut ja kääntynyt vastakaupungistumiseksi (kuva 3). Nettomuuttoliikkeen kausittaisuuden syyt ovat Suomessa huonosti tunnettuja, mutta ainakin osin syyt liittyvät kaupungistumiseen, elinkeinorakenteen muutoksiin ja keskittävään koulutuspolitiikkaan, joiden seurauksena työ- ja opiskelumahdollisuudet ovat vähentyneet maaseutukunnissa, ja nuoret muuttavat opiskelemaan lähimpiin kasvukeskuksiin.

Nettomuuttoliikkeessä havaitun voimakkaan kausivaihtelun vuoksi kahden peräkkäisen tai lähellä toisiaan olevan havainnon vertaaminen toisiinsa ei ole mielekäästä, koska muutos edelliseen havaintoon kertoo

Kuva 3. Kuntien välisen nettomuuttoliikkeen muutokset kuukausittain kuntaluokissa vuosina 2008–2020. (Chown -testi: kaupungit $S_0=1,023$, p-arvo 0,246; kaupunkien läheinen maaseutu $S_0=1,707$, p-arvo 0,006; ydinmaaseutu $S_0=1,003$, p-arvo 0,267; harvaan asuttu maaseutu $S_0=0,412$, p-arvo 0,995)

lähinnä nettomuuttoliikkeen kausi-ilmiöstä eikä pidemmän aikavälin suhdannekehityksestä eli trendistä. Pidemmän aikavälin muutosten tutkimista varten nettomuuttoliikkeen aikasarjasta ositettiin erilleen trendi (kuva 4), josta on mahdollista tulkita syvällisemmin koronapandemia-aikana tapahtuneita muutoksia kuntaluokkien nettomuuttoliikkeessä ilman tulkintaa häiritseviä kausi- ja satunnaisvaihteluita.

Kuva 4. Nettomuuton trendikomponentti 3 kuukauden liukukeskiarvoille kuntaluokissa vuosina 2013-2020.

Harvaan asutun maaseudun kunnissa kuntien välisen nettomuuttoliikkeen trendi kääntyi myönteiseen kehityssuuntaan jo loppuvuodesta 2019. Korona-aika on entisestään vahvistanut tätä trendiä riippumatta alkuvuoden 2020 voimakkaasta talouden taantumisesta. Nettomuuton trendi on korona-aikana ollut harvaan asutun maaseudun kunnissa huomattavasti korkeampi kuin kertaakaan aikaisemmin vuodesta 2008 alkavalla aikavälillä. Kuukausittaiset muuttotappiot ovat loppuvuodesta 2019 vaihtuneet harvaan asutuissa maaseutukunnissa 180 asukkaasta 16 asukkaan kuukausittaiseksi muuttovoitoksi vuoden 2020 marraskuussa.

Nettomuuttoliikkeen trendi on korona-aikana ollut nouseva myös muissa maaseutuluokissa eli kaupunkien läheisellä maaseudulla ja ydinmaaseudulla (kuva 4). Molemmissa kuntaluokissa nettomuuttoliikkeen trendi on kääntynyt nousuun loppuvuodesta 2019 ja kuntaluokkien myönteinen kehitys on edelleen vahvistunut korona-aikana. Molemmissa kuntaluokissa muutos on kuitenkin ollut heikompi suhteessa harvaan asuttuun maaseutuun, koska kuukausittaisen trendin aikasarjat eivät ylitä aiempien vuosien huippuja (kuva 4). Vuoden 2020 marraskuussa kaupunkien läheinen maaseutu sai muuttovoittoa 82 asukasta ja ydinmaaseutu koki muuttotappioita 298 asukasta. Nämä molemmat luvut ovat lähellä edellisen vuoden 2013 taloustaantumän lukuarvoja.

Nettomuuttoliikkeen kuukausittaisessa trendissä on suurin pudotus tapahtunut kaupungeissa, joissa kuukausittaiset muuttovoitot ovat pienentyneet yli 750 asukkaasta 201 asukkaaseen vuoden 2020 marraskuussa (kuva 4). Kehitys on ollut erityisen merkittävää, sillä kaupunkien kuukausittainen muuttovoitto oli vuoden 2020 lopussa alimmillaan vuodesta 2008 lähtien. Kehitys viittaa kaupungistumisen heikentymiseen korona-aikana. Taustalla vaikuttaa taloudellisen taantumän aikana tapahtuva aluekehityserojen tasoittuminen, joka hillitsee kuntien välistä muuttoliikettä (Lehtonen & Tykkyläinen 2009).

Suhteellisesti suurin muutos nettomuuttoliikkeessä on koronapandemian aikana tapahtunut harvaan asutun maaseudun kunnissa, joissa muuttotappiot ovat pienentyneet maaliskuusta marraskuuhun 1082 henkilöllä verrattuna vuoteen 2013 (taulukko 1). Lisäksi on huomioitava, että marraskuun nettomuuton trendi on kääntynyt muuttovoittoiseksi harvaan asutun maaseudun kunnissa. Käännös on merkittävä, sillä aikaisempina taloudellisen taantumän vuosina marraskuun muuttotappio on ollut harvaan asutun maaseudun kunnissa 159 ja 186 henkilöä. Nettomuuttoliikkeessä on tapahtunut merkittäviä muutoksia myös kaupungeissa ja kaupunkien läheisellä maaseudulla. Maaseudun kaupunkiin suuntautuvien muuttovirtojen pienentyminen näkyy kaupungeissa, sillä niiden muuttovoitto maaliskuusta marraskuuhun sekä marraskuussa on vähentynyt 1807 asukkaalla verrattuna aikaisempaan taantumään vuonna 2013 (taulukko 1).

Kaupunkien läheisellä maaseudulla muutokset ovat myös olleet suuria. Kuntaluokka on saanut muuttovoittoa, vaikka muuttovoitto ei yllä vuoden 2009 lukemaan, jolloin maaliskuusta marraskuuhun ulottuvalla aikajaksoilla muuttovoitto oli yli 10 kertaa suurempaa kuin 2020 (taulukko 1).

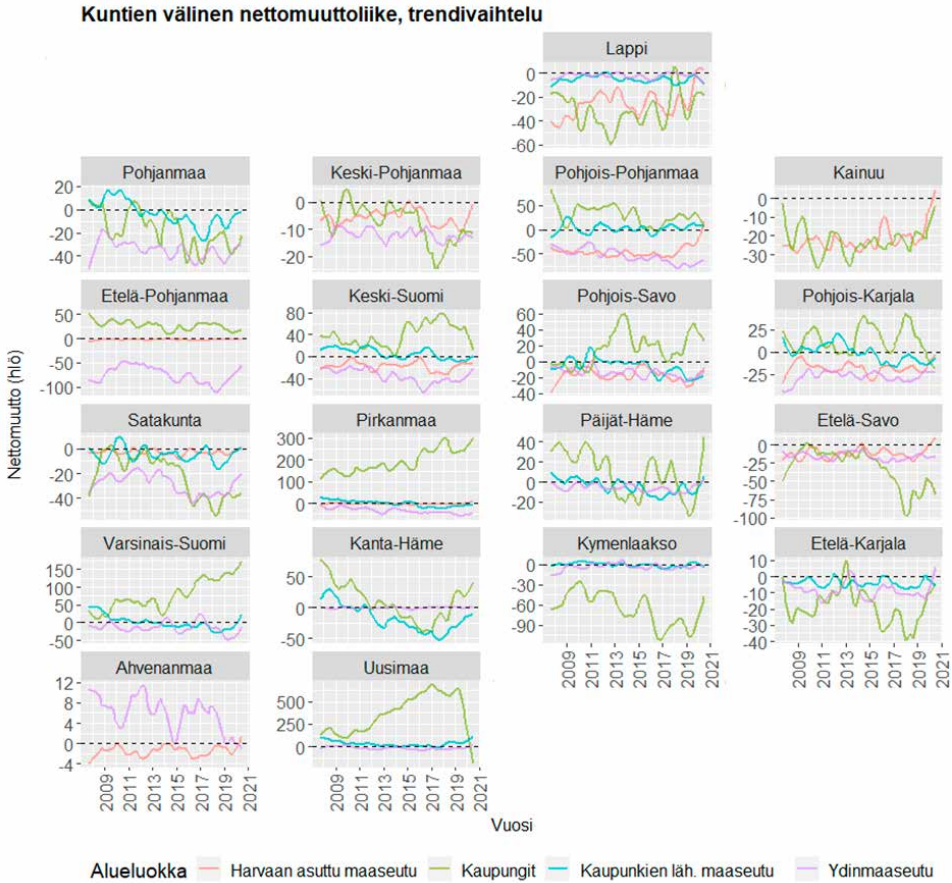
Ydinmaaseudun kunnissa ei ole korona-aikana tapahtunut muutoksia vuoteen 2013 verrattuna. Kuntaluokka on edelleen ollut voimakkaasti muuttotappiollinen korona-aikana eikä marraskuun nettomuuton trendi ole muuttunut viimeisistä taantumista (taulukko 1).

Taulukko 1. Nettomuuttoliikkeen volyymit kuntaluokissa korona-aikana

Muuttuja	Vuosi	Kaupungit	Kaupunkien läheinen maaseutu	Ydinmaaseutu	Harvaan asuttu maaseutu
Nettomuutto maaliskuu-marraskuu (hlö)	2020	4206	122	-3695	-633
	2013	6013	-792	-3473	-1715
	2009	2985	1659	-2661	-1983
Marraskuun nettomuuton trendi (hlö)	2020	201	82	-298	16
	2013	486	-19	-298	-159
	2009	316	115	-245	-186

Alueelliset erot nettomuuttoliikkeen trendin kehityksessä ovat korona-aikana olleet kuntaluokissa suuret (kuva 5). Harvaan asutun maaseudun kuntaluokka on muuttovoittoinen yleisen trendin mukaisesti Satakunnassa (trendi marraskuussa 2020: +1 asukasta), Pirkanmaalla (+6), Etelä-Savossa (+10), Pohjois-Pohjanmaalla (+17), Kainuussa (+5), Lapissa (+2) ja Ahvenanmaalla (+1) (kuva 5). Ydinmaaseutu on harvemmassa maakunnassa muuttovoittoinen, sillä vain Uudellamaalla (+16), Päijät-Hämeessä (+2) ja Etelä-Karjalassa (+6) kuntaluokka oli muuttovoittoinen marraskuussa 2020 (kuva 5). Luvut ovat pieniä, mutta muuttoliikkeen suunnanmuutos on merkittävää aiempina vuosina muuttotappioista kärsineille alueille.

Yleisesti kaupunkien muuttovoiton pienentyessä kaupungistuminen eteni nettomuuttoliikkeellä mitattuna loppuvuonna 2020 Suomessa pääasiassa Varsinais-Suomessa ja Pirkanmaalla, joissa nettomuuttoliikkeen trendi on korona-aikana pysynyt korkeana ja jopa kasvanut hieman (kuva 5). Uudellamaalla nettomuuton trendi on laskenut voimakkaasti ja kaupunkiluokka on muuttunut muuttotappiolliseksi marraskuussa 2020. Alkuvuonna Uudenmaan maakunnan kaupungit olivat kuitenkin vielä muuttovoittoisia, mutta loppuvuonna trendi oli voimakkaasti laskeva (kuva 5). Kehitys viittaa Uudenmaan kaupunkialueiden paikallistalouksen kärsineen huomattavasti koronapandemiasta.

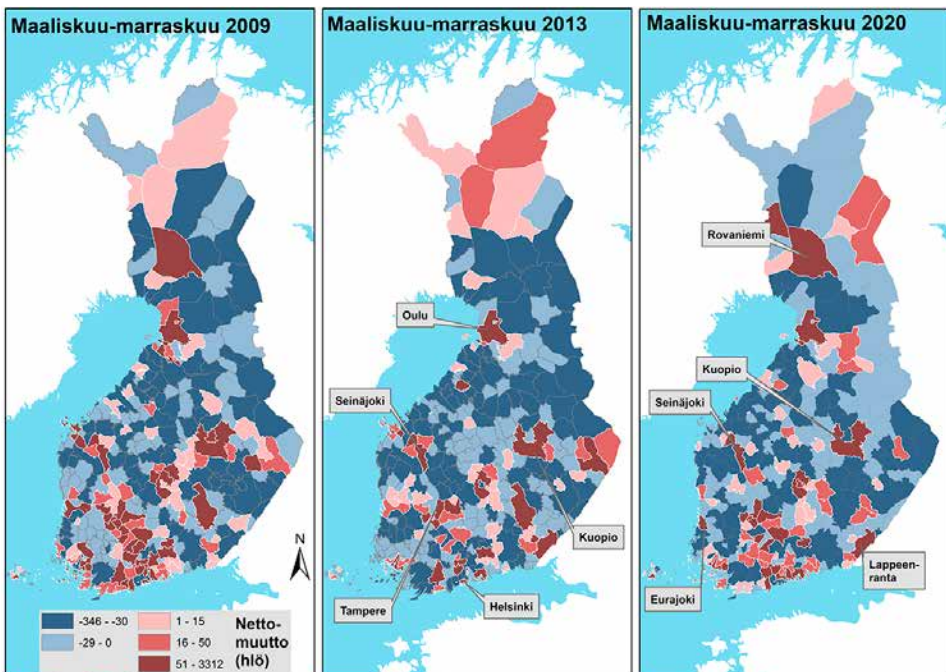

Kuva 5. Kuukausittainen kuntien välisen nettomuuton trendi kuntaluokittain maakunnissa.

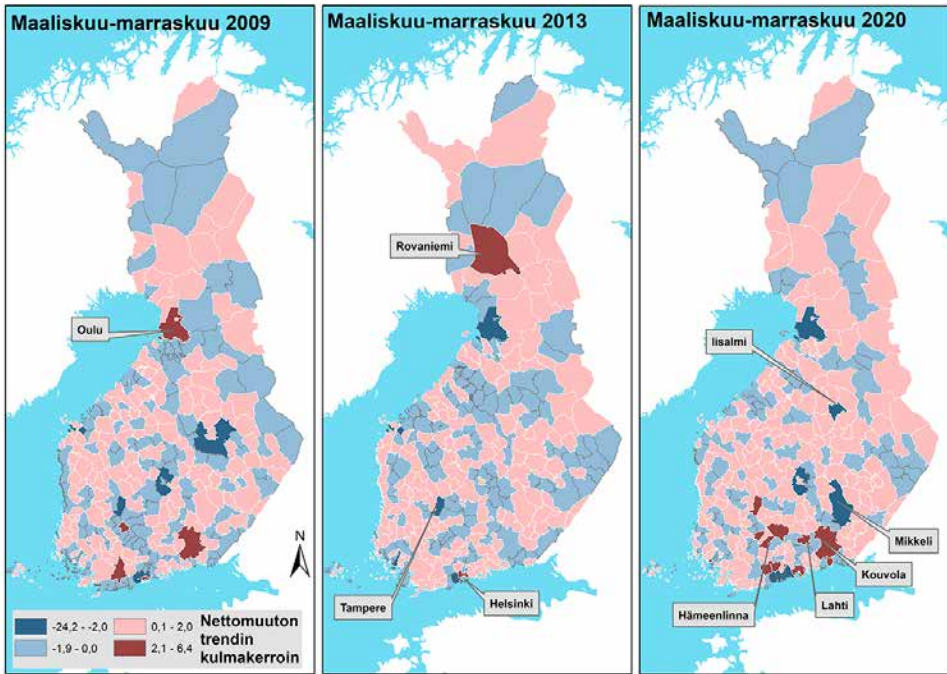
Kaupungistuminen on korona-aikana alueellisesti voimistunut myös Päijät-Hämeessä ja Kanta-Hämeessä, joissa kuntien välinen nettomuutto on noussut muuttovoittoiseksi. Myös Etelä-Karjalassa, Kymenlaaksossa ja Kainuussa kaupunkien nettomuuttoliike on kääntynyt myönteiseen suuntaan, vaikkakin kaupungit ovat kuitenkin edelleen muuttotappiollisia (kuva 5). Kaupunkien läheinen maaseutu on korona-aikana menestynyt nettomuuttoliikkeessä hyvin ja useassa maakunnassa marraskuun nettomuuttoliikkeen trendi oli muuttovoittainen (kuva 5). Muuttovoittaisia kaupunkien läheinen maaseutu oli Uudellamaalla (+112), Varsinais-Suomessa (+25), Päijät-Hämeessä (+6), Keski-Suomessa (+2) ja Pohjois-Pohjanmaalla (+7). Näistä maakunnista ainoastaan Uudellamaalla on tilanne, jossa kaupunkien läheinen maaseutu on muuttovoittainen, mutta kaupungit ovat muuttotappiollisia.

Maantieteelliset erot nettomuuttoliikkeen muutoksissa korona-aikana havainnollistuvat tarkemmin vertailtaessa kunnittaista kehitystä maaliskuusta marraskuuhun ulottuvan aikajakson nettomuuttoliikkeessä ja nettomuuton trendin kulmakertoimissa sekä marraskuun trendissä (kuva 6). Maantieteellisesti korona-aika erottuu heikentyneinä muuttotappioidena erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomessa sekä Suomenselän alueella. Muuttotappioiden pienentyessä maallemuuttoa on aikaisempaa enemmän, ja tämä näkyy myös muuttovoittoa saavien harvaan asutun maaseudun kuntien lukumäärän kasvuna. Vuonna 2020 maaliskuusta marraskuuhun ulottuvalla aikavälillä harvaan asutun maaseudun kunnista muuttovoittoisia oli 28, kun vuonna 2013 vastaava luku oli 17. Näissä kunnissa myös muuttovoitto kasvoi keskimäärin 16 asukkaaseen, kun aiemmin muuttovoitto oli 12 asukasta.

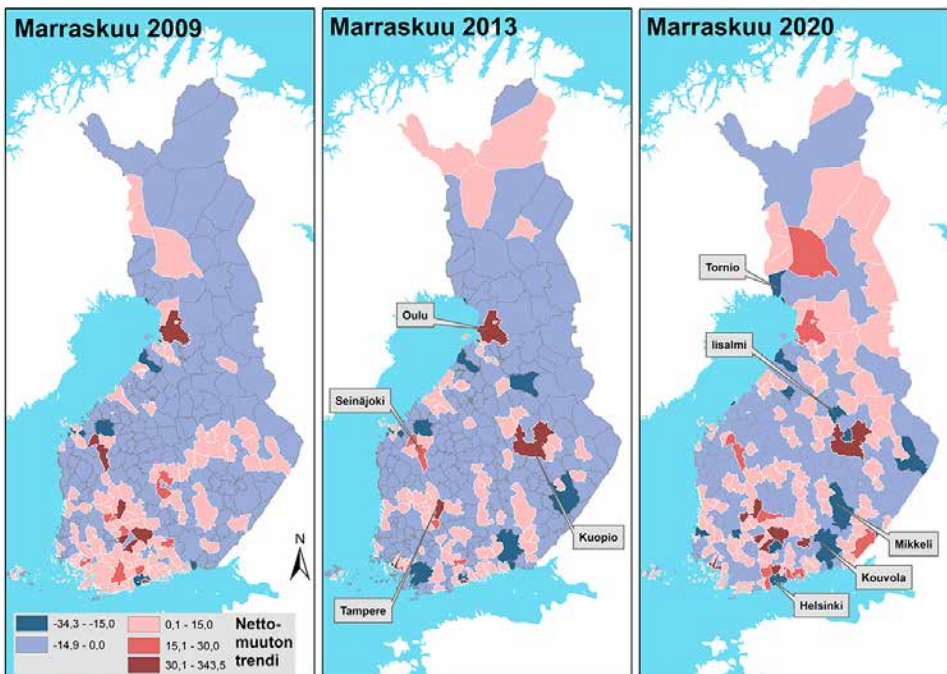
Nettomuuttoliikettä selkeämmin alueellinen muutos näkyy nettomuuton trendin kulmakertoimissa sekä marraskuun nettomuuton trendissä (kuva 6). Molemmissa muuttujissa nettomuuttoon liittyvä positiivinen kehitys on voimakkaasti laajentunut alueellisesti, mikä näkyy myös taulukossa 2. Erityisen voimakkaita muutokset ovat olleet harvaan asutun maaseudun kunnissa, joista 67 prosentissa nettomuuton trendin

Kuva 6a. Nettomuuttoliikkeen summat kunnittain.

Kuva 6b. Nettomuuttoliikkeen kulmakertoimet jkunnittain.

Kuva 6c. Nettomuuttoliikkeen marraskuun trendi kunnittain.

kulmakerroin on positiivinen viitaten pienentyneisiin muuttotappioihin korona-aikana (taulukko 2).

Taulukko 2. Nettomuuttoliikkeen summat, kulmakertoimet ja marraskuun trendi kuntaluokittain

Muuttuja	Vuosi	Kaupungit (n=55)	Kaupunkien läheinen maaseutu (n=55)	Ydinmaaseutu (n=121)	Harvaan asuttu maaseutu (n=79)
Muuttovoitto kuntien lukumäärä maa- liskuu-marraskuu (n)	2020	26	22	27	28
	2013	28	15	28	17
	2009	28	39	34	17
Keskimääräinen muuttovoitto muutto- voittokunnissa (hlö)	2020	348	63	16	16
	2013	345	30	17	12
	2009	212	55	20	9
Trendin kulmakerroin positiivinen maa- liskuu-marraskuu (n)	2020	29	35	77	53
	2013	25	30	72	45
	2009	30	22	73	40
Marraskuun trendi muuttovoittoinen (n)	2020	26	29	41	41
	2013	26	18	31	12
	2009	35	34	39	11

Aktiivisuusmuutosten yhteys kuntien väliseen nettomuuttoliikkeeseen

Tarkastelimme liikkuvuusaktiivisuusmuutosten yhteyttä kuntien nettomuuttoliikkeeseen korrelaatioanalyysillä, jolla verrataan liikkuvuusaktiivisuuden muutosta väkiluvulla suhteutettuihin nettomuuttoliikkeen muuttujiin nettomuuton summasta, kulmakertoimista ja marraskuun trendistä (taulukko 3). Analyysin tulosten perusteella liikkuvuusaktiivisuuden muutokset eivät yleisesti yhdisty kunnissa nettomuuttoliikkeeseen. Kuntaluokissa on kuitenkin heikkoja yhteyksiä näiden muuttujien välillä (taulukko 3), mikä kuvastaa alueluokkien erilaisuutta korona-ajan kehityksessä.

Kaupungeissa nettomuuttoliikkeen muutokset korreloivat negatiivisesti liikkuvuusaktiivisuuden muutosten kanssa, mikä tarkoittaa, että liikkuvuusaktiivisuuden lasku ei heikentänyt kaupunkien nettomuuttoa. Vastaakohtana kaupunkien kehitykselle on harvaan asutun maaseudun kunnissa

havaittavissa heikko positiivinen korrelaatio nettomuuton ja liikkuvuusaktiivisuuden muutosten välillä. Tämä tarkoittaa nettomuuton voimistumista kunnissa, joissa liikkuvuusaktiivisuuden muutokset koronapandemian alussa olivat pienimmät.

Taulukko 3. Korrelaatioanalyysin tulokset nettomuuton muuttujien ja liikkuvuusaktiivisuuden muutoksen välillä kuntaluokittain

Muuttuja	Korrelaatioanalyysi nettomuuton summa ja liikkuvuusaktiivisuuden muutos		Korrelaatioanalyysi nettomuuton trendin kulmakerroin ja liikkuvuusaktiivisuuden muutos		Korrelaatioanalyysi nettomuuton marraskuun trendi ja liikkuvuusaktiivisuuden muutos	
	r	p-arvo	r	p-arvo	r	p-arvo
Kaupungit (n=55)	-0,371	0,005	0,195	0,152	-0,258	0,056
Kaupunkien läheinen maaseutu (n=55)	-0,207	0,129	-0,047	0,729	-0,174	0,203
Ydinmaaseutu (n=121)	0,017	0,847	-0,129	0,156	-0,035	0,701
Harvaan asuttu maaseutu (n=79)	0,180	0,111	-0,030	0,792	0,051	0,653
Koko aineisto (n=310)	-0,013	0,819	-0,001	0,976	-0,027	0,633

Pohdinta ja johtopäätökset

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että korona-aika on muuttanut ihmisten liikkuvuusaktiivisuuden maantieteellistä kuvaa. Vähiten ihmisten liikkuvuusaktiivisuus vähentyi koronapandemian alussa harvaan asutun maaseudun ja ydinmaaseudun kunnissa. Eniten liikkuvuusaktiivisuus laski suurissa kaupungeissa, joissa koronan vaikutukset arkielämään ovat yleisestikin olleet suurimmat. Liikkuvuusaktiivisuudessa havaitut muutokset ja erot kuntaluokkien välillä heijastavat myös yleisemmin paikallistalouksien kehitystä koronapandemian aikana ja osoittavat palvelualoista riippuvaisempien kaupunkien paikallistalouksien taantuneen enemmän kuin maaseutualueiden, joissa taloudellinen toimeliaisuus on jopa kasvanut koronapandemian alkuvaiheessa.

Nettomuuttoliikkeessä on erittäin huomionarvoista, että maallemuutto on poikkeuksellisen korona-aikana ollut suosittumpaa kuin koskaan

aikaisemmin taloudellisten taantumien aikana vuodesta 2008 alkaneella tarkastelujaksolla. Erityisesti harvaan asutun maaseudun kannalta onkin merkityksellistä, että yhä useampi maaseutukunta on houkutellut uusia asukkaita ja tullut varteenotettavaksi vaihtoehdoksi asuinkuntana. Tämä kytkeytynee vahvasti työn vapautumiseen paikkasidonnaisuudesta ja sen synnyttämiin muutoksiin muuttoliikevirroissa.

Toinen merkittävä huomio on, että korona-aikana alueelliset erot nettomuuttoliikkeen kehityksessä ovat suurentuneet, koska muuttoliikevirtoja ylläpitäneet aluetalouksien kehityserot ovat muotoutuneet maantieteellisesti toisin kuin aikaisempina taantumina. Kolmanneksi on huomioitava, että vaikka koronapandemia muutti vuonna 2020 nettomuuttoliikkeen alueellista kuvaa ja trendejä, voidaan muutoksen pysyvyyttä arvioida vasta koronapandemian jälkeen. Tällöin nähdään, miten nopeasti erityisesti kaupunkien paikallistaloudet toipuvat pandemiasta ja miten muuttoliikevirrat suhteutuvat tähän, jos alueiden väliset talouskasvuerot kasvavat ja palautuvat koronapandemiaa edeltävälle ajalle. Nettomuuttoliikkeen muutoksia ja erityisesti tulomuuton vähentymistä selittänee osaltaan kaupunkien palvelualojen ja paikallistalouksien voimakas taantuminen koronapandemian aikana ja mahdolliset muutokset opiskelijoiden muuttamisessa.

Tutkimuksen havainnot viittaavat kuitenkin siihen, että aluekehityksen väestöä keskittävät nykytrendit voivat ainakin tilapäisesti muuttua digitalisaation ja etä- ja joustotyön yleistyessä. Tällöin yhä useammalle asukkaalle tulee mahdollisuus valita joustavasti oma asuinpaikka laajemmasta joukosta kuntia. Havainnot koronapandemian ajalta viittaavat siihen, että tulevaisuudessa ihmisten asumista ja liikkumista voivat määrittää nykyistä enemmän pehmeät vetovoimatekijät, jotka liittyvät asuinympäristön viihtyisyyteen tai luonnon tuottamaan hyvinvointiin ja hyvinvointitalouden vahvistuvaan asemaan. Nämä tekijät korostavat rakenteellisia muutoksia asumisessa ja työnteossa, jotka mahdollistuvat hyvien yhteyksien ja saavutettavuuden alueilla. Havaintojen perusteella voidaan odottaa, että näillä pehmeillä asumismarkkinoilla on aikaisempaa useammalla kunnalla menestymisen mahdollisuuksia, joten aluekehitys voi Suomessa tulevina vuosikymmeninä tasaantua.

Nettomuuttoliikkeen kausittaisuus on Suomessa varsin huonosti tunnettu ja analysoitu ilmiö. Alueellinen vertailu aikasarja-analyysin tuloksista paljasti kuntaluokkien kehityksessä nettomuuttoliikkeen kerroksellisuuden. Muuttoliikkeen kuvaama aluekehitys on aiemmin tiedettyä

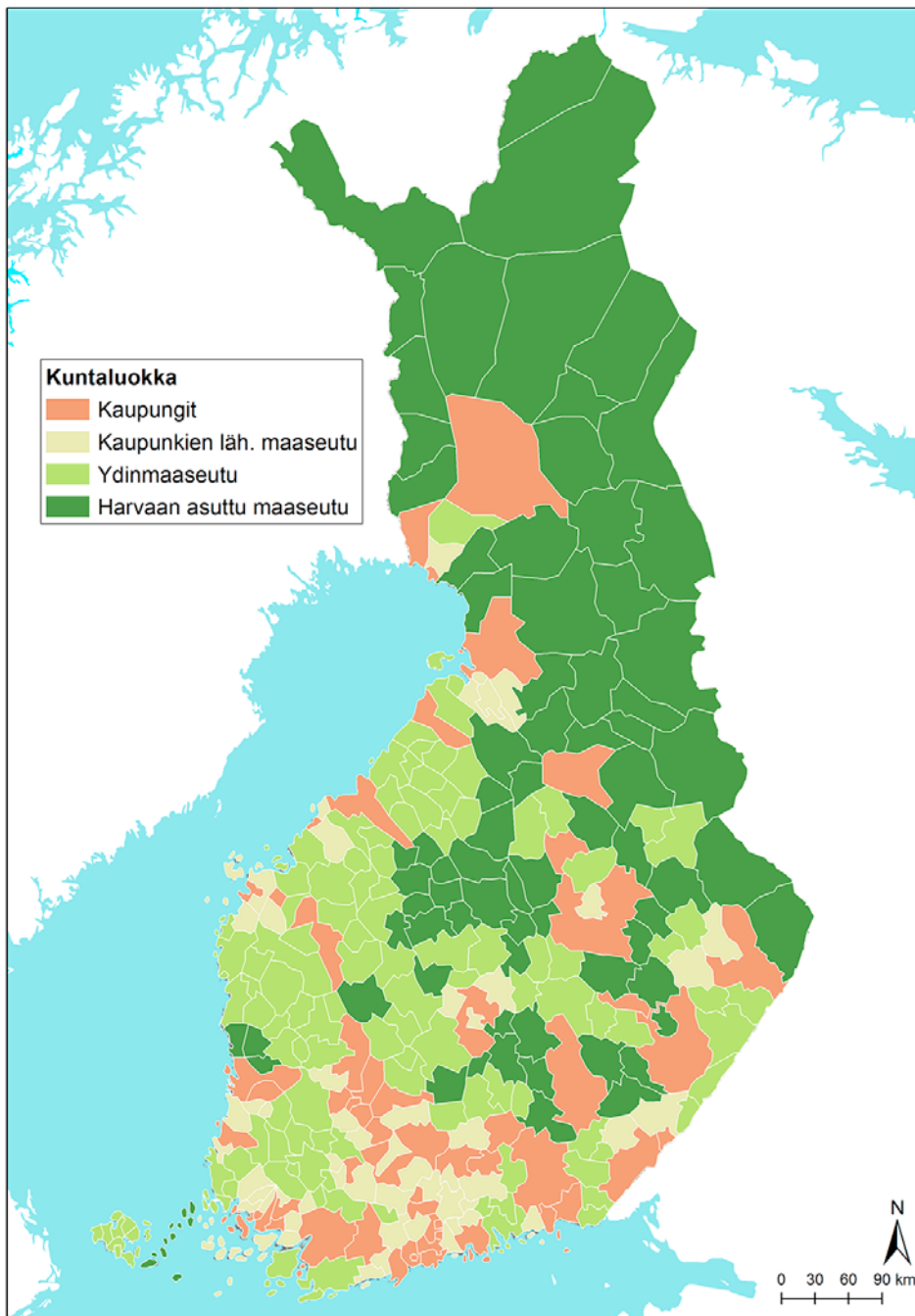
kompleksisempää, sillä alueilla kaupungistumisen trendit etenevät ajassa eri voimakkuuksilla ja omilla sykleillään. Alueiden kehitys nettomuuttoliikkeellä mitattuna onkin monisävyistä, eikä siinä ole kyse vastakohtista tai dikotomioista. Yksittäinen kunta voi olla vuoden aikana muuttovoitto- tai -tappiokunta. Yksittäisellä alueella voi tapahtua samanaikaisesti esimerkiksi kaupungistumista ja vastakaupungistumista taikka pelkästään kaupungistumista tai vastakaupungistumista. Lyhyellä aikavälillä aluekehityksen dynamiikka voi yhtäkkiä muuttua yksittäisellä alueella kaupungistumisesta maallemuutoksi.

Koronapandemian aikaiset havainnot ovat muistutus siitä, että nykyiset aluekehitystrendit voivat hiipua ja uusiakin syntyä, jos yhteiskunnassa tapahtuu merkittäviä muutoksia esimerkiksi työn sijoittumiseen vaikuttavissa tekijöissä ja työn luonteen muuttuessa laajemminkin. Muutos haastaa ennen korona-aikaa laadittuja väestöennusteita, jotka on laadittu tilanteessa, jossa väestön sijoittuminen on seurannut työpaikkojen sijoittumista.

Kuntien välisessä nettomuuttoliikkeessä havaitut muutokset eivät olleet selvästi yhteydessä liikkuvuusaktiivisuuden muutoksiin koronapandemian alussa. Näiden ilmiöiden syvälinen ymmärtäminen vaatiikin tulevaisuudessa lisätutkimusta ja paikallisempaa mallintamisotetta, kun alueiden käyttötavat ovat muutoksessa. Tässä tutkimuksessa käytetyt aikasarja-analyysin menetelmät ovat luonteeltaan kuvailevia eivätkä tarjoa selityksiä havaituille muutoksille aikasarjoissa. Tulevissa tutkimuksissa tulisikin pyrkiä ymmärtämään tarkemmin, mitkä tekijät selittävät kunnissa havaittuja muutoksia ihmisten liikkuvuusaktiivisuudessa ja nettomuuttoliikkeessä. Molempien ilmiöiden tarkempi tarkastelu on perusteltua näihin liittyvien vaikutusten ymmärtämiseksi, koska yhteiskunnan kehityksessä monipaikkaisuuden ennakoidaan yleistyvän ja esimerkiksi etä- ja joustotyön määrän on ennustettu kasvavan (Ikonen & Reina 2019).

Osalle alueista ja kunnista työn irtautuminen paikkasidonnaisuudesta tarjoaa uusia kehitysmahdollisuuksia ja haastaa ennen koronapandemiaa laadittuja, keskittyvään aluekehitykseen pohjautuvia synkkiä väestöennusteita. Jos työn ja koulutuksen sijoittuminen eivät ole muuttopäätöstä ensisijaisesti määrittävät tekijät, niin aluerakennetta tasapainottavina ilmiöinä etä- ja joustotyöllä voi olla tulevaisuudessa merkittäviä vaikutuksia erilaisille maaseutualuille, vaikka varsinainen kaupungistuminen ei volyymiltään juuri hidastuisikaan.

Liite 1.

Kuva 7. Paikkatietopohjainen kuntaluokitus.

Kirjallisuus

- Alasalmi, Juho, Busk Henna, Holappa Veera, Huovari Janne, Härmälä Valtteri, Kotavaara Ossi, Lehtonen Olli, Muilu Toivo, Rusanen Jarmo & Hilikka Vihinen 2020. Työn ja työvoiman alueellinen liikkuvuus ja monipaikkainen väestö. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki.
- Anttiroiko, Ari-Veikko 2014. The political economy of city branding. Routledge, London.
- Aro, Timo. 2016. Kaupunkien ja kaupunkiseutujen merkitys itsehallintoalueita muodostettaessa. Tampere ja Turku: Tampereen kaupunki ja Turun kaupunki. Saatavissa: http://www.tampere.fi/material/attachments/uutiskeskus/tampere/k/XeSEs6LTX/aro_raportti.pdf. [Viitattu 1.12.2020]
- Berger, Thor & Carl Frey 2016. Digitalization, jobs, and convergence in Europe: strategies closing the skills gap. University of Oxford. Saatavissa: https://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/reports/SCALE_Digitalisation_Final.pdf [Viitattu 3.11.2020]
- Burkhard, Oliver, Ahas Rein, Saluveer Erki & Robert Weibel 2017. Extracting regular mobility patterns from sparse CDR data without a priori assumptions. Journal of Location Based Services 11(2), 78–97.
- Cleveland, Robert, Cleveland William, McRae, Jean & Irma Terpenning 1990. STL: A Seasonal-Trend Decomposition Procedure Based on Loess. Journal of Official Statistics 6, 3–73.
- Cresswell, Tim 2013. Geographic Thought. A Critical Introduction. Ho Printing, Malaysia.
- Fujita, Masahisa, Krugman Paul & Anthony Venables 1999. The spatial economy – cities, regions and international trade. The MIT Press, Cambridge.
- Halonen, Timo 2016. Maineella menestykseen –mainetyö kaupunkiseudun kehittämisen välineenä. Tapaustutkimus maineen ja aluekehityksen yhteydestä kolmella kaupunkiseudulla. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Helminen, Ville, Nurmio Kimmo, Rehunen Antti, Ristimäki Mika, Oinonen Kari, Tiitu Maija, Kotavaara Ossi, Antikainen Harri & Jarmo Rusanen 2014. Kaupunki-maaseutu-alueuokitus: Paikkatietoihin perustuvan alueuokituksen muodostamisperiaatteet. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 25/2014. Suomen ympäristökeskus, Helsinki.
- Ikonen, Anna-Kaisa & Timo Reina 2019. Valtio alueiden, alueet valtion voimavarana – Alueellistamisesta paikkariippumattomaan työhön: Alueellistamispolitiikka ja -periaatteet 2020-luvulla – selvityshenkilöhankkeen loppuraportti. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2019:15, Helsinki.
- Koski, Olli 2018. Tekoäly ja muuttuva työ. Työpoliittinen aikakausikirja 1, 11–12.
- Lehtonen, Olli 2015. Space-time dependence in regional development: the geospatial approach to understanding the development processes in small-scale areas of Finland. Dissertations in social sciences and business studies No 118. University of Eastern Finland, Joensuu.
- Lehtonen, Olli & Markku Tykkyläinen 2009. Muuttoliikkeen alueelliset muodostumat ja pulssi Suomessa 1980–2006. Terra, 121(2), 119–137.
- Lehtonen, Olli & Markku Tykkyläinen 2012. Syrjäisten alueiden kilpailukyky keskushakuisessa kehityksessä – esimerkkinä Itä-Suomi. Maaseudun Uusi Aika 20(2), 5–21.

- Lehtonen, Olli & Markku Tykkyläinen 2018. Path dependence in net migration during the ICT boom and two other growth periods: The case of Finland, 1980–2013. *Journal of Evolutionary Economics* 28, 547–564.
- Lyly-Yrjänäinen, Maija 2019. Työolobarometri 2018 – ennakkotiedot, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 15/2019. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki.
- MDI 2019. Väestöennuste 2040. Saatavissa: <https://www.mdi.fi/ennuste2040/> [Viitattu 1.12.2020]
- Miller, Rupert 1981. *Simultaneous Statistical Inference*. Springer, New York.
- Millaista monipaikkaisuutta Suomeen – selvitys kaksoiskuntalaisuudesta 2018. Valtiovarainministeriön julkaisu – 3/2018. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160469/03%202018%20VM%20Kaksoiskuntaselvitys%20NETTI_final.pdf [Viitattu 1.3.2019]
- Myrskylä, Pekka 2006. Muuttoliike ja työmarkkinat. Työvoimapolitiittinen tutkimus 321: Työministeriö, Helsinki.
- Pekkala, Sari. 2003. Migration flows in Finland: regional differences in migration determinants and migrant types. *International Regional Science Review* 26(4), 466–482.
- Pitkänen, Kati, Strandell Anna, Rehunen Antti, Sirén Alli & Kimmo Nurmio 2021. Monipaikkaisuuskortit, etätyö. Helsinki: Ympäristökeskus. Saatavissa: [https://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus_kehittaminen/Tutkimus_ja_kehittamishankkeet/Hankkeet/Elinvoimainen_ja_kestava_monipaikkainen_Suomi_VN_TEAS_Monipaikkaisuus/Elinvoimainen_ja_kestava_monipaikkainen_\(58802\)#Monipaikkaisuuskortit](https://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus_kehittaminen/Tutkimus_ja_kehittamishankkeet/Hankkeet/Elinvoimainen_ja_kestava_monipaikkainen_Suomi_VN_TEAS_Monipaikkaisuus/Elinvoimainen_ja_kestava_monipaikkainen_(58802)#Monipaikkaisuuskortit) [Viitattu 1.12.2020]
- Puura, Anniki, Silm Siiri & Rein Ahas 2018. The relationship between social networks and spatial mobility: a Mobile-phone-based study in Estonia. *Journal of Urban Technology* 25(2), 7–25.
- Pyysiäinen, Jarkko & Hilka Vihinen 2020. Maaseutubarometri 2020 – osa 1. Saatavissa: <https://www.maaseutupolitiikka.fi/uploads/MANE-raportit/Maaseutubarometri-2020-osa-1.pdf> [Viitattu 1.12.2020]
- Rainisto, Seppo 2003. Success factors of place marketing: a study of place marketing practices in northern Europe and the United States. Akateeminen väitöskirja. Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- Ritsilä, Jari 2001. *Studies on the Spatial Concentration of Human Capital*. Jyväskylä Studies in Business and Economics 7. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2020a). Väestön ennakkotilasto Helsinki: Tilastokeskus. Saatavissa: <http://www.stat.fi/til/vamuu/index.html> [Viitattu 26.10.2020]
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2020b). Neljännesvuositilinpito. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavissa: <http://www.stat.fi/til/ntp/> [Viitattu 26.10.2020]
- Tervo, Hannu 2000. Post-Migratory Employment Prospects: Evidence from Finland. *Labour* 14(2), 331–350.
- Tervo, Hannu. 2002. Muuttoliike ei ratkaise työttömyysongelmaa. *Talous & Yhteiskunta* 30(4), 26–29.
- Tervo, Hannu 2010. Cities, hinterlands and agglomeration shadows: Spatial developments in Finland during 1880–2004. *Explorations in Economic History* 47(4), 476–486.

- Tervo, Hannu, Helminen Ville, Rehunen, Antti & Timo Tohmo 2018. Onko urbanisaatio maaseudun turma? Kaupunkien väestönkasvun vaikutukset erityyppisen maaseudun väestökehitykseen Suomessa ajanjaksolla 1990–2015. *Yhteiskuntapolitiikka* 83(3), 258–271.
- Tilastokeskus 2020. Maaseutuindikaattorit. Saatavissa: <https://www.stat.fi/tup/msind/index.html> [Viitattu 1.12.2020]
- Työelämägallup 2020. Etätyö. Saatavissa <https://www.yrittajat.fi/suomen-yrittajat/tutkimukset/tyoelamagallup-635098> [Viitattu 26.3.2021]
- Zeileis, Achim, Leisch Friedrich, Hornik Kurt & Christian Kleiber 2002. Strucchange: An R Package for Testing for Structural Change in Linear Regression Models. *Journal of Statistical Software* 7(2), 1–38.

TOIVO MUILU

FT, dos., johtava tutkija

Luonnonvarakeskus (Luke)

OLLI VOUTILAINEN

FT, erikoistutkija

Luonnonvarakeskus (Luke)

30.9.2020 saakka Vaasan yliopisto

Maaseutuvaikutusten arviointimenetelmän toimivuus ja kehittäminen

Maaseutuvaikutusten arviointi (MVA) on menetelmä, jolla pyritään lisäämään maaseutua koskevan suunnittelun osapuolten keskinäistä dialogia ja parantamaan maaseudun erityispiirteiden huomioimista muutostilanteissa. Menetelmä pohjautuu osallistavan suunnittelun periaatteisiin. Se on ollut käytössä Suomessa vuodesta 2009. Tässä katsauksessa esitellään menetelmän kansainvälinen tausta sekä kokemuksia ja näkemyksiä sen käytöstä. Vaikka menetelmää ovat Suomessa suosittelleet muiden muassa valtioneuvosto, eduskunta ja Kuntaliitto, siitä ei ole muodostunut maaseutua koskevien alumuutosten vakiintunutta suunnittelukäytäntöä, ja menetelmää kohtaan on esitetty paljon kritiikkiä. Tässä katsauksessa havaitut ongelmat ja kehittämistarpeet on jäsennetty neljään kokonaisuuteen: MVA:n menetelmällinen kehittäminen, suhde muuhun suunnitteluun, menetelmän sitovuus ja vastuutus sekä tunnettuus ja vaikuttavuus. Tuloksia tarkastellaan sosiaalisen innovaation viitekehyksessä.

Asiasanat

maaseutuvaikutusten arviointi, maaseudun muutos, paikkaperustainen kehittäminen, osallistava suunnittelu

Suomessa on ollut vuodesta 2009 lähtien käytössä osallistava maaseutuvaikutusten arviointimenetelmä (tässä katsauksessa käytetään lyhennettä MVA), jolla on pyritty lisäämään maaseutua koskevien muutosten eri osapuolten keskinäistä dialogia. MVA-menetelmän taustalla on pitkään jatkunut väestön ja toimintojen keskittyminen ja kaupunkialueiden kehittämiseen painottunut politiikka, jossa maaseudun toimijat eivät useinkaan ole olleet tasavertaisia kehittäjäkumppaneita. Maaseudun kannalta merkittäviä muutosprosesseja ovat 2000-luvulla olleet muun muassa kuntaliitokset ja useiden hallitusten valmistelemat aluehallinto- ja sote-uudistukset.

Maaseutualueiden kehitykseen vaikuttavat samat yhteiskunnalliset muutos- ja uudistusprosessit kuin keskusalueisiin, mutta niiden vaikutusmekanismit voivat poiketa suuresti kaupunkiseuduista. Kansallisten ja globaalien muutosten kielteiset vaikutukset ilmenevät usein viiveellä ja erityisesti harvaanasutuilla ja vähäväkisillä maaseutualueilla paikallinen muutoskestävyys voi olla heikko.

Kuntaliitokset ja -uudistukset olivat 2000-luvun alkupuolella aluehallinnon muutosten näkyvin teema ja poliittinen jakolinja, joka kosketti etenkin maaseutukuntia ja nosti MVA-menetelmän suunnittelun agendalle. Liitosvauhtia kiihdyttivät kunta- ja palvelurakennemuutos (PARAS-hanke) ja sen jälkeinen kuntauudistus (Muilu 2013), joiden myötä kuntien määrä laski voimakkaasti. Kun kuntia oli vuoden 2000 alussa 452, vastaava määrä oli vuoden 2020 alussa 310. Lakkautetut kunnat olivat pääosin pieniä maaseutukuntia, jotka liitettiin suurempiin kaupunkeihin. Viime vuosina on tehty vain muutamia kuntaliitoksia (Kuntaliitto 2020).

MVA-menetelmän tarkoituksena on huomioida maaseudun asema muutosprosesseissa. Sekä valtioneuvosto että eduskunta suosittelivat menetelmän käyttöä jo vuoden 2009 maaseutupoliittisessa selonteossa (Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi... 2009, 37), mutta sen käyttö suunnittelussa on edelleen vapaaehtoista.

Suomessa MVA:n käyttö on painottunut ennakoarviointiin. Tätä on perusteltu sillä, että se mahdollistaa proaktiivisuuden ja tarvittaessa muutokset ennen päätöksentekoa (Åström & Kuhmonen 2016, 153). On hyvä huomata, että MVA on vain yksi monista ennakoarviointimenetelmistä, joita käytetään esimerkiksi kunnallisessa päätöksenteossa (Salenius & Ratia 2018).

Tässä katsauksessa esitellään MVA-menetelmän kansainvälinen tausta ja kokemuksia sen käytöstä Suomessa. Pääpaino on itse menetelmän kehittämisessä. Katsaus perustuu kirjallisuuskatsaukseen ja 15 asiantuntija-haastatteluun. Kirjallisuus koostuu aiempien tutkimusten lisäksi muista MVA-menetelmää koskevista teksteistä, kuten oppaista ja menetelmän käyttöä kuvaavista kirjoituksista. Haastateltavat olivat olleet tekemisissä MVA:n kanssa paikallis-, alue- tai kansallisella tasolla, jotkut useammassa roolissa ja yhteydessä. Haastattelut toteutettiin syyskuun 2019 ja kesäkuun 2020 välisenä aikana. Haastateltavilta kysyttiin heidän omia ja edustamiensa organisaatioiden kokemuksia ja arvioita menetelmän käytöstä.

Artikkeli jakautuu viiteen pääkappaleeseen. Johdannon jälkeen esitellään menetelmän kansainvälistä taustaa ja sen käyttöä Suomessa. Kolmannessa pääkappaleessa tarkastellaan menetelmässä havaittuja ongelmia ja kritiikkiä sekä kehittämisen kohteita lähinnä Isossa-Britanniassa ja Suomessa. Neljännessä osiossa avataan asiantuntijahaastattelujen pohjalta kokemuksia MVA-menetelmän käytöstä ja näkemyksiä sen kehittämisestä Suomessa. Lopuksi esitetään päätelmiä sosiaalisen innovaation viitekehyksessä.

Maaseutuvaikutusten arviointimenetelmän lähtökohdat

Maaseutuvaikutusten arviointimenetelmän perusideana on tunnistaa ja kuvata päätöksen, politiikan tai suunnittelun aiheuttamat merkittävät vaikutukset (yleensä rajatun) maaseutualueen kehitykseen. Menetelmä pohjautuu osallistavaan suunnitteluun ja OECD:n lanseeraamaan, niin sanottuun maaseutupolitiikan uuteen paradigmaan, joka edellyttää monitasoisen, sekä horisontaalisen että vertikaalisen hallinnan huomioivaa lähestymistapaa. MVA on osa horisontaalista hallintaa ja se on yksi tapa toteuttaa yhdennettyä maaseutupolitiikkaa (OECD 2006; Åström & Kuhmonen 2016).

Menetelmälle ei ole kansainvälisesti yhdenmukaista määritelmää tai ”työkalupakkia”, sillä eri maiden maaseutujen määritelmät, olosuhteet ja (maaseutu)poliittiset lähtökohdat vaihtelevat tuottaen samalla erilaisia arviointikäytäntöjä. Walker (2019) on kuitenkin tunnistanut niissä kaksi yhteistä ominaisuutta. Ensinnäkin MVA:n käyttö perustuu yleensä yhteiseen näkemykseen siitä, että arvioinnilla voidaan varmistaa maaseutuyhteisöjen oikeudenmukainen kohtelu politiikassa. Toiseksi jokaisella

menetelmää käytävällä maalla on kansallisen hallinnon ylätasolla toimielin, jolla on vastuu MVA:n toteuttamisesta, seurannasta ja raportoinnista.

Menetelmän tausta ja käyttö eri maissa

Yleisin englanninkielisissä maissa maaseutuvaikutuksen arvioinnista käytetty ilmaus on *rural proofing* eli sananmukaisesti ”maaseudun tarkastaminen” (Department for Environment, Food and Rural Affairs 2017). Kanadassa arviointia on kutsuttu termillä *rural lens* (Hall & Gibson 2016). Ruotsissa, kuten myös Suomessa ruotsinkielisen ilmaisun yhteydessä käytettävä termi on *landsbygdssäkring* (Tillväxtanalys 2016).

Menetelmää alettiin kehittää 1990-luvulta alkaen Kanadassa ja Isossa-Britanniassa. Walkerin (2019) mukaan Kanadan hallituksen alainen Rural Secretariat esitti *rural lens* -menetelmän käyttöönottoa 1990-luvun lopulla hallinnon eri osastojen työkaluksi, jolla voitaisiin arvioida politiikan vaikutuksia maaseutualueille. Isossa-Britanniassa *rural proofing* -menetelmä esiteltiin hallituksen politiikkalohkojen arviointivälineeksi 2000-luvun alussa. Etenkin Ison-Britannian kokemusten jälkeen menetelmää alettiin soveltaa ainakin Norjassa, Ruotsissa, Suomessa, Australiassa, Uudessa-Seelannissa ja Etelä-Afrikassa (Walker 2019, 188).

EU-tasolla *rural proofing* nostettiin osaksi maaseutupolitiikkaa (CAP) Cork 2.0 -julistuksessa vuonna 2016. Julistuksen kohdassa 1 todetaan mm. seuraavasti: ”*The rural potential to deliver innovative, inclusive and sustainable solutions - - should be better recognised. A rural proofing mechanism should ensure this is reflected in Union policies and strategies.*” (Cork 2.0 Declaration 2016, 6; Introduction: Is rural proofing ... 2017, 26–27).

Shortall ja Sherry (2016, 5) ovat todenneet, että *rural proofing* on laaja käsite, jota käytetään usein maaseutupolitiikan puolustamiseen ja maaseudun valtavirtaistamiseen. Tarkoituksena on varmistaa, että ihmiset saavat politiikassa yhdenvertaisen kohtelun kaikissa maan osissa. Tämän näkökulman mukaan tavoitteena ei varsinaisesti ole kehittää maaseutupolitiikkaa vaan pikemminkin tarkistaa politiikkoja sen varmistamiseksi, että myös maaseudun asukkaat saavat yhtäläisen pääsyn yhteisiin käytäntöihin ja ohjelmiin. Walkerin (2019) tavoin Shortall ja Sherry (emt.)

korostavat, että menetelmä edellyttää kansallista vastuutahoa eli käytännössä ministeriötä tai sen alaista hallintoelintä.

Walkerin (2019) toteamien kahden ominaisuuden lisäksi kolmanneksi yhteiseksi piirteeksi MVA:lle eri maissa voidaan katsoa, että menetelmä perustuu yleensä kansallisen tason ohjeistukseen. Kanadassa vuonna 1998 luodun *rural lens* -mallin takana oli hallituksen alaisen sektoriorganisaation yhteydessä vuosina 1996–2013 toiminut Rural Secretariat (Hall & Gibson 2016). Arviointimalli perustui kymmeneen vaiheeseen alkaen aloitteen tai toimenpiteen kuvauksesta ja päätyen monitorointiin ja evaluointiin. Menetelmästä saadut kokemukset olivat osin ristiriitaisia (kriittikistä tarkemmin seuraavassa pääkappaleessa). Hallin & Gibsonin (2016, 13–15) mukaan Kanadassa ei ole vuoden 2016 jälkeen ollut keskuksellisen johtamaa *rural lens* -menetelmää, mutta sitä käytetään edelleen useissa provinseissa ja territorioissa (esim. Rural Lens... 2019).

Isossa-Britanniassa *rural proofing* -ohjeistuksen laati Department for Environment, Food and Rural Affairs (DEFRA). Isossa-Britanniassa kehitetty tarkistuslista on toiminut mallina myös Suomelle. Siinä erotetaan arvioinnille neljä vaihetta: suunnitellun politiikan suorien ja epäsuorien vaikutusten tunnistaminen, niiden mittakaava, miten toteutettava politiikka tai toimenpide sopeutetaan parhaiten edellä havaittuun tilanteeseen ja millaisia vaikutuksia politiikalla tai toimenpiteellä on ollut (Department for Environment, Food ... 2017, 1).

Myös Uudessa-Seelannissa on laadittu tarkistuslistaan perustuva opas *rural proofing* -menetelmästä (Ministry for Primary Industries 2018; 2019). Etelä-Afrikassa menetelmää on sovellettu mm. maaseutua koskevassa terveystaloudessa (Eagar 2013; Rural Proofing for Health: Guidelines 2015). Australiassa on arvioitu sekä terveystaloudetta (Rural proofing 2015) että maaseudun naisten asemaa (Rural proofing 2016). Shortall ja Sherry (2018) ovat tehneet katsauksen *rural proofing* -metodista Pohjois-Irlannissa ja he esittävät useita suosituksia menetelmän kehittämiseksi.

Ruotsissa julkaistiin vuonna 2016 Parlamentariska Landsbygdskommittén toimeksiannosta vertailu maaseutupolitiikasta ja MVA-menetelmästä Isossa-Britanniassa, Kanadassa, Norjassa ja Suomessa. Kaikissa vertailuun sisältyneissä maaraaportteissa korostettiin alueen rajoittamisen ja tavoitteiden määrittelyn tärkeyttä. Niiden ohella arviointiin sopivien,

räätälöityjen tilastojen katsottiin olevan olennainen tekijä seurannassa (Tillväxtanalys 2016).

Maaseutuvaikutusten arviointimenetelmän käyttö Suomessa

Suomen maaseutupolitiikassa on huomioitava väljä asutus ja pitkät välimatkat (esim. OECD 2008). Alueiden erilaisista kehitysedellytyksistä johtuen yhteiskunnallisten päätösten seuraukset ovat maaseudulla usein erilaisia kuin keskuksissa. MVA-menetelmän mukaan maaseutu tulisi huomioida aluehallinnollisten muutosten valmistelussa myös alueellisten resurssien kestävän ja monipuolisen hyödyntämisen näkökulmasta.

MVA-menetelmä otettiin käyttöön Suomessa Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän (YTR) (nykyään maaseutupolitiikan neuvosto, MANE) toimesta vuonna 2009. Taustalla olivat siihenastiset kokemukset Ison-Britannian ja Kanadan *rural proofing* ja *rural lens* -menetelmistä (Ponnikas ym. 2011; Muilu 2013; Åström & Kuhmonen 2016; Sireni ym. 2017).

MVA nähdään yhtenä paikkaperustaisen kehittämisen työkaluna (Åström & Kuhmonen 2016). Sillä on myös vahva kytkös maaseutupolitiikkaan. Vuosien 2014–2020 maaseutupoliittisessa kokonaisuohjelmassa paikkaperustainen kehittäminen määriteltiin aluekehittämiseksi ja -politiikaksi, joka tunnistaa paikkojen monimuotoisuuden ja ottaa huomioon paikan lähtökohdat ja tarpeet (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2014). Ohjelmassa oli useita MVA-menetelmään liittyviä toimenpiteitä, kuten että MVA ”otetaan systemaattiseksi osaksi päätöksenteon valmistelua ja toteuttamista eri tasoilla” (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2014, 61). Åström ja Kuhmonen (2016, 149) totesivat paikkaperustaisuuden olevan myös maaseutu- ja kaupunkipolitiikkaa yhdistävä ja samalla kahtiajakoa lieventävä tekijä.

Kuntaliitto on suositellut MVA-menetelmää käytettäväksi kuntarakennemuutoksissa (Suomen Kuntaliitto ja Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä YTR 2015, 5; ks. myös Husberg 2014, 28–31). MANE ja Suomen Kuntaliitto laativat vuonna 2016 menetelmästä esitteen suositellen sen käyttöä niin alueuudistuksen valmistelussa kuin sen toteuttamisessa (Maaseutupolitiikka.fi ym. 2016).

Suomalaisen MVA-mallin perustana on tarkistuslista, jossa on kuusi asiakokonaisuutta ja niitä koskevat arviointikysymykset. Asiakokonaisuudet kattavat maaseudun elinkeinot, osaamisen, asumisen ja palvelut,

saavutettavuuden, vetovoimatekijät sekä yhteisöllisyyden (Maaseutupolitiikka.fi ym. 2016). MVA voidaan jaotella ennakoarviointiin, toimeenpanon aikaiseen arviointiin ja loppuarviointiin, jotka muodostavat optimaalisessa tilanteessa kokonaisuuden (Suomen Kuntaliitto ja Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä YTR 2015).

MVA voidaan toteuttaa esimerkiksi yhdessä tai useammassa työpajassa, joihin kutsutaan sekä politiikan tekijät että niiden kohteet. Aluksi keskustellaan, onko suunnitellulla toimenpiteellä vaikutuksia arvioitavaan asiakokonaisuuteen maaseudun kannalta. Jos päädytään kyllä-vastaukseen, pohditaan vaikutuksen laatua ja voimakkuutta sekä tarvittavia toimenpiteitä. Esimerkiksi maaseudun palveluja koskevana arviointikysymyksenä voi olla: Vaikuttaako politiikka(päätös) tavalla, jonka seurauksena maaseudun, kunnan tai kylän palvelujen määrä heikkenee? (Muilu 2011).

MVA-menetelmää on sovellettu mm. Kainuun ja Keski-Suomen maakuntaohjelmien valmistelussa (Ponnikas ym. 2011 76–77). Keski-Suomen maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelmassa menetelmää on käytetty systemaattisesti eri teemojen, kuten bio-, digi- ja hyvinvointitalouden sekä matkailun arvioinnissa (Keski-Suomen maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma 2019–2020 2018). Vuosina 2017–2018 toteutettiin Sipilän hallituksen valmistelemaan maakunta- ja sote-uudistukseen liittyvä pilottihanke, jonka kohteena olivat Kainuu ja Pirkanmaa. Hankkeen yhtenä tavoitteena oli MVA-menetelmän käyttöönoton edistäminen sekä kehittäminen siten, että se olisi tulevaisuudessa normaali käytäntö päätöksenteossa eri tasoilla (Kuntaliitto 2017; Kujala ym. 2019; Maaseutupolitiikka.fi 2019).

Eniten MVA-menetelmää on Suomessa sovellettu 2010-luvulla kuntajakaja kuntaliitosselvitysten yhteydessä. Yksi ensimmäisiä kokeiluja oli Lahden seudun yhdeksän kunnan liitoksen valmistelu vuonna 2010. Liitos ei toteutunut, mutta menetelmä sai eri osapuolilta hyvää palautetta (Katajamäki ym. 2010). Hieman tuon jälkeen MVA:ta hyödynnettiin Uusi Lohja -monikuntaliitoksen maaseutuvaikutusten tarkastelussa (Ponnikas ym. 2014).

Tämän jälkeen menetelmää on sovellettu esimerkiksi seuraavilla kuntajakoselvitysalueilla: Raahe-Siikajoki-Pyhäjoki, Nilakka (= Keitele, Piela-
vesi, Tervo ja Vesanto), Kuopio-Siilinjärvi-Suonenjoki ja Juankoski-Kuopio (Suomen Kuntaliitto ja Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä YTR 2015). Oulun suurkuntaliitokseen liittyen hyödynnettiin MVA:ta sekä

maaseutuohjelman kontekstissa (Ponnikas ym. 2014, 170–171) että siihen liittyvässä tutkimuksessa (Muilu ym. 2013).

Maaseutuvaikutusten arviointi tutkimuksen kohteena

Åbo Akademin tutkija Kenneth Nordberg (2019, 49; 2020, 4) on todennut, että MVA:sta on toistaiseksi tehty vain harvoja tieteellisiä tutkimuksia. Niitä löytyy lähinnä Ison-Britannian *rural proofing* -menetelmästä, mutta ne ovat sikäli mielenkiintoisia Suomen kannalta, että Suomeen lanseerattu MVA on saanut runsaasti vaikutteita juuri Ison-Britannian mallista.

Atterton (2008), Shortall & Alston (2016) ja Sherry & Shortall (2019) ovat esittäneet painavaa kritiikkiä Ison-Britannian MVA-mallia kohtaan. Atterton (2008) julkaisi tiettävästi ensimmäisen tieteellisen analyysin *rural proofing* -menetelmän siihenastisesta käytöstä Englannin maaseutua koskevassa hallinnossa. Hänen aineistonaan olivat vuotuiset raportit menetelmän soveltamisesta eri organisaatioissa (esim. Commission for Rural Communities 2007). Attertonin (emt.: 4–5) yleissävy oli kriittinen mm. arvioinnin perustana käytettyä tarkistuslistaa (*checklist*) kohtaan. Hän totesi, että valtakunnallinen *one-size-fits-all* -tarkistuslista tuottaa helposti pelkän luettelon oletetuista maaseutuvaikutuksista. Edelleen hän kysyi, kuka päättää, milloin suunniteltu toimenpide on maaseudun kannalta merkittävä ja miten tämä päätös syntyy? Onko menetelmän tarkoitus suosia maaseutua kaupunkien kustannuksella? Atterton (2008) päätyi kuitenkin toteamaan, että menetelmän tärkeys ei ollut Englannissa ainakaan vähentynyt, mutta se vaatii uudistamista.

Shortall & Alston (2016) tarkastelivat tutkimuksessaan, miten Englannissa käytetty MVA soveltuisi käytettäväksi Australian kontekstissa. Heidän johtopäätöksensä oli, että englantilaisen *rural proofing* -mallin soveltaminen sellaisenaan Australiassa olisi lähes varmasti hyödytöntä johtuen maiden erilaisesta sosiaalisesta ja spatiaalisesta kontekstista.

Sherry & Shortall (2019) tarkastelivat asiantuntijahaastatteluihin pohjautuen MVA:n käyttöä Pohjois-Irlannissa ennen ja jälkeen tilanteen, jossa se muuttui lainsäädännöllisesti velvoittavaksi vuonna 2016. He totesivat, että menetelmän ydinheikkous on sen virheellinen olettaus kaupunki-maaseutu-kahtiajaosta eli siitä, että ne ovat erillisiä homogeenisia

vyöhykkeitä. Tällöin ei tunnisteta maaseudun sisäistä diversiteettiä ja se nähdään annettuna ”tarvitsijana”.

Polarisoiva alueasetelma johtaa moniin ongelmiin. Ensinnäkin Sherry ja Shortall (2019) tunnistivat vastahakoisuutta menetelmän käyttöä kohtaan: se nähtiin enemmän hallinnolliseksi veloitteeksi kuin oikeasti vaikuttavaksi välineeksi. Toiseksi toteuttamista hankaloittivat tulkinnanvaraisuus ja epäselvyys politiikkatavoitteista, pääkäsitteistä sekä MVA:n käytön kannustimista ja käyttämättä jättämisen sanktioista. Kolmantena kriittisenä tekijänä Sherry & Shortall (2019) mainitsivat poliitikkojen roolin ja vaikuttimet. Neljänneksi he havaitsivat omistajuuden puutetta maaseutunäkökulman esille tuomisessa ja hoitamisessa ja siten myös arviointiprosessin haltuun otossa (emt. 340–342).

Viitaten kokemuspohjaisiin arviointeihin englantilaisesta mallista (Department for Environment, Food and Rural Affairs 2015; House of Lords 2018), Nordberg (2019 12, 50) kiteytti keskeiseksi kritiikiksi viisi teemaa: MVA on otettu mukaan liian myöhäisessä vaiheessa, sen vaikutus on ollut heikko, paikallisyhteisöt eivät ole saaneet ääntään kuuluviin, todellisia olosuhteita koskevan tiedon löytäminen on ollut vaikeaa ja menetelmä ei ole huomionnut maaseudun sisäisiä vaihteluita.

Myös Rewhorn (2019) nosti paikallisen fokuksen paremman huomioimisen keskeiseksi MVA:n kehittämisen kohteeksi Isossa-Britanniassa. Edelleen Ruotsissa toteutetussa, Ison-Britannian, Kanadan, Norjan ja Suomen MVA-menetelmien vertailututkimuksessa havaittiin vastaavia ongelmia (Tillväxtanalys 2016, 14, 57, 73–76).

Havainnot Suomesta

Husberg (2013) selvitti 11 erityyppisiä maaseutukuntia edustaneen kunnanjohtajan kokemuksia MVA-menetelmästä. Vastausten perusteella kuntien sisäisissä päätöksissä ei yleensä ollut tehty erillistä maaseutuvaikutusten arviointia, vaan se ”istuu päättäjien selkärangassa”. Kunnanjohtajien mukaan MVA:n tulisi olla sisäänrakennettu osa jokapäiväistä työntekoa. Maaseutualueiden erityispiirteiden ja asukkaiden näkemysten huomioimisessa kunnan strategia on tärkeä työkalu (Husberg 2013).

Åström ja Kuhmonen (2016, 154–155) tarkastelivat maaseutuvaikutusten arviointia työkaluna kuntarakenteen muutosprosessissa. Heidän mukaansa menetelmä vaatii ensinnäkin ohjatun prosessin ja

vastuutuksen jollekin henkilölle. Toiseksi MVA:n tulee perustua paikallisten toimintakulttuurien tuntemiseen. Kolmanneksi eri toimijoiden yhteen saattaminen on avainasemassa vuoropuhelun varmistamiseksi. Neljänneksi tarvitaan avointa viestintää ihmisten osallistumishalun herättelijäksi. Viidenneksi keskeistä on tulosten dokumentointi tulosten jatkoehdyntämisen varmistamiseksi. Åströmin ja Kuhmosen (2016) havainnot ovat siten pitkälti samoja kuin edellä tarkastelluissa ulkomaisissa tutkimuksissa.

Muilu ym. (2013) tutkivat Kainuussa vuosina 2005–2012 toteutettua hallintomallikokeilua ja Oulussa vuonna 2013 tapahtunutta viiden kunnan liitosta. Osana tutkimusta kehitettiin MVA-menetelmää. Sen kehittämiskohteet jaettiin viiteen, osin toisiinsa liittyvään kokonaisuuteen: menetelmän (toteuttamisen) kehittäminen, suhde muuhun suunnitteluun, sitovuus, vaikuttavuus ja tunnettuus (emt.).

Ensinnäkin menetelmän kehittämiseen liittyen Muilu ym. (2013) toteivat, että työpajojen tueksi tarvitaan muitakin menetelmiä kuten kyselyjä ja haastatteluja, jotta muutos- tai suunnittelutilanteen maaseutuvaihtuksia voidaan arvioida syvällisesti. Oleellisinta on etsiä yhteisiä tavoitteita lisäämällä arvioinnin eri osapuolten vuoropuhelua.

Toiseksi MVA:n suhde muihin alueella tai kunnassa meneillään oleviin suunnittelu- ja strategiaprosesseihin voi jäädä irralliseksi. Tämä voidaan välttää, jos MVA liitetään osaksi alue- ja kuntasuunnittelua heti prosessin alkuvaiheessa.

Kolmanneksi Muilu ym. (2013) nostivat esille MVA-menetelmän sitovyyden liittyvät ongelmat. MVA ei ole lainsäädännöllisesti tai muutoin velvoittava menetelmä, vaan sen käyttö perustuu vain suosituksiin. Tällöin esimerkiksi ajallisten tai muiden resurssien ollessa tiukalla MVA jätetään tekemättä.

Neljänneksi MVA:n vaikuttavuus jää vähäiseksi, mikäli tuloksille ei anneta riittävää painoarvoa virallisessa suunnittelussa ja päätöksenteossa. Vaikuttavuutta voidaan parantaa prosessin julkisuudella, läpinäkyvyydellä, osallistavuudella ja vuorovaikutteisuuksella. Keskeistä on myös tuloksista viestiminen eri foorumeilla läpi arviointiprosessin sekä seuranta.

Viidentenä kehittämiskohteena tutkimuksessa nostettiin esille MVA:n heikko tunnettuus. Sen parantaminen edellyttää jatkuvaa ja aktiivista

tiedottamista sekä lisää kokeiluja, joiden tuloksista tiedotetaan asianosaisille. (Emt. 87–89.)

Sosiaalisen innovaation näkökulma

MVA-tutkimuksessa toistuvat samat teemat ja ongelmat. Nordberg (2019, 12, 51) on tiivistänyt ydinongelmaksi todellisten paikallisten olosuhteiden huomioimisen arviointiprosessissa. Tämä taas juontuu ylhäältä päin johdetusta mallista, joka perustuu arviointiteemojen yleistykseen käsiteltävyyden helpottamiseksi. Arvioinnin tulisi kuitenkin lähteä enemmän alhaalta ylöspäin kuin ylhäältä alaspäin. Paikallisyhteisöt tulisi ottaa mukaan arviointiin.

Tähän pyrittäessä käsitteiden *spatial justice* (alueellinen oikeudenmukaisuus) ja *social innovation* (sosiaalinen innovaatio) tarkastelu olisi Nordbergin (2019; 2020) mukaan hyödyllistä. Alueellinen oikeudenmukaisuus viittaa *maantieteeseen* eli eri paikkojen erilaisiin ja muuttuviin kehitysedellytyksiin, joihin voi myös vaikuttaa. Sosiaalisen innovaation käsitteen avulla taas voidaan tunnistaa *dynamiikka*, jolla paikalliset ja ulkoiset toimijat ja resurssit voidaan saada mukaan arviointiin (tarkemmin sosiaalisista innovaatioista maaseudun kehittämisessä ks. Bock 2016; Neumeier 2017).

MVA:n voidaan itsessään tulkita olevan sosiaalinen innovaatio. Neumeierin (2012, 55) mukaan sosiaaliset innovaatiot ovat asenteiden, käytöksen tai käsitysten muutoksia ihmisryhmässä, joka muodostaa tiettyjen linjattujen intressien verkoston. Nämä muutokset johtavat ryhmässä uusiin ja parantuneisiin yhteistyön toimintatapoihin.

Neumeier (2017, 37–41) on jakanut sosiaalisten innovaatioiden kehittymiseen vaikuttavat tekijät kolmeen pääluokkaan. Ensimmäinen käsittää tekijät, jotka ovat ylipäänsä tärkeitä innovaatioprosessien menestymiselle. Näitä ovat innovaation suhteellinen hyöty, sopivuus olemassa oleviin kokemuksiin, tarpeisiin ja arvoihin, käytön helppous, kokeiltavuus todellisissa olosuhteissa sekä innovaation aikaansaamien potentiaalisten tulosten havaittavuus.

Toinen luokka käsittää sosiaalisen innovaation ulkopuoliset tekijät, jotka mahdollistavat tai rajoittavat toimijoiden osallistumista ja sen toteuttamista. Näitä ovat esimerkiksi ulkoinen tuki rahoituksen ja asiantunteumuksen muodossa, organisatoriset rakenteet, juridiset olosuhteet sekä

julkishallinnon valmius lähteä mukaan tukemaan prosesseja, joiden lopputulos on epävarma. Kolmas luokka käsittää tekijät, jotka vaikuttavat osallistumisprosessiin. Näistä tärkeimpiä ovat osallistuvien toimijoiden kyvyt ja sitoutuminen, organisaatorakenne, seurattavien prosessien ja konseptien hyväksyntä sekä halukkuus tehdä rakentavaa yhteistyötä (Neumeier (2017, 37–41).

MVA-prosessissa ovat mukana jokseenkin kaikki näin määritellyn sosiaalisen innovaation elementit. Käsillä olevan tutkimuksen tuloksia peilaamaan lopuksi Neumeierin (2012; 2017) kuvaamaan sosiaalisen innovaation viitekehukseen.

Arviointimenetelmän toimivuus ja kehittäminen

Seuraavaksi tarkastellaan asiantuntijahaastattelujen tuloksia. Niitä jäsenetään edellisessä luvussa kuvatulla, Muilun ym. (2013) tutkimuksessa laaditulla luokituksella MVA:n kehittämisteemoista. Ne tiivistetään tässä yhteydessä neljään kokonaisuuteen: MVA menetelmänä, suhde muuhun suunnitteluun, sitovuus ja vastuutus sekä menetelmän tunnettuus ja vaikuttavuus.

MVA menetelmänä

MVA:sta koettuun hyötyyn ja menetelmän käyttöönottoon vaikuttaa paljon se, miten helpoksi sen käyttö koetaan. Haastattelujen perusteella MVA koetaan raskaaksi, jos prosessi vie läpi koko tarkistuslistaa hyödyntäen. Kuntaliitos- ja maakuntauudistusprosesseissa menetelmää onkin usein hyödynnetty sovelletusti valiten arvioitaviksi juuri nimenomaisen tilanteen kannalta tärkeitä teemoja. Toisaalta on tarkoituskin, että tarkistuslista toimii vain ohjenuorana. Haastateltavat peräänkuuluttavatkin MVA-menetelmän joustavaa hyödyntämistä. Tehtyjä arviointeja ei siten tule suoraan kopioida alueelta tai tilanteesta toiseen. Eräs haastateltu kuvasi asetelmaa seuraavasti (huom. haastatelluista ei esitetä taustatietoja anonymiteetin säilyttämiseksi):

” – he oli sitten tehnyt sellaisen oman listan, ihan oma-aloitteisesti, mikä minusta oli tosi hyvä juttu. Katsonut, että nämä asiat nyt on tässä kohtaa relevantteja, sen tyyppiseen menettelyyn pitäisi saada rohkaistua ja sitten ehkä sen perussabluunan pitäisi olla niin semmoinen helppo, että siitä pystyisi hyvin johtamaan myös niitä keissikohtaisia sabluunoita.”

MVA on yleensä toteutettu lähinnä osallistavia, työpajatyyppejä tilaisuuksia hyödyntäen. Yksi metodin selkeä koettu hyöty onkin ollut eri toimijoiden välisen vuoropuhelun synnyttäminen ja lisääminen maaseutukontekstissa.

”Tämä on aivan loistava minun mielestä tällainen osallisuuden työkalu.”

” – – mutta sitten kun ollaan päästy ihan käytännönläheiseen työpajatyöskentelyyn, missä on nostettu niitä käytännön asioita ja näkökulmia, niin kyllä silloin tulla innostusta ja ymmärrystä, että tätä kautta pystytään huomioimaan maaseutua.

Niissä maakuntauudistusprosesseissa, joissa MVA:ta on hyödynnetty, työpajojen ohella toteutetut kyselyt on nähty koko MVA-prosessin keskeisinä onnistumisina. Kyselyillä on saatu toimijoita osallistumaan maaseutunäkökulman tarkasteluun sekä siten omalta osaltaan maaseutuvaikutusten arviointiin.

Haastatteluissa nousi esille myös paikkatietopohjaisen kaupunki–maaseutu-alueuokituksen potentiaali MVA-menetelmän työkaluna (luokituksista Helminen ym. 2014; Helminen ym. 2020). Alueuokituksella voitaisiin hahmottaa tarkemmin toimenpiteiden ja päätösten vaikutuksia sekä erityyppisillä maaseutu- kuin muillakin alueilla. Tällainen aluevaikutusten tarkastelu kaupunki–maaseutu-jatkumolla voisi myös poistaa kaupunki–maaseutu-vastakkainasettelua.

Haastattelujen ja niitä tukevan muun aineiston perusteella arviointien jälkiseurantaa ei ole juuri tehty. Seurannan puutetta on perusteltu mm. sillä, että MVA:n kohteena ollut kuntaliitos tai maakuntauudistus ei olekaan toteutunut. Tästä huolimatta olisi arvokasta hahmottaa, miten toimijoiden maaseutuymmärryksen kasvua ja uusia verkostoja on hyödynnetty muissa yhteyksissä. Toisaalta olisi kiinnostavaa tietää, mitä maaseutuvaikutuksia on ollut sillä, että kuntaliitos tai maakuntauudistus ei toteutunutkaan.

MVA:n suhde muuhun suunnitteluun

Alueelliset ohjelmat ja strategiat ovat usein maaseutunäkökulmasta epä-määräisellä ja yleisellä tasolla, jolloin niiden maaseutuvaikutusten arviointi on hankalaa. Jos jo suunnittelun tavoitteenasetannasta puuttuu maaseutu-ulottuvuus, MVA:n toteuttaminen voi olla jopa mahdotonta: ei

ole kovin uskottavaa ”päälleliimata” maaseutunäkökulmaa jälkikäteen suunnitteluprosessiin. Maaseutu tulisikin määritellä yhdeksi arviointikohteeksi jo etukäteen.

Yksi hidaste MVA:n yleistymiselle on, että Suomessa on jo käytössä lukuisia päätösten vaikutusten ennakoarviointimenetelmiä. Salenius ja Ratia (2018) esittelivät ennakoarvioinnin perusteita kunnallisessa päätöksenteossa Kuntaliiton Evataan yhdessä! -oppaassa. He listasivat yhdeksän erilaista vaikutusarvioinnin tyyppiä, kuten ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi (IVA) ja sukupuolivaikutusten arviointi (SUVA). MVA ei ollut mukana listassa. Osa arvioinneista on lainsäädännöllisesti velvoittavia, esimerkiksi ympäristövaikutusten arviointi (YVA) sekä suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arviointi (SOVA). Vaarana onkin (usein samojen) toimijoiden ”arviointiähky” ja resurssipula vapaaehtoisten arviointien käyttämiseen. MVA tulisikin kytkeä osaksi joka tapauksessa tehtäviä arviointeja, jolloin esimerkiksi työpajoja, haastatteluja ja kyselyjä voitaisiin yhdistää. Kuntatasolla tämä voisi tarkoittaa myös MVA:n kytkemistä kuntastrategiaan, kunnan hyvinvointikertomukseen ja budjetointiprosesseihin.

” – – semmoinen helppous ja kepeys, että sitä saataisiin osaksi olemassa olevaa tekemistä, eikä uusi erillinen hankalaksi koettava, lisätyönä koettava asia. Jotenkin, että saataisiin se maaseutunäkökulma sulautettua olemassa olevaan toimintaan – –”

MVA tulisi ottaa mukaan suunnitteluprosessiin heti alkuvaiheessa eli ennakoarviointina. Tällöin esimerkiksi ohjelmat ja strategiat olisi mahdollista muotoilla siten, että myös niiden maaseutuvaikutuksia voisi jatkossa arvioida paremmin ja systemaattisemmin. Kansallisella tasolla maaseutunäkökulma tulisi huomioida kaikissa maaseudun kannalta tärkeissä lainsäädännöllisissä uudistuksissa, esimerkiksi kytkemällä MVA oikeusministeriön vaikutusarviointiohjeisiin. Maaseutupoliittiset kokonaisohjelmat ovat olleet tässä suhteessa keskeisiä tienraivaajia, sillä ne ovat lisänneet maaseututietoisuutta valtionhallinnossa laajemminkin.

Haastattelujen perusteella MVA:n hyödyntäminen on voitu kokea tarpeettomaksi kyseessä olevan alueen (esim. kunnan) maaseutumaisuuden vuoksi. Tällöin on voitu ajatella, että kaikki muutenkin tehtävä suunnittelu on samalla tavallaan maaseutuvaikutusten arviointia.

MVA:n sitovuus ja vastuutus

MVA ei ole lakisääteinen menettelytapa, minkä vuoksi sen tulokset ovat lähinnä suosituksia. Haastattelujen perusteella lainsäädännöllisen velvoitteen kytkemisellä MVA:han voisi olla kahdenlaisia vaikutuksia. Ensinnäkin velvoite varmasti lisääisi menetelmän käyttöä, kun sitä olisi pakko hyödyntää. Toisaalta pakotettuna MVA saatettaisiin toteuttaa vain siksi, että se on pakko toteuttaa, jolloin tulokset voisivat jäädä vaatimattomiksi. Sitovuutta parempana keinona haastatellut näkivät yleisesti sen, että osallisille osoitetaan MVA:n toteuttamisen konkreettiset hyödyt, jolloin se olisi vapaaehtoisenaikin menetelmänä houkutteleva työkalu.

Yhtenä keskeisenä esteenä menetelmän käytön yleistymiselle on nähty aiemmissa tutkimuksissa MVA-prosessin omistajuuteen liittyvät ongelmat (esim. Sherry & Shortall 2019). MVA ei Suomessa tietävästi sisälly minkään organisaation tai kenenkään yksittäisen virkamiehen varsinaiseen tehtäväkuvaan. Tällöin arvioinnin tuloksia ei hyödynnetä lopuarvioinnin tai edes toimeenpanon aikaisen arvioinnin näkökulmasta. Tulisikin miettiä laajemmin, kenen tai keiden vastuulla kussakin organisaatiossa on ottaa huomioon maaseutuvaikutukset. Kyse on paitsi käytettävistä olevasta ajasta ja resursseista, myös asioiden prioriteettijärjestyksestä.

” – – niistä puuttui sen prosessin omistajuus. Kun niitä tehtiin tällä tavalla valtakunnallisen pilotin toimesta ja me vetäjät tehtiin se mitä meille oli annettu tehtäväksi, niin se, että mikä se sitten paikallisesti, se prosessin eteneminen olisi varmistettu, niin se jäi tekemättä.”

Jotta MVA:lla olisi todellista ohjausvaikutusta, sen toteuttajilla tulisi olla suora keskusteluyhteys päättäviin tahoihin. Tietyntyylinen velvoittavuus ilman lakisääteisyyttäkin arviointiannin huomioimisessa voisi lisätä vaikuttavuutta. Tulisi myös huolehtia siitä, että esimerkiksi MANE:ssa mukana olevat ministeriöiden ja muiden sidosryhmien edustajat nostavat maaseutunäkökulmaa esiin organisaatioidensa strategioiden valmisteluissa.

”Sillä tiedolla tavallaan pitäisi olla semmoinen ohjausvaikutus myös. Jos nähdään selvästi, että jonkunlainen palveluiden tuotannon ratkaisu asettaa tietyllä alueella asuvat ihmiset täysin eriarvoiseen asemaan, niin silloin olisi oikeasti semmoinen vaikutus sillä havainnolla, että se huomioitaisiin palveluiden suunnittelussa ja otettaisiin tosissaan ja se olisi semmoinen velvoittava. Koko ajan minä näköjään palaan siihen, että se pitäisi olla se vaikuttava yhteys siihen sillä tiedolla ja sitten sillä päätöksenteolla.”

MVA:n tunnettuus ja vaikuttavuus

MVA:n käytön yhtenä keskeisenä ongelmana on menetelmän suhteellisen vähäinen tunnettuus, joka todettiin jo Muilun ym. (2013) tutkimuksessa. Tietoisuus MVA:sta näyttää edelleen rajoittuvan pitkälti asiaan vihkiytyneiden keskuuteen. Toisaalta maaseutuvaikutusten arviointi terminä voi olla vieras, vaikka organisaatiossa tehtäisiinkin saman tyyppisiä arvioita. MVA-tietoisuuden lisäämisellä voitaisiin kasvattaa itseymmärrystä maaseudusta ja vaikuttaa toisinaan epäluuloisiinkin asenteisiin paitsi itse menetelmää, myös laajemmin maaseutunäkökulmaa kohtaan.

Kansallisella tasolla MVA:sta ovat tiedottaneet etenkin MANE (aiemmin YTR) ja Kuntaliitto (esim. laaditut oppaat, tiedotus- ja koulutustilaisuudet). Varsinaisia MVA-tiedotus- ja koulutustilaisuuksia on kuitenkin järjestetty hyvin vähän. Toisaalta yleinen näkemys haastateltujen parissa oli, että menetelmän hyödyntämisen oppii paremmin tekemällä kuin koulutusten kautta.

MVA:ta voidaan käyttää monella tasolla ja monissa eri yhteyksissä, joten myös tiedottamisessa tarvitaan räätälöintiä kansalliselta alueelliselle ja paikalliselle tasolle. Tiedottamisessa pitää pystyä osoittamaan menetelmän käytön konkreettiset hyödyt. Siksi olisi tärkeää viestiä onnistuneista ja vaikuttavista prosesseista. Koska ajalliset ja taloudelliset resurssit ovat yleisesti yhä tiukemmassa, MVA-tiedotusta ja -koulutusta voisi järjestää osana muuta tiedotus- ja koulutustoimintaa.

” – jotenkin pitäisi pystyä viestimään myöskin sitä lisäarvoa, mitä arviointi tuottaa. Jos panostetaan aikaan ja resurssiin jo hetken tässä valmisteluvaiheessa, niin sitten saatetaan välttyä tietyiltä hankaluuksilta myöhemmin.”

” – ehkä tiedotuksella pystyisi sitäkin edistämään, että tekisi vaikka joitakin esimerkkejä, että miten muutamissa erityyppisissä tilanteissa pystyisi sitä käyttämään.”

MVA:n yksi kulmakivistä on eri toimijoiden osallistuminen arviointiin, joskin työpajoihin on osallistunut vaihteleva määrä toimijoita. Haastatte- luissa yleisimpänä MVA:n hyötynä mainittiin metodin osallistavan otteen ansiot: toimijat saadaan yhdessä pohtimaan maaseutuasioita eli maaseutuymmärrys kasvaa ja uusia näkökulmia nousee esille. MVA-prosessin kautta suunnittelutyöhön on saatu mukaan uusia toimijoita. Kuntaliitoselvityksissä pienempien kuntien, kylien ja muiden usein paitsioon jäävien toimijoiden on ollut mahdollista saada ääntänsä kuuluviin. Osallistava

prosessi on jo sinällään arvokas ja antaa työkaluja ja tietotaitoa myös tulevaisuuden yhteisponnistuksiin.

”Hyödyistä se, että se avartaa kaikkien eri osapuolten näkökulmia, eli kun jokainen pöydän ääressä istuva osapuoli ajattelee eri tavalla, niin oppii kenties siitä omasta – – pääsee niiden omien seinien ulkopuolelle vilkaisemaan samalla.”

”Kyllä se maaseututietoisuuden lisääminen, eli tiedon lisääminen oli minun mielestä ihan se keskeisin hyöty – – Kyllä se asetti miettimään näitä ratkaisuita sitten, mitä oltiin tekemässä maaseudun kannalta ja koko sen alueen kannalta sitten, että millä alueella niitä uudistuksia ollaan tekemässä.”

Edellisessä kappaleessa pohdittiin MVA:n ohjaavaa vaikutusta lähinnä sen velvoittavuuden näkökulmasta. Haastattelujen perusteella toteutettujen MVA-prosessien antia on ainakin jossain määrin hyödynnetty myöhemmässä strategiatyössä.

Hyvin olennainen kysymys on kuitenkin, miten ohjelmien ja strategioiden sisältöihin MVA:n ansiosta kenties mukaan saatu maaseutunäkökulma näkyy niiden *toteutuksessa* ja mitkä MVA:n todelliset maaseutuvaikutukset siten ovat. Esimerkiksi: miten kuntien reuna-alueiden ja entisten pienten (maaseutu)kuntien näkökulma tulee todellisuudessa huomioon otetuksi uuden kunnan toiminnassa?

Kysymykset ovat vaikeita eikä niihin voi antaa suoria vastauksia käsillä olevan tutkimuksen perusteella. Kohteena tai suunnitteilla olevan muutoksen, päätöksen tai muun sellaisen kannalta on ongelmallista, että MVA-prosessia ei yleensä ole ulotettu toimenpiteen aikaiseen eikä etenkin jälkiarviointiin. Usein tämä on johtunut siitä, että suunnitteilla ollut muutos, esimerkiksi kuntaliitos tai maakuntauudistus, ei toteutunutkaan, jolloin myös MVA-prosessi tyrehtyi. Mikäli MVA:ta hyödynnetään lähinnä vain etukäteisarviona, se vähentää luonnollisesti metodin kokonaisvaikutavuutta.

”Ainakin pitäisi sitä seurantaa kehittää, että saataisiin ensinnäkin tietoa, vaikka nämä kaatuneetkin uudistukset, että tietoa siitä, että miten aineistoa ja prosessissa syntyneitä tuloksia on pystytty hyödyntämään, ja minkä tyyppisissä tilanteissa.”

Maaseutuvaikutusten arviointi sosiaalisena innovaationa

Maaseutuvaikutusten arviointi (*rural proofing*) on ollut maaseutupoliitiikan kansainvälisellä agendalla vuosituhannen vaihteesta alkaen ja Suomessakin sitä on sovellettu vuodesta 2009 lähtien. Menetelmä perustuu osallistavaan suunnitteluun ja paikkaperustaiseen kehittämiseen, mutta se ei ole muodostunut osaksi alueellisen suunnittelun valtavirtaa. MVA on kohdannut paljon kritiikkiä ja samalla sitä on myös jatkuvasti kehitetty. Tässä artikkelissa on kuvattu menetelmän tausta ja keskeiset ongelmat, mutta pääpaino on itse menetelmän kehittämisessä.

Tutkimusta varten tehdyissä asiantuntijahaastatteluissa nousi esille monia jo aiemmissa tutkimuksessa havaittuja kriittisiä kohtia ja kehittämistarpeita. Niitä on jäsennetty Muilun ym. (2013) luokittelulla MVA:n kehittämisteemoista.

Menetelmä on tässä tutkimuksessa tulkittu sosiaalisesti innovaatioksi Neumeierin (2012; 2017) kuvaamalla tavalla. Seuraavaksi haastattelujen tuloksia tulkitaan Neumeierin (2017) luokittelulla sosiaalisten innovaatioiden menestymiseen vaikuttavista tekijöistä.

Ensimmäinen luokka käsittää tekijät, jotka ovat ylipäätään tärkeitä innovaatioprosessien menestymisen kannalta. Haastatteluanalyysin perusteella maaseutuvaikutusten arvioinnin tähän kytkeytyvä tekijä on ensinnäkin se, että menetelmän toteuttamisella tulee saavuttaa selkeästi koettu hyöty ja lisäarvo. Tämä on jäänyt usein epäselväksi. MVA:n tulee myös olla joustavasti sovellettavissa kunkin tilanteen ja alueen tarpeisiin: kaavamainen tarkistuslistan noudattaminen ja *one-size-fit-all* -ajattelu ei toimi. Edelleen menetelmän toteuttamisen tulee olla suhteellisen helppoa, jotta sitä aletaan hyödyntää. Monet haastateltavat kokivat MVA:n ylimääräiseksi työksi muiden (pakollisten) arviointien päälle. Lisäksi MVA:lla tulee olla aitoa ohjausvaikutusta päätöksentekoon eli MVA-prosessin tulosten pitää olla havaittavissa.

Toinen Neumeierin (2017) luokka käsittää itse sosiaalisen innovaation ulkopuoliset tekijät, jotka mahdollistavat tai rajoittavat toimijoiden prosessiin osallistumista ja samalla sen toteuttamista. Tähän kytkeytyviä tekijöitä ovat haastatteluanalyysin perusteella esimerkiksi arvioinnin resursointiin liittyvät tekijät. Kysymys kytkeytyy myös prosessin omistajuuteen – tai monesti nimenomaan sen puutteeseen. MVA:lla tulee olla selkeä vastuorganisaatio ja -virkamies tai muu vastuuhenkilö. Myös

lainsäädännöllinen näkökulma eli sitovuus on keskeinen menetelmän käyttöön vaikuttava tekijä. Nykyisin MVA ei ole lainsäädännöllisesti velvoittava millekään taholle.

Kolmas Neumeierin (2017) luokka käsittää tekijät, jotka vaikuttavat MVA:n osallistumisprosessiin. Tähän kytkeytyy asiantuntijahaastattelujen perusteella toimijoiden mukaan lähteminen ja sitouttaminen osallistavaan prosessiin. Esimerkiksi se, miten avaintoimijoita on saatu sitoutettua MVA:n toteuttamiseen, on vaihdellut varsin paljon. Kyse on osaltaan eri toimijoiden ja alueiden erilaisista tilanteista (esim. poliittiset voimasuhteet) sekä asenteista ja jopa ”perinteestä” lähteä mukaan osallistaviin prosesseihin.

Alueiden ja toimijoiden sosiaalisella pääomalla on tässä keskeinen rooli. Asenteet maaseutuvaikutusten arviointia kohtaan voivat olla epäluuloisia esimerkiksi sen vuoksi, että se koetaan tarpeettomaksi alueen maaseutuvaltaisuuden vuoksi. Tällöin voidaan mieltää, että kaikki arviointi ja suunnittelu, jota alueella tehdään tai siihen kohdistuu, sisältää jo lähtökohtaisesti maaseutuvaikutusten arviointia. Kielteistä suhtautumista lisää toisinaan myös ennakkoasenne tai kokemus menetelmän raskaudesta. MVA:n kaltainen osallistava, yhteistyöhön ja vuoropuheluun pohjautuva *bottom-up* -kehittäminen voi olla myös joillekin uusi tapa toimia ja siihen orientoituminen vie aikansa.

Lopuksi on tärkeä korostaa kahta Neumeierin (2017, 35) esille nostamaa sosiaalisen innovaation ominaispiirrettä maaseutuvaikutusten arvioinnin näkökulmasta. Ensinnäkin sosiaalinen innovaatio (kuten MVA) lisää tai tuottaa itsessään aina sellaista sosiaalista pääomaa, joka ei välttämättä näy aineellisena tuloksena (*tangible outcome*). On kuitenkin varsin todennäköistä, että MVA-prosessissa syntynyt sosiaalinen pääoma toimii voimavarana, joka voi myöhemmin johtaa näkyviin tuloksiin paikallisessa kehittämisessä.

Toiseksi sosiaalisella innovaatiolla on kaksi ulottuvuutta: prosessiulottuvuus (esim. toimijoiden mobilisointi, osallistamisprosessi) ja tulosulottuvuus (esim. uudet ja parantuneet yhteistyötoiminnan tavat, uudet hallinnan rakenteet) (emt.). Nämä ulottuvuudet ovat kietoutuneet toisiinsa ja ne olivat vahvasti läsnä myös tutkimusta varten tehdyissä haastatteluisissa. Maaseutuvaikutusten arvioinnin kaltaisen sosiaalisen innovaation menestymisen kannalta prosessiulottuvuuden kehitys on yhtä kriittinen tekijä kuin menetelmästä saadut konkreettiset tulokset.

Kiitokset: Tämä katsaus pohjautuu hankkeeseen ”Maaseutuvaikutusten arviointimenetelmän käyttö, kokemukset ja vaikutukset Suomessa” (2018–2022). Maa- ja metsätalousministeriö toimii hankkeen päärahoittajana rahoittaen hanketta Maaseutupolitiikan neuvoston asettaman hankeryhmän esityksestä, Makeran valtakunnallisiin maaseudun tutkimus- ja kehittämishankkeisiin suunnatuista varoista. Hankkeen toisena rahoittajana on Keskitien säätiö sr. Kiitämme rahoittajia tämän katsauksen teon mahdollistamisesta.

Kirjallisuus

- Atterton, Jane 2008. Rural Proofing in England: A Formal Commitment in Need of Review. Centre for Rural Economy Discussion Paper Series No. 20. Saatavissa: https://www.researchgate.net/publication/242118519_Rural_Proofing_in_England_A_Formal_Commitment_in_Need_of_Review (Luettu 7.2.2020.)
- Bock, Bettina B. 2016. Rural Marginalisation and the Role of Social Innovation; A Turn Towards Nexogenous Development and Rural Reconnection. *Sociologia Ruralis* 56:4, 552–573. <https://doi.org/10.1111/soru.12119>
- Commission for Rural Communities 2007. Monitoring Rural Proofing 2007 (November). Alkuperäistä raporttia ei enää saatavissa, keskeinen sisältö: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/231157/0958.pdf (Luettu 7.2.2020.)
- Cork 2.0 Declaration 2016. ”A Better Life in Rural Areas”. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Saatavissa: https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/cork-declaration_en.pdf (Luettu 14.1.2021.)
- Department for Environment, Food and Rural Affairs 2015. Independent rural proofing: Implementation review. Saatavissa: <https://www.gov.uk/government/publications/rural-proofing-independent-implementation-review-lord-cameron-review> (Luettu 8.4.2020.)
- Department for Environment, Food and Rural Affairs 2017. Rural proofing. Practical guidance to assess impacts of policies on rural areas. Saatavissa: <https://www.gov.uk/government/publications/rural-proofing> (Luettu 6.8.2020.)
- Eagar, Daygan 2013. International Best Practice and the Rural-Proofing of Policy: Opportunities for the South African Context. November 2013. Saatavissa: https://rhap.org.za/wp-content/uploads/2014/08/RHAP-Review-of-international_best_practice_rural_policy-2013.pdf (Luettu 4.3.2020.)
- Hall, Heather & Ryan Gibson 2016. Rural Proofing in Canada. An Examination of the Rural Secretariat and the Rural Lens. Saatavissa: <http://ruraldev.ca/wp-content/uploads/2018/12/RuralProofinginCanada-HallGibson.pdf> (Luettu 3.3.2020.)
- Helminen, Ville, Kimmo Nurmio, Antti Rehunen, Mika Ristimäki, Kari Oinonen, Maija Tiitu, Ossi Kotavaara, Harri Antikainen & Jarmo Rusanen 2014. Kaupunki–maaseutu -alueluokitus. Paikkatietoihin perustuvan alueluokituksen muodostamisperiaatteet. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 25/2014. Saatavissa: <http://hdl.handle.net/10138/135861> (Luettu 8.8.2020.)

- Helminen, Ville, Kimmo Nurmio & Sampo Vesänen 2020. Kaupunki-maaseutu-alueuokitus 2018. Paikkatietopohjaisen alueuokituksen päivitys. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 21/2020. Saatavissa: <http://hdl.handle.net/10138/315440> (Luettu 8.9.2020.)
- House of Lords 2018. Select Committee on the Natural Environment and Rural Communities Act 2006. The countryside at a crossroads: Is the Natural Environment and Rural Communities Act 2006 still fit for purpose? Report of Session 2017–19 - published 22 March 2017 - HL Paper 99. Saatavissa: <https://publications.parliament.uk/pa/ld201719/ldselect/ldnerc/99/9902.htm> (Luettu 20.8.2020.)
- Husberg, Antonia 2013. Maaseudun palvelut 11 kuntajohtajan näkökulmasta. Maaseudun palveluohjelman esiselvitys -hankkeen haastatteluosion yhteenveto. Suomen Kuntaliitto, Kuntaliiton verkkojulkaisu. Saatavissa: <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2013/1555-maaseudun-palvelut-11-kuntajohtajan-nakokulmasta> (Luettu 6.8.2020.)
- Husberg, Antonia 2014. Työkalupakki. Parempia palveluja läheltä osallistamisella ja resursseja kokoamalla. Kuntaliiton verkkojulkaisu. Saatavissa: <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2014/1607-tyokalupakki-parempia-palveluja-lahelta> (Luettu 7.1.2021.)
- Introduction: Is rural proofing the key that unlocks rural development? Teoksessa Rural Connections – The European Rural Development Magazine, Autumn/Winter 2017, 26–27. Saatavissa: https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/enrd_publications/publi-enrd-magazine07-2017-en.pdf (Luettu 14.1.2021.)
- Katajamäki, Hannu, Hannamari Kuhmonen, & Christell Åström 2010. Maaseutuvaikutusten arviointia tarvitaan. Kuntalehti 17/2010, s. 42.
- Keski-Suomen maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma 2019–2020 2018. Keski-Suomen liitto. Julkaisu A46. Saatavissa: <https://keskisuomi.fi/wp-content/uploads/sites/3/2020/08/25746-A46.pdf> (Luettu 18.11.2020.)
- Kujala, Päivi, Kirsi Kyllönen & Taina Väre 2019. Maaseutuvaikutusten arviointi työkaluna maakuntauudistuksessa -hanke. Pilotteina Pirkanmaa ja Kainuu. Loppuraportti. Helsinki: Suomen Kuntaliitto. Saatavissa: http://shop.kuntaliitto.fi/product_details.php?p=3569 (Luettu 8.6.2020.)
- Kuntaliitto 2017. Kainuussa ja Pirkanmaalla pilotoidaan maaseutuvaikutusten arvioinnin työkalua sote- ja maakuntauudistuksessa. Saatavissa: <https://www.kuntaliitto.fi/ajankohtaista/2017/kainuussa-ja-pirkanmaalla-pilotoidaan-maaseutuvaikutusten-arvioinnin-tyokalua> (Luettu 8.8.2020.)
- Kuntaliitto 2020. Kaupunkien ja kuntien lukumäärät ja väestötiedot. Saatavissa: <https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut/kaupunkien-ja-kuntien-lukumaarat-ja-vaestotiedot> (Luettu 12.5.2020.)
- Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi 2009. Valtioneuvoston maaseutupoliittinen selonteko eduskunnalle. VNS 5/2009 vp. Saatavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/selonteko/Documents/vns_5+2009.pdf (Luettu 5.4.2020.)
- Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmä 2014. Mahdollisuuksien maaseutu. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2014–2020. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu. Alueiden kehittäminen 9/2014. Saatavissa: <https://tem.fi/documents/1410877/2859687/Mahdollisuuksien+maaseutu+25022014.pdf> (Luettu 5.4.2020.)

- Maaseutupolitiikka.fi 2019. Maaseutuvaikutusten arvioinnilla tehdään maaseutu näkyväksi päätöksenteossa. Maaseutupolitiikan politiikkasuositukset 2019:1. Saatavissa: https://www.maaseutupolitiikka.fi/uploads/MANE-politiikkasuositukset/Maaseutupolitiikan_politiikkasuositukset_2019_1_MVA_FINAL.pdf (Luettu 26.5.2020.)
- Maaseutupolitiikka.fi, Kuntaliitto & Suomen Kylätoiminta ry. 2016. Maaseutuvaikutusten arviointi työkaluksi alueuudistukseen. Saatavissa: https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/MVA%20Esite_maaseutu_alueuudistuksessa.pdf (Luettu 9.8.2020.)
- Ministry for Primary Industries 2018. Rural Proofing Guide for policy development and service delivery planning. Saatavissa: <https://www.mpi.govt.nz/dmsdocument/29294-rural-proofing-guide-for-policy-development-and-service-delivery-planning> (Luettu 7.4.2020.)
- Ministry for Primary Industries 2019. Rural proofing: guidance for policymakers. Saatavissa: <https://www.mpi.govt.nz/about-us/our-work/rural-proofing/> (Luettu 7.4.2020.)
- Muilu, Toivo 2011. Maaseutuvaikutusten arviointi uudeksi suunnitteluvälineeksi. Kaleva 14.3.2011, Alakerta-kirjoitus, 20.
- Muilu, Toivo 2013. Maaseudun vuosikymmenet. Teoksessa Luoto, Ilkka, Hannu Katajamäki & Niklas Lundström (toim.). Oppiva alue, menestyvä alue: juhla-kirja professori Seija Virkkalan 60-vuotispäiväksi. Acta Wasaensia 275, Aluetiede 12. s. 115–122. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-476-436-0> (Luettu 8.8.2020.)
- Muilu, Toivo, Niina Kotavaara, Jouni Ponnikas, Sirpa Korhonen, Henna Hintsala & Essi-Maaria Puska 2013. Oulun kuntaliitoksen ja Kainuun hallintomallikokeilun vaikutukset maaseutuasumiseen ja -alueisiin. Nordia Tiedonantoja Numero 3/2013.
- Neumeier, Stefan 2012. Why do Social Innovations in Rural Development Matter and Should They be Considered More Seriously in Rural Development Research? – Proposal for a Stronger Focus on Social Innovations in Rural Development Research. Sociologia Ruralis 52:1, 48–69. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2011.00553.x>
- Neumeier, Stefan 2017. Social innovation in rural development: identifying the key factors of success. The Geographical Journal 183:1, 34–46. <https://doi.org/10.1111/geoj.12180>
- Nordberg, Kenneth 2019. Centraliseringsreformer och landsbygden – en modell för distribuerad landsbygdssäkring. Regionalvetenskap, Åbo Akademi, Oktober 2019. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-12-3904-5>
- Nordberg, Kenneth 2020. Distributed Rural Proofing – An Essential Tool for the Future of Rural Development? Sociologia Ruralis. 60:3, 23 p. <https://doi.org/10.1111/soru.12316>
- OECD 2006. The New Rural Paradigm. Policies and Governance. OECD Publishing, Pariisi. Saatavissa: <http://www.oecd.org/regional/regional-policy/the-new-rural-paradigm-policies-and-governance.htm> (Luettu 8.5.2020.)
- OECD 2008. OECD Rural Policy Reviews: Finland. Paris: OECD. Saatavissa: <https://www.oecd.org/gov/oecd-rural-policy-reviews-finland.htm> (Luettu 8.5.2020.)

- Ponnikas, Jouni, Sirpa Korhonen, Hanna-Mari Kuhmonen, Kari Leinamo, Niklas Lundström, Antti Rehunen & Heli Siirilä 2011. Maaseutukatsaus 2011. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 3/2011. Saatavissa: https://www.maaseutupolitiikka.fi/uploads/MANE-raportit/3-2011-Maaseutukatsaus_2011_www.pdf (Luettu 25.5.2021.)
- Ponnikas, Jouni, Olli Voutilainen, Sirpa Korhonen & Hanna-Mari Kuhmonen 2014. Maaseutukatsaus 2014. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Alueiden kehittäminen, 2/2014. Saatavissa: <https://tem.fi/documents/1410877/2859687/Maaseutukatsaus+2014+23012014.pdf> (Luettu 8.3.2020.)
- Rewhorn, Sonja A. 2019. A Critical Review of Rural Proofing in England (Doctoral dissertation). University of Chester, UK. Saatavissa: <http://hdl.handle.net/10034/622858>
- Rural Lens - Assessing Regional Policy Implications. A Guide for Public Bodies 2019. Policy connects the dots, Public Engagement and Planning Division. Newfoundland, Labrador. Saatavissa: <https://www.gov.nl.ca/pep/files/Rural-Lens.pdf> (Luettu 8.10.2020.)
- Rural proofing 2015. National Rural Health Alliance Inc., CouncilFest. Australia. Saatavissa: <https://www.ruralhealth.org.au/sites/default/files/Rural%20proofing.pdf> (Luettu 8.10.2020.)
- Rural proofing 2016. National Rural Women's Coalition, Australia. Saatavissa: <https://www.nrwc.com.au/resources-policy/rural-proofing> (Luettu 8.10.2020.)
- Rural Proofing for Health: Guidelines 2015. A guide to accounting for rural contexts in health policy, strategic planning and resourcing. Rural Health Advocacy Project, South Africa. Saatavissa: <http://www.rhap.org.za/wp-content/uploads/2015/02/2015-01-13-RHAP-Rural-Proofing-Guideline-A4-Email-1.pdf> (Luettu 8.10.2020.)
- Salenius, Maria & Essi Ratia 2018. Evataan yhdessä! Vaikutusten ennakoarvioinnilla kestäviä päätöksiä. Suomen Kuntaliitto. Saatavissa: <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2018/1964-evataan-yhdessa-vaikutusten-ennakoarvioinnilla-kestavia-paatoksia> (Luettu 6.8.2020.)
- Sherry, Erin & Sally Shortall 2019. Methodological fallacies and perceptions of rural disparity: How rural proofing addresses real versus abstract needs. Journal of Rural Studies 68, 336–343. doi.org/10.1016/j.jrurstud.2018.12.005
- Shortall, Sally & Margaret Alston 2016. To Rural Proof or Not to Rural Proof: A Comparative Analysis. Politics & Policy, Volume 44, Issue 1, 35–55. <https://doi.org/10.1111/polp.12144>
- Shortall, Sally & Erin Sherry 2018. Rural Proofing in Northern Ireland: An overview and recommendations on guidance, implementation and governance. Agri-Food and Biosciences Institute, Centre for Rural Economy, Newcastle University. Saatavissa: <https://www.afbini.gov.uk/publications/rural-proofing-northern-ireland-overview-and-recommendations> (Luettu 15.9.2020.)
- Sireni, Maarit, Maija Halonen, Olga Hannonen, Timo Hirvonen, Arja Jolkkonen, Petri Kahila, Mari Kattilakoski, Hanna-Mari Kuhmonen, Arja Kurvinen, Virpi Lemponen, Simo Rautiainen, Pasi Saukkonen & Christell Åström 2017. Maaseutukatsaus 2017. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 7/2017. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-453-958-6> (Luettu 24.6.2020.)

- Suomen Kuntaliitto ja Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä YTR 2015. Maaseutuvaikutusten arviointi kunnan kehittämisen työkaluna. Suomen Kuntaliitto. Saatavissa: <https://docplayer.fi/40653059-Maaseutuvaikutusten-arviointi-kunnan-kehittamisen-tyokaluna.html> (Luettu 8.3.2020.)
- Tillväxtanalys 2016. Landsbygdspolitik och landsbygdssäkring – i Finland, Norge, England och Kanada. PM 2016:11. Saatavissa: <https://www.tillvaxtanlys.se/publikationer/pm/pm/2016-10-05-landsbygdspolitik-och-landsbygdssakring-i-finland-norge-storbritannien-och-kanada.html> (Luettu 3.3.2020.)
- Walker, Joanne 2019. Is it time to revisit “Rural Proofing” of all Australian governments’ policy development and implementation? The Australian Journal of Rural Health Vol 27, Issue 2, 188–189. <https://doi.org/10.1111/ajr.12514>
- Åström, Christell & Hanna-Mari Kuhmonen 2016. Paikkaperustaisuus maaseutupolitiikan ja maaseudun kehittämisen lähtökohtana. Teoksessa Luoto, Ilkka, Mari Kattilakoski & Peter Backa (toim.). Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta, s. 147–158. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 25/2016. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-118-0> (Luettu 8.8.2020.)

JUHA HELENIUS

*Professori**Helsingin yliopisto,**Ruralia-instituutti**Helsingin yliopiston**kestävyyssiiteen instituutti**HELSUS*

SOPHIA ELIZABETH

HAGOLANI-ALBOV

*Tohtorikoulutettava**Helsingin yliopiston**kestävyyssiiteen instituutti**HELSUS**Globaali kehitystutkimus,**Helsingin yliopisto*

KARI KOPPELMÄKI

*Tohtorikoulutettava**Helsingin yliopisto,**Ruralia-instituutti**Wageningen University,**Farming Systems Ecology*

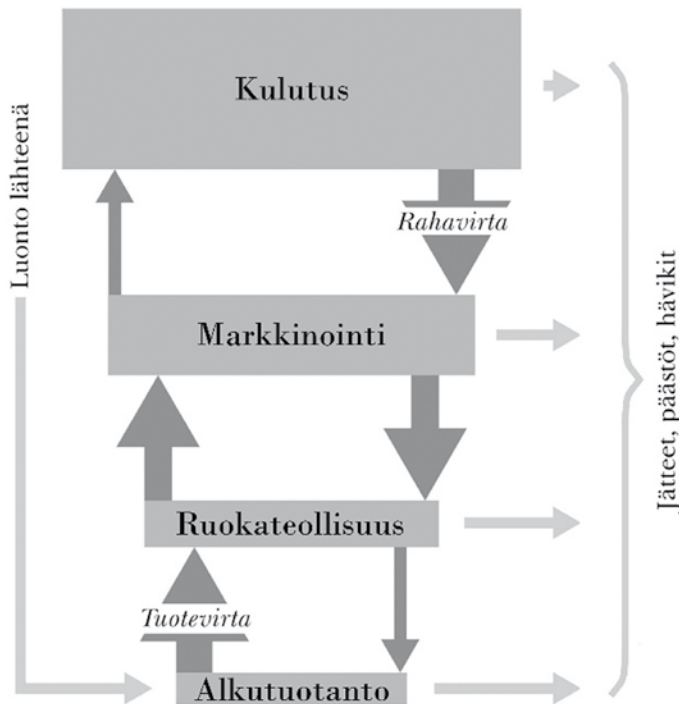
Ruokajärjestelmän kestävyysmuutos

Elinvoimaa agroekologisista symbiooseista

Yhä keskittyvämmän ja globalisoituvan maatalousteollisen ruokajärjestelmän kestävyysongelmat ovat käyneet ilmeisiksi. Ne ulottuvat sekä ekologiseen perustaan että talouteen ja sosiokulttuurisiin kysymyksiin. Tutkimus on analysoinut ja kuvannut nämä ongelmat varsin tarkoin, ja vaatimus järjestelmän kestävyysmuutoksesta on vallitseva. Tutkimus on tuottanut erilaisia osajärjestelmiä koskevia parannusehdotuksia, mutta ei vaihtoehtoista malleja kestäväksi järjestelmäksi. Esittelemme tässä katsauksessa agroekologisten symbioosien (AES) ruoantuotantomalliin perustuvan ehdotuksen sellaiseksi järjestelmäksi. AES:it ovat teollisen ekologian teorian mukaisia maatalouden alkutuotannon, elintarvikejalostuksen ja bioenergiantuotannon yritysytteenliittymiä. Ne edustavat ekosysteemyhteyteensä paikallistettua tuotannon mallia, joka on kestävä kierrätystalouden ehtojen mukainen. Kuvailimme, miten verkostoina (NAES) toimiessaan nämä symbioosit yhdessä asiakkaidensa kanssa muodostavat kestävä, fossiilitaloudesta irrotetun, ilmastotehokkaan ja ravinteet kierrättävän ruokajärjestelmän. Esitämme, että NAES malli toteutessaan tekisi kuluttajasta ruokakansalaisen, palauttaisi hänet ekosysteemyhteyteen ja paikkaan. NAES muuntaisi maaseudut elinvoiman lähteiksi ja kestävä yhteiskuntarakenteen perustaksi.

Avainsanat: agroekologia, agroekologinen symbioosi, bioenergia, elintarvike, kestävyysmuutos, kestävä biotalous, kiertotalous, maaseutu, maatalous, post-fossiilinen, teollinen symbioosi, ravinnekierto, ruoka, yrittäjyys

Maaseutujen ja kaupunkien historiallinen paritanssi saavutti maatalouden teollistumisen, niin sanotun vihreän vallankumouksen yhteydessä vaiheen, jossa kaupungit veivät, maaseudut vikisivät. 1990-luvulta todella vauhdittuneessa rakennemuutoksessa yhä harvempi maatila kykeni jatkamaan. Alkoi ruokateollinen kausi. Kirkonkylien ja maaseutukaupunkien osuustoiminnalliset elintarvikeyritykset – myllyt, meijerit, teurastamot – suljettiin. Väestö harveni, ja palvelutyöpaikat esimerkiksi kyläkaupoista ja posteista menetettiin yksi toisensa jälkeen. Keskittyneen ruokateollisen mallin perusteltu kritiikki sisältää niin ympäristövaikutuksia, kansanterveyttä, ruokaturvaa, yhteiskuntaa, kulttuuria kuin taloutta koskevia argumentteja (Lang & Heasman 2004; Marsden & Sonnino 2012; Willet ym. 2019).

Kuva 1. Tavanomaista, keskittyneitä ruokajärjestelmää kuvaava "elintarvikeketju", jonka avainprosessit ovat yksisuuntainen ainevirta (vasemmat nuolet: nuolen ohentuminen kuvaa hävikkiä ainevirrassa) ja taloudellinen vaihdanta (oikeat nuolet: ohentuminen kuvaa vähenevää osuutta kassavirrassa ja tuloksessa). Malli ei sisällä ulkoisvaikutuksia eikä biofysiistä tai sosiokulttuurista yhteyttä. Laatikoiden koko kuvaa osallisten henkilöiden lukumääräsuhteita, mutta ei ole todellisia suhteita vastaava: todellinen ero on jyrkempi. (Muokattu lähteestä Helenius ym. 2020.)

Taloudellisesta näkökulmasta keskittynyt ruokateollinen järjestelmä, elintarvikeketju (Kuva 1) ja sen näennäisesti halpa ruoka luo epätasapainoa, joka näkyy paitsi maaseudun elinkeinojen karsiutumisenä, myös maatalousyrittäjien jatkuvana kannattavuuskamppailuna (Niemi & Liu 2016). Maataloudessa se on merkinnyt jatkuvan teknis-kemiallisen tehostamisen oravanpyöränä ja maanviljelijöiden ”sadan hehtaarin yksinäisyytenä”. Globaalisti järjestelmä tuottaa yhtäällä ylivitsemusta ja toisaalla aliravitsemusta ja nälkää sekä ruokavalioon palautuvia tarttumattomia sairauksia (Willet ym. 2019). Keskittyneisyys on johtanut häiriöherkkyyteen (Nyström ym. 2019), palautumiskyvyn menetykseen, josta viimeisin osoitus olivat Covid-19 pandemian iskut lihateollisuudelle ja työvoimaintensiiviselle vihannestuotannolle. Edellinen, kotimainen esimerkki haavoittuvuudesta saatiin vuoden 2010 elintarviketeollisuuden työntekijöiden lakossa. Tuolloin, ruokatehtaiden pysähtyessä, vain elintarvikeyrittäjät, pienet ja paikalliset yritykset pitivät markettien hyllytarjontaa yllä.

Sosiokulttuurisesta näkökulmasta keskittynyt, globalisoituva teollinen järjestelmä on johtanut ruokatuotteiden ja -valioiden yhdenmukaistumiseen (Khoury ym 2014), maaseutuyhteisöjen pirstaloitumiseen ja maatalousmaiseman yksitoikkoistumiseen (Jongman 2002). Kaupungistunut väestö on menettänyt kosketustaan ruoan alkuperään (Wilkins 2005; Kneafsey ym. 2008). Tälle ruoan tajun heikkenemiselle on kuvaavaa, että käsitys peltoekosysteemeistä viljely- tai rehukasvien kasvuympäristönä, niiden fotosynteesistä sekä viljelijän ja ekosysteemieliöstön yhteistyöstä puuttuu. Yhteyden menetys on myös kulttuurista: muodostuu kaupunkilaisidentiteettejä, joiden vastakohtiksi mielletään maaseutuidentiteetit. Ruoan tajun myötä katoaa vastuullisen ruokakäyttämisen ja ruokapolitiikan teon edellyttämä ymmärrys.

Yhtä lailla ympäristönäkökulma on painava. Globaalisti ruoan raaka-aineiden alkutuotanto maataloudessa muodostaa noin 10–15 % kasvihuonekaasupäästöistä, ja kun metsien ja soiden raivaus pelloiksi luetaan mukaan, osuus on jo 10–30 % (IPCC 2019), Suomessa noin 20 % kokonaispäästöistä (Regina ym. 2014). Niin kutsuttu tehotuotanto on tehokasta vain yhdellä luonnonvaramittarilla, kilomäärinä käytettyä peltopinta-alaa kohden. Muilla luonnonvara- ja ympäristötehokkuuden mittareilla korkean panosintensiteetin tuotanto on tehotonta. Viljelykasvien satojen muodostamiseen pätee vähenevän lisätuotoksen laki: esimerkiksi kasvavasta lannoitemäärästä yhä suurempi osuus päättyy kuormitukseksi

vesiin ja ilmaan. Järjestelmä ei ole kierrättävä, vaan ehtyvistä luonnonvaroista (fosfori), uusiutumattomista fossiilisista varoista ja suurilla teollisen energian panoksilla (typpi) tuotetut lannoiteravinteet käväisevät pelloilla vain kerran. Tämä on räikeä epäkohta, koska ravinnekierrätys olisi järjestettävissä (Buckwell & Nadeu 2016; Sherwood 2020; Koppelmäki ym. 2021).

Tilakohtainen ja alueellinen erikoistuminen on johtanut peltojen käytön yksipuolistumiseen, mikä on heikentänyt peltojen kuntoa, vähentänyt niiden hiilivarastoja (Heikkinen ym. 2013), johtanut viljely-ympäristöjen luonnon monimuotoisuuden köyhtymiseen (Butler ym. 2007) ja alueelliseen lannoiteravinteiden keskittymiseen (Uusitalo ym. 2007; Buckwell & Nadeu 2016; Parviainen & Helenius 2020; Koppelmäki ym. 2021). Kaikista niistä elonkehän toiminnalle kriittisistä globaalimuutoksista, joista planeettarajat (Steffen ym. 2015) on voitu määrittää, kolmen on toistaiseksi arvioitu ylittäneen vakavan riskin rajan. Nämä ovat elonkirjon köyhtyminen, typen liikakäyttö ja fosforin liikakäyttö (Campbell ym. 2017). Maatalouden osuus kaikkiin kolmeen riskirajan ylittäneeseen planetaariseen muutokseen on noin 50 % tai enemmän.

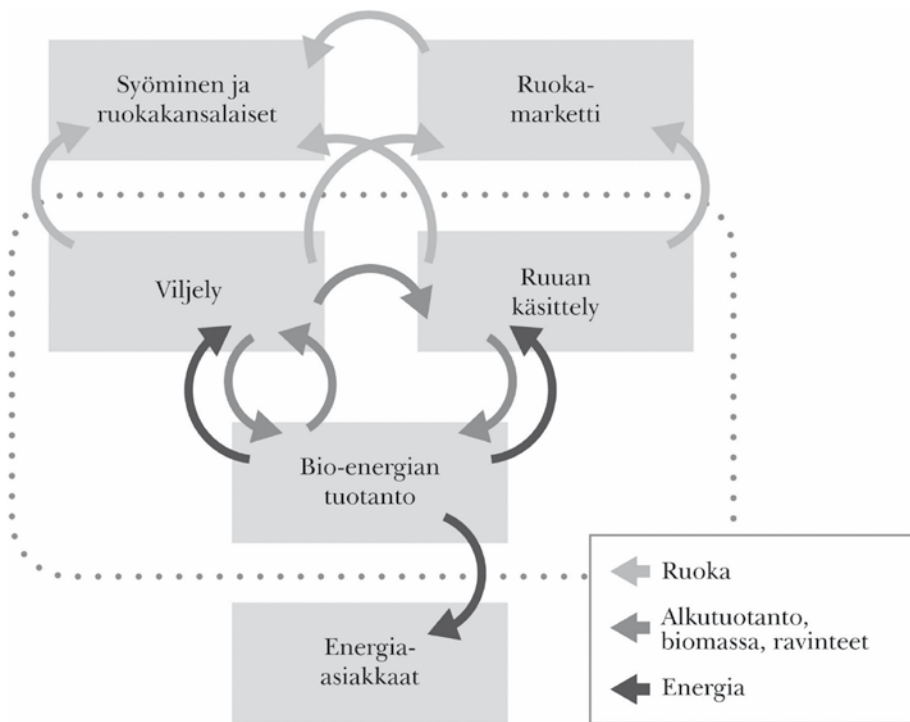
Järjestelmätason kestävyysmuutoksen tarvetta ilmentää siis moni tosiasiasta ja osa toimijoistakin. Tieteelliset analyysit ovat toistaiseksi keskittyneet systeemin osiin, mistä vaarana on osaoptimointi tai pahimmillaan epärelevanssi. Tämä on ollut erityisen ilmeistä maataloustutkimuksessa, missä esimerkiksi taloudellisen tai ympäristöllisen kestävyuden ongelmia ratkotaan annetussa systeemisessä kontekstissa. Maatalous sen enempää kuin muutkaan systeemin osat eivät kuitenkaan voi toteuttaa kestävyysmuutosta irrallaan ruokajärjestelmän kokonaisuudesta. Maatalouden ”kestävän tehostamisen” keskustelussa kylläkin jo on näkyvissä systeemiä sävyjä (Rockström ym. 2017).

Tarve järjestelmän kestävyysmuutokselle on ilmeinen. Onkin hämmästyttävää, että runsaasta epäkohtia koskevasta näytöstä huolimatta tiedossamme ei ole yhtäkään aikaisempaa ehdotusta muutoksen malliksi. Tässä katsauksessa esittelemme agroekologisiin symbiooseihin (AES; Koppelmäki ym. 2016; Helenius ym. 2017; Koppelmäki ym. 2019) perustuvan ruokajärjestelmämallin, AES-verkostomallin (networks of AES: NAES). Se on geneerinen malli, ehdotus paikallisten järjestelmien verkostoksi. Koetamme tässä artikkelissa avata, miten ruokajärjestelmän kestävyysmuutos NAES-mallin suunnassa voisi toimia maaseutujen elpymisen perustana. Nojaamme pääosin näkökohtiin, joita olemme aiemmin

esitelleet *Frontiers in Sustainable Food Systems* -sarjan julkaisussamme (Helenius ym. 2020).

Agroekologiset symbioosit (AES) kestävässä tuotantotapana

Termi agroekologinen symbioosi on perua teollisen ekologian (Gallopoulos & Frosch 1989; Graedel & Allenby 2010) teoriasta, jolle Chertow (2000) kehitti teollisten symbioosien idean. Kysymys on sellaisten teollisten toimijoiden yhteistyöstä, jotka toimintojaan yhdistelemällä voivat hyödyntää toistensa muutoin jätteeksi tai hukkalämmöksi päätyviä materiaali- ja energiasivuvurtoja. Symbiooseissa nämä toimijat rakentavat

Kuva 2. Agroekologinen symbioosi (AES) kaaviona (pisteiviivan sisällä). Se on kierrättävä, ruokaa ja bioenergiaa tuottava yritysymbioosi, jossa teollisen ekologian edut toteutuvat osallistuvien maatalousyritysten, elintarvikejalostajien ja energiayrityksen yhteistyönä. Se tuottaa paikallista ruokaa ja luo työpaikkoja. AES yhdistää tuottamansa ruoan syöjät ja konkretisoi heille ja tuottamansa bioenergian käyttäjille ekosysteemyhteyden, yhteyden paikkaan ja tuottajiin. Nuolet AES:issa kuvaavat alkutuote-, ravinnekierto- ja bioenergiavirtoja. Nuolet AES:ista kuvaavat tuotevirtoja asiakkaille. (Muokattu lähteestä Helenius ym. 2020.)

tuotantolaitoksensa fyysisesti lähekkäin, jotta keskinäiset hyödyt on helppo ja edullinen saavuttaa. AES-mallissa ei rajoituta biofysikaaliseen tehokkuuteen, vaan ajatus liikkuu kokonaisvaltaisessa kestävydessä.

Määrittelemme agroekologisen symbioosin (Kuva 2) seuraavasti: Agroekologinen symbioosi – AES – on tapa tuottaa ruoan raaka-aineet ja jalostaa ne ruoaksi siten, että maatilat, elintarvikeyritykset sekä energiantuotantoyritykset toimivat integroidusti. Yritykset toimivat fyysisesti toistensa lähellä, jotta energioiden ja materiaalien käyttö ja kierrot olisivat tehokkaita, eikä hävikkiä syntyisi. AES-ruokatuotannossa tyyppi kasvinravinteena on biologisesti sidottua, ja järjestelmän ravinnetaseet ovat ravinnekierrätyksen ansiosta tasapainossa. Energia on uusiutuvaa, ja esimerkiksi Suomen oloissa se tuotetaan järjestelmän omista biomassoista biokaasuna, AES:in omassa laitoksessa. Biokaasulaitos palvelee paitsi energiantuotannossa, myös ravinne- ja hiilenkierrätyksessä: mädätysjäänös palautetaan peltoihin orgaanisena lannoitteena ja hiilipitoisena maanparannusaineena. AES tuottaa, myy ja jakelee maatalous- ja puutarhatuotteita, jalostettuja elintarvikkeita sekä ylijäämäisen energian. Tuotannon volyymi sekä AES:n käytössä oleva peltoala määräytyvät maatalousekosysteemin biofysikaalisen potentiaalin perusteella: AES on paikallinen ja uudistaa ekosysteemipalvelut, joihin se nojaa. Biofysisten toimintojen laajuutta määrittää erityisesti biokaasusyötteiden ja kierrätyslannoitteiden logistiikka. Verkostoina AES:it luovat ruokajärjestelmän, joka luo paikallista ja alueellista elinvoimaa sekä rikastuttaa ruokakulttuureja.

Määritelmässä viitataan biofysikaaliseen kokoon, jota rajaa kestävä logistiikka. Olemme pilotoineet AES-konseptin yhdessä paikallisten yrittäjien kanssa Hyvinkään Palopuron kylässä sijaitsevassa *Palopuron symbioosissa*. Tässä tapauksessa biomassojen tuottamisen ja kuljettamisen säde talouskeskuksesta oli noin 15 km. Tämä säde siis määrittää yksittäisen AES:in toimintojen volyymiä, eikä mahdollista jatkuvaa tuotannon kasvattamista: AES-tuotantoyksikön materiaalisen kasvun raja määräytyy ekosysteemirajoihin. Tuotantotoimintojen kestävä maantieteellinen säde vaihtelee olosuhteiden mukaan, mutta rajaa AES-tuotannon aina luonteeltaan paikalliseksi noin maaseudun kylien mittakaavoissa.

Ruoka sitoo ihmisen ekosysteemiin ja palauttaa paikkaan

Ruoan tuotanto perustuu erottamattomasti yhteyttävien kasvien ekologiseen perustuotantoon. Tätä tuotantoa käytetään suoraan ruoaksi (kasvi-peräiset tuotteet) tai sen avulla, rehuiksi käytettynä, tuotetaan eläinperäisiä tuotteita. Kansantalouden energiatilinpito ei seuraa väestön metabolista energiankulutusta; muut polttoaineet kirjataan, mutta ei ruokaa. Ravitsemussuositusten keskiarvon (2338 kcal per henkilö per päivä) perustella se olisi 5,52 miljoonan väestölle Suomessa 20 PJ (petajoulea) vuodessa, joka vastaa 1,43 % koko kansantalouden (muusta, teknisestä) energiankulutuksesta, kaikki käytetyt energianlähteen mukaan luettuina. Viljelykasvien auringonenergian yhteyttämistehon ja ruoaksi korjattavan osuuden sekä hävikin huomioon ottaen 20 PJ ruokaenergian tuottaminen hyödyntää auringon säteilystä noin 6–10 kertaisesti koko kansantalouden muuta energiankulutusta vastaavan energiamäärän, joka oli 1362 PJ vuonna 2019 (Tilastokeskus 2020). Peltoekosysteemien yhteyttävien viljelykasvien muodostama biologinen aurinkopaneeli käyttää siis noin 14 000 PJ bruttosäteilyn. Samalla peltoekosysteemit ovat osa luonnontalouden elämää ylläpitävää kudelmää. Näköpiirissä ei ole mitään kestävästä keinoista – tai todellista tarvetta – viljelykasvien yhteyttämiseen perustuvan ruoantuotannon korvaamiseen esimerkiksi bioteknologisilla menetelmillä.

Tämä ruoantuotannon peruskoneisto vaatii esimerkiksi suomalaisten ruokkimiseksi nykyruokavalioiden ja järjestelmän nykyrakenteella noin 2,2 miljoonaa kotimaista maatalousmaa-hehtaaria, sekä lisäksi noin 0,25 miljoonaa ulkomaista peltohehtaaria (Sandström ym. 2014). Nämä yhteensä noin 2,5 miljoonaa peltohehtaaria (25 000 km² peltoa) eivät ole pakattavissa päällekkäin (esimerkiksi kaupunkialueille), eivätkä ole järjesteltävissä yhdeksi kuvioksi, vaan ne ovat maaperä, vesi- ja ilmastolojen määrittäminä hajallaan siellä täällä, paikoissa jonne väestömme on aikoinaan ne ymmärtänyt raivata. Samalla on syntynyt maatalouden määrittämä runkoasutus. Hehtaarit eivät myöskään ole kestävästi siirrettävissä ulkomaille, ruoantuotanto ulkoistettavissa, sillä globaalisti maatalousmaa henkeä kohden vähenee. Maataloudellinen maankäyttö on jo ylittänyt planeettarajat (Foley ym. 2011; Campbell ym. 2017).

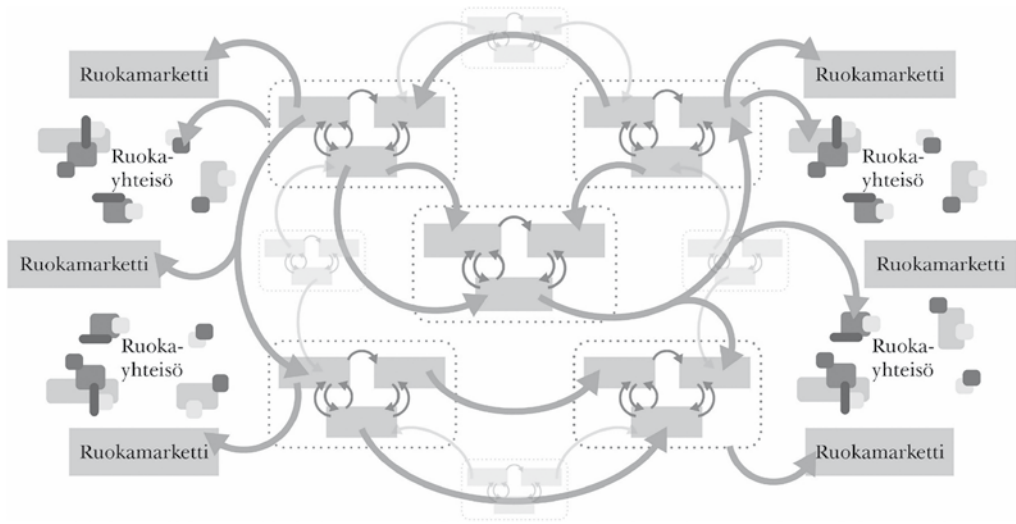
Kasvinravinteiden kierto on osa elonkehän toimintaa. Maatalous- ja ruokasektorilla kierrätystavoitteet koskevat erityisesti ruoka- ja rehukasvien kasvatukseen vaadittavia kasvinravinne-alkuaineita eli lannoiteravinteita. Sen enempää Suomessa (Parviainen & Helenius 2020) kuin

muuallakaan Euroopassa (Buckwell & Nadeu 2016) keskittynyt ruokateollinen järjestelmä ei osallistu kiertotaloustalkoisiin: peruskonseptiin ei sisälly kierrätys (vrt. Kuva 1). Ruokajärjestelmässä kierrätyksen avainravinteet ja samalla kierrätysasteen indikaattorit ovat typpi ja fosfori. Suomen kansantalouden lannoiteravinnetaset on noin 24 miljoonaa typpi- ja 2,5 miljoonaa fosforikiloa ylijäämäiset (Parviainen & Helenius 2020). Tämä tuonnin ylijäämä syntyy sekä lannoitteiden että erityisesti ruoan ja rehun tuonnista, ja on täten osallisena vesistöjen (molemmat ravinteet, esim. Tattari ym. 2015) sekä ilmakehän (typpi dityppioksidina, kts. Regina ym. 2014) kuormitukseen.

Fosfori on uusiutumaton kaivannainen, luonnonvara jonka varannot ehtyvät ja ovat jo globaalisti niukat. Typpi on käytännössä kylläkin ehtymätön vara, koska se on ilmakehän valtakaasu ei-reaktiivisessa kaksiatomisessa muodossaan. Kuitenkin typen valmistus lannoiteravinteeksi perustuu ehtyvään luonnonvaraan, maakaasuun, ja sen valmistus on erityisen energia-intensiivistä. Molempien kasvinravinteiden käyttö on globaalisti ylittänyt niin sanotut planeettarajat, eli niiden nykyinen käyttötapa aiheuttaa korkean riskin pysyvästä haitallisesta vaikutuksesta biosfäärille (Campbell ym. 2017). Koska Suomi on osallinen globaaleihin ravinnevertoihin, lannoiteravinteiden kiertotaloustavoitteen tulee myös Suomen osalta koskea paitsi kansallisia myös globaaleja virtoja. Ruoantuotanto on kiertotalouden ytimessä, eikä sitä voi käsitellä erillisenä osaluueena. Esimerkiksi EU:ssa yli 80 % biomassan tuotannosta liittyy ruoantuotantoon (Sherwood 2020).

Ruoantuotannon pohjautumisesta ekosysteemiin, mihin kiertotalousvaatimus myös palautuu, muodostuu sen maantieteellisen sijoittumisen, paikallisuuden ja hajautettisuuden perusta. Toisin kuin keskittynyt ruokateollinen järjestelmä, AES on tähän ihmisen ruokaekologiseen tosiasiaan sopeutuva ja siis ekologisesti kestävä malli. Se ei kuluta energiaa, vaan ruoan lisäksi tuottaa kestävää bioenergiaa ja kierrättää ravinteet luontaisesti (Koppelmäki ym. 2019).

Ruoan energia- ja ravintoainesisällöistä noin 95 % on peräisin maatalousekosysteemeistä. Tietoisuus tästä ja ruoasta ekosysteemien tarjoamana henkilökohtaisena, päivittäin useita kertoja toistuvana tuotannollisena palveluna on ruoan tajun perusta. Leipä on luontoyhteyden arjen sakramentti. Ruoan taju puolestaan on välttämätöntä tuotannon järjestelmän paikallistamiseksi takaisin ekosysteemiensä mittakaavaan ja sopeuttamiseen ekosysteemiensä kestäväen toiminnan ehtoihin (Murdoch ym. 2000;

Kuva 3. Agroekologiset symbioosit (AES: kaaviossa havainnollistettuna kahdeksan symbioosia kuvan keskellä, vrt. kuva 2) muodostavat tuotantoverkoston. Kun markettien, ruokapalvelujen ja suurtalouksien ruokatarjonta perustuu AES-verkostoon, muodostuu paikallistettu, ilmastotehokas, bioenergiaomavarainen ja kiertotaloutta toteuttava ruokajärjestelmä (NAES). NAES on avoin järjestelmä: keskenään ja sisäkkäin alueilta kansallisiksi ja globaaleiksi verkostoituneina ne tarjoavat kestävän vaihtoehdon keskittyneelle ruokateolliselle järjestelmälle. Omaksi koettu paikallinen NAES tarjoaa syöjälle mahdollisuuden nousta kuluttajuudesta ruokayhteisön jäseneksi, oman ruokansa agroekologiseen ja sosioekonomiseen kontekstiin. (Muokattu lähteestä Helenius ym. 2020.)

Feagan 2007). Paikka on olennainen käsite sekä tuottajalle että kuluttajalle, koska se yhdistää sekä biofysikaalisen että sosiokulttuurisen ulottuvuuden ruokatuotteiden arvottamisessa (Feagan 2007; Cresswell 2013). Pitkät kuljetusmatkat konkreettisesti etäännyttävät kuluttajaa ruoan alkuperästä, siis paikasta, tuottajista ja tuotannon kulttuurista (Foster 1999; Wittman 2009; Schneider & McMichael 2010; Dorninger ym. 2017), mikä luo harhaista ruokakäsitystä; todellisuudessa kuljetusmatka ei millään tavoin katkaise perustavaa biofysikaalista yhteyttä ruoan syöjästä ruoan viljelyekosysteemiin. Ruoan taju on myös ehto vastapalvelulle: ruoka on ekosysteemin tuotannollinen palvelu, ja samanaikaisesti ekosysteemit tarvitsevat vastapalveluksia kestävästi toimiakseen. Minkä otat, sen annat takaisin.

Ruokajärjestelmien on oltava sekä sopeutuvia että sietäviä. Niiden tulee jatkossakin olla paitsi paikallisia myös globaalisti toimivia, mutta ei

keskittyneitä. Globaali keskittyneisyys vaarantaa ruokajärjestelmien häiriönsietävyyden ja siis ruokaturvan (Nyström ym. 2019). Ruokajärjestelmän biofysikaalisen perustan ekosysteemisyydestä johtuu, että sopeutuvuuden ja sietävyyden on toteuduttava jokaisessa paikassa, jossa tuotanto tapahtuu, jokaisella peltolohkolla. Tähän AES on suunniteltu. Samalla AES antaa ruoalle konkreettisen paikan, joka voidaan kirjoittaa tuotepakkaukseen.

Agroekologisten symbioosien verkosto (NAES) kestävän ruokajärjestelmän perustana

Toisiaan täydentävät AES:t, jotka ovat vuorovaikutuksessa keskenään, muodostavat perustan kestäväälle ruokajärjestelmälle. Käsitteellisesti agroekologisten symbioosin verkosto (NAES) edustaa hajautettua elintarvikkeiden tuotantomallia (Kuva 3). Siinä alkutuotannon ja ruoanjalostuksen välinen vertikaalinen integraatio (vrt. Kuva 1) on reformoitu: viljelijä suuntaa tuotantonsa palvelemaan omaa AES:iin, joka puolestaan erikoistuu osaksi NAES:iin.

Määritelmän mukaan NAES on siis usean agroekologisen symbioosin paikallinen verkosto. NAES muodostaa perustan paikalliselle ruokajärjestelmälle, kun se tuottaa ruokatuotteita ja oheistuotteena oman tarpeen ylittävää bioenergiaa agroekologisessa kontekstissaan markkinoille ja ihmisille, jotka niitä kuluttavat. Metaverkostona, verkostojen verkostona NAES:it laajentuvat paikallisesta kansalliseksi ja globaaliksi. NAES sisältää myös tavanomaisesta tuotantoketjusta puuttuvan horisontaalisen (seudullisen) integraation. Tämä perustuu toimijoiden maantieteelliseen läheisyyteen ja mittakaavaan, joka on yhteensopiva ekosysteemien toiminnan kanssa. Käytännössä toiminnan maantieteellinen mittakaava määrittyy biomassojen, kuten lannan ja bioenergian syötteen, kiertotaloudellisesti kannattavien kuljetusetäisyyksien mukaan. Ruokaan NAES lisää läpinäkyvyyden, jota keskittynyt järjestelmä voi vain keinotekoisesti tavoitella, koska ketju hukkaa tuotteensa alkuperän matkalla ”pellolta pöytään”. Tieto ja paikallisuuden kokemus toteuttavat ruokasuvereniteettia, vetävät kuluttajan oman ruokajärjestelmänsä jäsenyyteen, nostavat hänet kuluttajuuden yläpuolelle ekosysteemi yhteyteen ja ruokakan-salaisuuteen.

NAES-malli on yhteensopiva Wezelin ym. (2016) aiemmin ehdottaman ”agroekologisten alueiden” (*agoroecology territories*) käsitteen kanssa.

Agroekologisten alueiden käsite painottaa maatalouskäytäntöjen sopeutumista paikallisiin ja alueellisiin agroekologisiin olosuhteisiin osana ruokajärjestelmää. Wezelin ym. (2016) listaa alueiden sisäisen biodiversiteetin ja luonnonvarojen suojelun ehtona biofysikaaliselle sopeutumiselle. Ruokajärjestelmän sopeuttaminen ekosysteemien kestävyysrajoihin ja turvalliseen toimintatilaan (*safe operating space*) ei ole yhteensopiva julkisessa keskustelussa ja jopa ruokajärjestelmätutkimuksessa toistellun lähtökohtaisen argumentin kanssa, jonka mukaan globaali kasvava väestö pitää ”ruokkia”, vaikka (ekologisen) kestävyyskustannuksella. Argumentti on paitsi paradoksi, myös tarpeeton, koska riittävä, hyvä ravitseminen on tuotettavissa kestävästi. Kaikilla viljelykäytäntöjen, ruokavalioiden, ruokakulttuurien ja ennakoitujen väestökoon, noin kymmenen miljardin, yhdistelmällä on biosfäärin kantokyvyn asettama katto. Nykyisellä yhdistelmällä se ylittyy, mutta kestävä hyvinvoinnin kannalta riittävä, sosiaalisesti hyväksyttävä yhdistelmä on esimerkiksi NAES-järjestelmässä tarjolla.

NAES johtaisi yleisenä mallina ”glokalisoituun” (esim. Quaye ym. 2010) ja hajautettuun elintarvikkeiden tuotantojärjestelmään. Ruokakulttuurien osalta tämä tarkoittaisi monipuolistumista, diversifikaatiota, ja kääntäisi nykyisen yksipuolistumisen eli homogenisaation suuntauksen (Ritzer 2013; Clapp 2016). Tällainen uudelleenjärjestely parantaisi maaseudun toimeentuloa ja vaikuttaisi yhteiskunnan rakenteelliseen kehitykseen, mukaan lukien nykyinen kestävä ja fossiilisen energian viimeisillä tuprahduksilla yhä etenevä kaupungistumisen suuntaus kohti metropoleja.

NAES resurssien käytön tehokkuuden, riittävyyden ja yhteensopivuuden näkökulmista

Huberin (2000) esittämässä viitekehityksessä kestävyysmuutoksen tulee sisältää toisiaan täydentävät resurssien käytön (eko-)tehokkuuden (*efficiency*), riittävyyden (*sufficiency*) ja yhteensopivuuden (*consistency*) kriteerit. Näistä tehokkuus liittyy eniten itse tuotantoon ja sen järjestämiseen, kun taas riittävyydellä ja yhteensopivuudella on laajempi sosioekonominen ulottuvuus.

Tehokkuus

Suppeasti tarkasteltuna – ja valitettavan usein – ruoan tuotannon tehokkuus liitetään maataloudessa tuotettujen satojen ja tuotosten määrään suhteessa käytettyihin tuotantopanoksiin. Mittareita tässä ovat kasvin-tuotannon hehtaarisadot, kotieläinten tuotokset ja lannoiteravinteiden sekä rehunkäytön hyötysuhde. Nämäkin ovat oikein tulkittuina tärkeitä, mutta useimmiten ne tulkitaan väärin, eivätkä ne ole yksinään riittäviä mittareita. Ekologinen tehokkuus ontuu nykyjärjestelmässä eniten ruo-ankulutuksessa ja siinä, miten paljon ruokaa haaskataan (Katajajuuri ym. 2014; Poore & Nemecek 2018). Koska ruokajärjestelmän perimmäinen (yhteiskunnallinen) tarkoitus on turvata kansalaisten riittävä, terveellinen ravitseminen, myös järjestelmän luonnonvara- ja ympäristötehokkuutta tulisi mitata tuotettua hyvää ravitsemusta vasten (Saarinen ym. 2017).

Maatalous käyttää eniten luonnonvaroja ja aiheuttaa luonnollisesti ruokajärjestelmän suurimmat ympäristövaikutukset. Yksittäisen pellon tai maatalan tasolla hehtaarisatojen ja kotieläintuotoksien mittaaminen on mielekästä, vaikka nämä tehokkuuden mittarit eivät suinkaan ole riittäviä edes tällä tarkastelutasolla. Kun arvioidaan maatalouden kokonaisuutta, ne lakkaavat olemasta mielekkäitä. Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla tilakohtaiset sadot sekä kasvi- ja kotieläintuotannon tuotokset ovat Suomen mittakaavassa suuria. Tehokkuus on kuitenkin näennäistä, sillä alueen tuotanto nojaa suurelta osin sen ulkopuolelta, erityisesti Etelä-Suomesta ja ulkomailta (Parviainen & Helenius 2020) tuleviin ravinnevirtoihin, kuten lannoitteisiin ja rehuihin.

Todellinen käytössä oleva peltoala, todella käytetyt luonnonvarat ja ympäristövaikutukset muodostuvat siis paljon Etelä-Pohjanmaan lakeuksien peltohehtaareja suuremmalla maatalousalueella (Koppelmäki ym. 2021). Lisäksi alue tuottaa runsaasti kotieläintuotteita. Sen tehokkuus riippuu muun muassa siitä, tuleeko tämä tuotanto osaksi hyvää ruokavaliota vai myötävaikuttaako se kansanterveyden kannalta liialliseen eläintuotteiden kulutukseen. Tämä puolestaan ei ole alueen maanviljelijöiden eikä edes alueen maatalouden vastuulla vaan laajemmin suomalaisen ruokajärjestelmän vastuulla. Esimerkin tarkoituksena on havainnollistaa, että ruoantuotannon (eko)tehokkuutta ei voi päätellä järjestelmän yksittäisen osan tarkastelusta.

Nykyisen maatalouden tilakohtaiseen hehtaarisato- ja eläinyksikkötehokkuuteen on vaikuttanut merkittävästi kaksi kehityskulkua. Ensimmäkin väkirehujen matala kuljetuskustannus on mahdollistanut kotieläintilojen alueellisen keskittymisen ja eriytymisen paikallisesta rehuntuotannosta. Toiseksi mineraalilannoitteet ovat mahdollistaneet hehtaarikohtaisen tuotoksen kasvattamisen ilman tarvetta kierrättää kasvinravinteita. Näiden seikkojen tuloksena tilat ovat erikoistuneet maatila- ja aluetasolla, mikä on johtanut ravinteiden alueelliseen keskittymiseen (Buckwell & Nadeu 2016; Schulte ym. 2019; Parviainen & Helenius 2020; Koppelmäki ym. 2021). Vaikka hehtaari- ja eläinyksikkökohtainen tuottavuus on kasvanut, kasvinravinteiden käytön ja ruoantuotannon tehokkuus systeemitasolla on dramaattisesti laskenut.

Osasysteemin tehostamisen sijaan NAES tähtää erityisesti koko systeemitason tehokkuuden parantamiseen. Esimerkiksi ravinnekierrätys AES:in ehtona sovittaa kotieläintuotteita tuottavassa (N)AES:issa kotieläinten määrän yhteen paikallisen rehuntuotannon kanssa. Tällöin ruoantuotannon tehokkuus kasvaa systeemitasolla mitattuna (Koppelmäki ym. 2021). Sen edellyttäminen, että omista biomassoista tuotettu bioenergia yhdistetään peltomaiden biologiseen typensidontaan ja ravinteiden kierrätykseen tekee NAES:ista selvästi ilmastotehokkaamman kuin nykyinen vallitseva tuotantotapa on (Helenius & Koppelmäki 2020). Lisäksi monivuotisten nurmien viljely viljelykierrrossa ja orgaanisten lannoitteiden käyttö lisäävät hiilensidontaa maahan, nostavat multavuutta ja parantavat maan rakennetta.

Alkutuotannon ja elintarvikkeiden jalostuksen NAES-mallin mukainen uudistaminen lisää tehokkuutta ruokajärjestelmätasolla. Nykyiseen järjestelmään verrattuna NAES pystyy tuottamaan enemmän ruokaa pinta-alaa kohden pienemmillä negatiivisilla ympäristövaikutuksilla (Koppelmäki ym. 2021). Tämä tarkoittaa ruoantuotannon panosintensiteetin vähentämistä alueilla, joiden ruoantuotanto perustuu tuontipanoksiin, kuten kotieläinten tuontiväkirehuihin. Toisaalta ruoantuotantoa voidaan kestävästi lisätä alueilla, joilla suuri osuus kasvintuotannosta on ollut muille alueille vietäväksi tarkoitettun rehun tuotantoa. Ruokajärjestelmän kestävyys ehtona on, että tuotanto perustuu uusiutuvien luonnonvarojen uudistavaan käyttöön, kuten on AES-mallissa. Tavanomaisessa ruokaketjussa maatalous nojautuu ulkoisiin tuotantopanoksiin kuten mineraalilannoitteisiin ja uusiutumattomaan energiaan. Suuri osa maatalouden materiaalivirroista liittyy intensiiviseen kotieläintalouteen, joka

on keskittänyt ravinteita kotieläintiloille ja kotieläinvaltaisille alueille (Buckwell & Nadeu 2016; Uwizeye 2016; Spiegel ym. 2020; Koppelmäki ym. 2021).

Riittävyys

Huberin (2000) mukaan tehokkuus tulee valjastaa riittävyyden palvelukseen. Riittävyys viittaa tarpeisiin, kulutustottumuksiin ja elämäntapoihin ja kysyy, kuinka paljon on tarpeeksi. Viime kädessä riittävän tarpeiden tyydyttämisen, tyytymisen siihen mikä on riittävää, on oltava yhteensopivaa myös planeettarajojen, ekosysteemien toiminnan ja luonnonvarojen riittävyyden kanssa. Ruokajärjestelmissä tärkeimmät tähän liittyvät tekijät ovat väestön koko ja ruokavalio, jotka molemmat puolestaan ovat kytkeytyneitä taloudelliseen vaurauteen. Riittävyyden näkökulmasta se ”mikä on tarpeeksi” ei voi ylittää ekosysteemin rajoja nykyhetkellä eikä tulevaisuudessa.

Maatalouden yksikkösatojen ja -tuotosten tehostaminen johtaa vain hetkelliseen helpotukseen. Yhden ihmisen ruokkimiseen tarvittavan maatalon koko on pienentynyt viimeisten vuosikymmenien aikana, mutta väestönkasvu ja ruokavaliomuutokset ovat peitonneet maatalouden tehostamisella saavutetut hyödyt (Kastner ym. 2012). Tarve ruokavalioiden muutokselle (Foley ym. 2011; Poore & Nemecek 2018; Willet ym. 2019), mutta myös väestön kasvun kontrolloimiselle (Crist ym. 2017) on tunnistettu globaalisti. ”Kestävä tehostaminen” (Rockström ym. 2017) on kestävää kunnes ekologiset rajat tulevat vastaan. Tehostaminen ei myöskään auta, jos väestön kasvu syö tehostamishyödyt. Todellinen (eko) tehostaminen tarkoittaa maataloudessa yksikkösatojen ja -tuotosten laskua tilanteissa, joissa kestävästi saavutettava yksikkösato ja -tuotos on ylitetty. Tämä tarkoittaa panosintensiteetin laskemista per yksikkö panos-
tehostamiseksi. Viljelyjärjestelmissä, joissa esimerkiksi ravinteiden kierrätys on puutteellista tai maan kasvukunto on heikentynyt, agroekologinen tehostaminen voi merkitä myös huomattavia yksikkösatojen ja -tuotosten lisäyksiä (Pretty ym. 2006).

Riittävyyteen ruokajärjestelmässä liittyy myös kysymys tuontielintarvikkeista. Useissa tapauksissa paikallinen ruoantuotanto voisi tuottaa vastaavan ravitsemuksen, määrällisesti ja laadullisesti. Esimerkiksi Pohjoismaissa marjat, joita puutarhatuotannon lisäksi on vapaasti poimittavissa metsistä, voisivat korvata eksoottisia hedelmiä. Näiden paikallisten

resurssien parempi hyödyntäminen vähentää tuotannon ulkoisvaikutuksia ja tuo paikallista lisäarvoa. On myös eettinen kysymys, onko oikein painaa raskas ruokajalanjälki maihin ja alueille, joilla väestöjen oma ruokaturva on heikko.

Yhteensopivuus

Huberin (2000) kehyksessä yhteensopivuus, koherenssi, tarkoittaa tuotannon ja kulutuksen järjestelmän ekotehokkuutta ja riittävyttä kokonaisvaltaisen kestävyuden (*sustainability*) ehdoilla. NAES-mallin yhteensopivuutta voi arvioida esimerkiksi kestävä kehityksen globaalissa toimintaohjelmassa, Agenda2030:ssa (YK 2015; VN 2020) kuvattujen tavoitteiden kautta. Sillä varauksella, että NAES ei sisällä taloudellisen kasvun kyseenalaista (kts. esim. Lyytimäki ym. 2016; Dasgupta 2021) lähtökohtaa, se on kaikkien tavoitteiden kanssa yhteensopiva, vähintään yhteen sovitettavissa. Kuten johdannossa kuvasimme, vallitseva keskitynyt ruokajärjestelmä puolestaan ei ole yhteensopiva kestävyystavoitteiden kanssa, eikä se ole sellaiseksi säädeltävissä, vaan vaatii systeemisen transformaation mielellään heti. NAES sisältää ekologisten etujensa lisäksi kestävä ruokaturvaa, ruokasuvereniteettia, kansalaisuutta, osallistumista ja globaalia tasa-arvoa tuottavia ominaisuuksia, ja se antaa lähtökohdan sekä tuotannon että kulutuksen toimijoiden taloudelliselle tasa-arvolle, oikeudenmukaisuudelle ja reiluudelle. NAES-mallia ei ole tarkoitettu ylhäältä alaspäin suunnatuksi, jäykäksi tulkinnaiseksi ruokajärjestelmäksi, vaan malliksi, joka kestävyuden rajoissa muokkautuu osallistuvien ihmisten ja heidän yritystensä luovuuden ja motivaation mukaisesti.

Visio agroekologisten symbioosien verkostoista maaseuduille

Monet yhteiskunnan rakenteet ja infrastruktuurit ovat muotoutuneet fossiilitalouden myötä, erityisesti öljyn hyödyntämisen aikakaudella. Keskitynyt ruokajärjestelmä ei ole poikkeus. Myös maatalouden rakenneuudistus ja maaseutujen elinvoiman menetys palautuvat fossiilitalouteen, halvaksi hinnoiteltuun mutta kalliiksi käyneeseen öljyyn (Floyd ym. 2020; Lehtinen & Kallio 2020). Kestävä ruokajärjestelmän mallina NAES (Helenius ym. 2020) on visio, jossa ihmisen ekologian fundamentit, energian uusiutuvuuden, ekosysteemyhteyden ja biogeokemiallisen

kierron vaatimukset toteutuvat, maaseudut näyttäytyvät voimavarana ja alueellisen hyvinvoinnin kasvun resurssina; elinvoima palaa todelliselle lähteelleen. Transformaation aloittaminen on mahdollista heti, kuten AES-pilottimme Palopurossa osoittaa. Muutospolitiikassa tarvitaan ensi sijassa mahdollistamista, ja vasta toissijaisesti keppejä ja porkkananoita. Mahdollistamisella viittamme sellaisten muutosta estävien tai hidastavien hallinnollisten esteiden ja jäykkyyksien poistamiseen, joita vallitseva järjestelmä on tahattomasti tuottanut (Edmondson ym. 2019).

Siinä missä omavaraistalouden maatilat ja kylät muodostivat maatalousyhteiskunnan rungon ja määrittivät yhteiskuntarakennetta, NAES-ruokajärjestelmä muodostaa ekologisesti sopeutuneen, sosiaalisesti kestävä ja taloudellisesti riittävän fossiili- ja urbaanitalouden jälkeisen hyvinvointiyhteiskunnan kestävä ruokaturvan ja rakenteellisen rungon. NAES on AES-yritysyhteenliittymien ja asiakkaiden toiminnallinen verkosto, joka palauttaa osallistujansa ekosysteemiin ja paikkaan. Se tuo investointeja ja työtä, luo uusia työpaikkoja ja uusia työnkuvia kyliin ja maaseutukaupunkeihin. Verkoston osana yksittäinen AES voi erikoistua. Sen tuotteet voivat olla kulutustuotteita tai alihankintaa verkoston muille AES:eille. Verkostot ovat monitasoisia, eri kokoisia seudullisiin alueellisiin, kansallisiin ja globaaleihin. AES-yrittäjällä voi olla tuotantolaitos useassa eri AES:issa, mutta toiminta säilyy yrittämisenä. Lisäarvo muodostuu seu-
duilla ja vankistaa seutujen taloutta.

Uskomme mallin olevan soveltuva, mutta emme ole tutkineet sitä yhteiskunnallisesta ja taloudellisesta näkökulmasta. Meille ei ole selvää, millaiset yhtiö- tai osuustoimintamuodot olisivat soveltuvimpia, ja millaiset ruoan markkinoiden mallit olisivat. On ilmeistä, että digitalisaatio on osaltaan merkittävä mahdollistaja, välttämättömyys NAES-järjestelmälle. Miten teollisen ruokajärjestelmä, niin sanotut isot toimijat näkevät tämän mallin? Se ei selvästikään perustu samaan rajakustannusten alentamisen logiikkaan, suuruuden ekonomiaan. Se ei myöskään perustu ulkoisvaikutusten jättämiseen hinnoista pois. Entä näkeekö ruokakauppa tämän mahdollisuutenaan?

Kiitokset: Yhteiskehittelyn prosessista Palopuron symbioosissa kiitämme yrittäjiä Markus Eerolaa, Peter Zukalea ja Jukka Kivelää. Kannustuksesta ja ideoinnista kiitämme ohjausryhmän jäseniä RAKI-ohjelman hallinnosta Tarja Haarasta ja Marja-Liisa Tapio-Biströmiä. Kiitämme tutkijakollegoitamme, erityisesti Susanna Kujalaa, Tuure Parviaista, Ari-Matti Seppästä, Elina Virkkusta ja Erika Winquistia. Lämmin kiitos tutkijoille Janne Salovaara ja Pascal Hagolani grafiikoiden toteuttamisesta. Vertaisarvioijaa kiitämme kannustavasta kritiikistä ja lukuisista parannusehdotuksista. Agroekologisten symbioosien tutkimustyötämme ovat rahoittaneet Ympäristöministeriö YM52/481/2015 ja YM73/481/2017 rahoituspäätökset) sekä Etelä-Savon maakuntaliitto Euroopan aluekehitysrahastosta (EURA2014/7916/09 02 01 01/2019/ESAVO).

Lähteet

- Buckwell, Alan & Elisabet Nadeu 2016. Nutrient Recovery and Reuse (NRR) in European agriculture. A review of the issues, opportunities, and actions. RISE Foundation, Brussels. Saatavilla https://www.organicseurope.bio/content/uploads/2020/06/2016_RISE_NRR_Full_EN_compressed.pdf?d
- Butler, Simon J., Julia A. Vickery & Ken Norris 2007. Farmland biodiversity and the footprint of agriculture. *Science* 315, 381–384. <https://doi.org/10.1126/science.1136607>
- Campbell, Bruce M., Douglas J. Beare, Elena M. Bennett, Jason M. Hall-Spencer, John S. I. Ingram, Fernando Jaramillo, Rodomiro Ortiz, Navin Ramankutty, Jeffrey A. Sayer & Drew Shindell 2017. Agriculture production as a major driver of the Earth system exceeding planetary boundaries. *Ecology and Society* 22(4), 8. <https://doi.org/10.5751/ES-09595-220408>
- Chertow, Marian R. 2000. Industrial symbiosis: Literature and taxonomy. *Annual Review of Energy and Environment* 25: 313–337. <https://doi.org/10.1146/annurev.energy.25.1.313>
- Clapp, Jennifer 2016. *Food*. 2nd ed. Polity Press, London.
- Cresswell, Tim 2013. *Place: a short introduction*. John Wiley & Sons, Hoboken, United States.
- Crist, Eileen, Camilo Mora & Robert Engelman 2017. The interaction of human population, food production, and biodiversity protection. *Science* 356, 260–264. <https://www.doi.org/10.1126/science.aal2011>
- Dasgupta, Partha 2021. *The Economics of Biodiversity: The Dasgupta Review*. HM Treasury, London. Saatavilla <https://www.gov.uk/government/collections/the-economics-of-biodiversity-the-dasgupta-review>
- Dorninger, Christian, David J. Abson, Joern Fischer & Henrik von Wehrden 2017. Assessing sustainable biophysical human–nature connectedness at regional scales. *Environmental Research Letters*, 12(5), 055001. <https://doi.org/10.1088/1748-9326/aa68a5>
- Edmondson, Duncan I., Florian Kern & Karoline Rogge 2019. The co-evolution of policy mixes on socio-technical systems: Towards a conceptual framework of policy mix feedback in sustainability transition. *Research Policy* 48, 103555. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2018.03.010>

- Feagan, Robert 2007. The place of food: mapping out the 'local' in local food systems. *Progress in Human Geography* 31, 23–42. <https://doi.org/10.1177/0309132507073527>
- Floyd, Joshua, Samuel Alexander, Manfred Lenzen, Patrick Moriarty, Graham Palmer, Sangeetha Chandra-Shekeran, Barney Foran, & Lornez Keyßer 2020. Energy descent as a post-carbon transition scenario: How 'knowledge humility' reshapes energy futures for post-normal times. *Futures* 122, 102565. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2020.102565>
- Foley, Jonathan A., Navin Ramankutty, Kate A. Brauman, Emily S. Cassidy, James S. Gerber, Matt Johnston, Nathaniel D. Mueller, Christine O'Connell, Deepak K. Ray, Paul C. West, Christian Balzer, Elena M. Bennett, Stephen R. Carpenter, Jason Hill, Chad Monfreda, Stephen Polasky, Johan Rockström, John Sheehan, Stefan Siebert, David Tilman & David P. M. Zaks 2011. Solutions for a cultivated planet. *Nature* 478, 337–342. <https://doi.org/10.1038/nature10452>
- Foster, John B. 1999. Marx's theory of metabolic rift: Classical foundations for environmental sociology. *American Journal of Sociology* 105, 366–405. <https://doi.org/10.1086/210315>
- Gallopoulos Nicholas E. & Robert A. Frosch 1989. Strategies for manufacturing. *Scientific American* 261, 144–152. <https://doi.org/10.1038/scientificamerican0989-144>
- Graedel, Thomas E. & Braden R. Allenby 2010. *Industrial Ecology and Sustainable Engineering: International Edition*. Pearson Education, London.
- Heikkinen, Jaakko, Elise Ketoja, Visa Nuutinen & Kristiina Regina 2013. Declining trend of carbon in Finnish cropland soils in 1974–2009. *Global Change Ecology* 19, 1456–1469. <https://doi.org/10.1111/gcb.12137>
- Helenius, Juha, Kari Koppelmäki, & Elina Virkkunen (toim.) 2017. Agroecological symbiosis in nutrient and energy self-sufficient food production. Reports of the Ministry of the Environment 18/2017. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-4716-6>
- Helenius, Juha & Kari Koppelmäki 2020. Agroekologinen symbioosi. Teoksessa Heinonsalo, Jussi (toim.), Hiiliopas – Katsaus maaperän hiileen ja hiiliviljelyn perusteisiin. Helsinki: Baltic Sea Action Group BSAG & Carbon Action. Ss. 38–41. Saatavilla <https://carbonaction.org/wp-content/uploads/2020/01/BSAG-hiiliopas-1.-painos-2020.pdf>
- Helenius, Juha, Sophia E. Hagolani-Albov & Kari Koppelmäki. 2020. Co-creating Agroecological Symbioses (AES) for sustainable food system networks. *Frontiers in sustainable food systems* 4. <https://doi.org/10.3389/fsufs.2020.588715>
- Huber, Joseph 2000. Towards industrial ecology: sustainable development as a concept of ecological modernization. *Journal of Environmental Policy and Planning* 2, 269 – 285. <https://doi.org/10.1080/714038561>
- IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) 2019. IPCC special report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food security, and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems. Special Report Climate Change and Land, Intergovernmental Panel on Climate Change. <https://www.ipcc.ch/srccl/>
- Jongman, Rob H.G. 2002. Homogenisation and fragmentation of the European landscape: ecological consequences and solutions. *Landscape and Urban Planning* 58, 211–221. [https://doi.org/10.1016/S0169-2046\(01\)00222-5](https://doi.org/10.1016/S0169-2046(01)00222-5)

- Kastner Thomas, Maria Jose Ibarrola Rivas, Wolfgang Koch & Sandrine Nonhebel 2012. Global changes in diets and the consequences for land requirements for food. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 109, 6868–6872. <https://doi.org/10.1073/pnas.1117054109>
- Katajajuuri, Juha-Matti, Kirsi Silvennoinen, Hanna Hartikainen, Lotta Heikkilä & Anu Reinikainen 2014. Food waste in the Finnish food chain. *Journal of Cleaner Production* 73, 322–329. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2013.12.057>
- Khoury, Colin K., Anne D. Bjorkman, Hannes Dempewolf, Julian Ramirez-Villegas, Luigi Guarino, Andy Jarvis, Loren H. Rieseberg & Paul C. Struik 2014. Increasing homogeneity in global food supplies and the implications for food security. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 111, 4001–4006. <https://doi.org/10.1073/pnas.1313490111>
- Kneafsey, Moya, Rosie Cox, Lewis Holloway, Elizabeth Dowler, Laura Venn & Helena Tuomainen 2008. *Reconnecting consumers, producers and food: exploring alternatives*. Bloomsbury Publishing, Oxford.
- Koppelmäki, Kari, Markus Eerola, Sophia [Hagolani-]Albov, Jukka Kivelä, Juha Helenius, Erika Winqvist & Elina Virkkunen (2016). “Palopuro Agroecological Symbiosis’. A pilot case study on local sustainable food and farming (Finland)” in the *Challenges for the New Rurality in a Changing World*, eds. Paulina Rytönen & Ursula Hård. *COMREC Studies in Environment and Development* 12, 171–172. Saatavilla <http://sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:956067/FULLTEXT01.pdf>
- Koppelmäki, Kari, Tuure Parviainen, Elina Virkkunen, Erika Winqvist, Rogier P. Schulte & Juha Helenius 2019. Ecological intensification by integrating biogas production into nutrient cycling: Modeling the case of Agroecological Symbiosis. *Agricultural Systems* 170, 39–48. <https://doi.org/10.1016/j.agsy.2018.12.007>
- Koppelmäki, Kari, Juha Helenius & Rogier P. Schulte 2021. Nested circularity in food systems: A Nordic case study on connecting biomass, nutrient and energy flows from field scale to continent. *Resources, Conservation & Recycling* 164, 105218. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2020.105218>
- Lang, Tim & Michael Heasman 2004. *Food wars: the global battle for mouths, minds and markets*. Earthscan, London.
- Lehtinen, Ilja & Galina Kallio 2020. Maatalouden kehityksen suunnanmuutos. Energiaintensiivisestä tehotuotannosta työntensiiviseen lähituotantoon. *Maaseututkimus* 28, 83–99. Saatavilla <https://journal.fi/maaseututkimus/issue/view/6871/1067>
- Lyytimäki, Jari, Satu Lähteenoja, Mikael Sokero, Satu Korhonen & Eeva Furman 2016. *Agenda 2030 Suomessa: Kestävän kehityksen avainkysymykset ja indikaattorit*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 32/2016. Saatavilla <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79834>
- Marsden, Terry & Roberta Sonnino 2012. Human health and wellbeing and the sustainability of urban–regional food systems. *Current Opinion in Environmental Sustainability* 4, 427–430. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2012.09.004>
- Murdoch, Jonathan, Terry Marsden & Jo Banks 2000. Quality, nature, and embeddedness: Some theoretical considerations in the context of the food sector. *Economic Geography* 76, 107–125. <https://doi.org/10.1111/j.1944-8287.2000.tb00136.x>

- Niemi, Jyrki & Xing Liu 2016. Empirical first-filter test for the existence of buyer power in the Finnish food supply chain. *Agricultural and Food Science* 25: 177–186. <https://doi.org/10.23986/afsci.53275>
- Nyström, Magnus, J.-B. Jouffray, Albert V. Norström, Beatrice Crona, P. Søgaard Jørgensen, S. R. Carpenter, Örjan Bodin, Victor Galaz, & Carl Folke 2019. Anatomy and resilience of the global production ecosystem. *Nature* 575, 98–108. <https://doi.org/10.1038/s41586-019-1712-3>
- Parviainen, Tuure & Juha Helenius 2020. Trade Imports Increasingly Contribute to Plant Nutrient Inputs: Case of the Finnish Food System 1996–2014. *Sustainability* 12, 702. <https://doi.org/10.3390/su12020702>
- Poore, Joseph & Tomas Nemecek 2018. Reducing food’s environmental impacts through producers and consumers. *Science* 360, 987–992. <https://doi.org/10.1126/science.aag0216>
- Pretty, Jules N., Andrew D. Noble, Deborah Bossio, John Dixon, Rachel E. Hine, Frits W.T. Penning de Vries, & James I.L. Morison 2006. Resource-conserving agriculture increases yields in developing countries. *Environmental Science and Technology* 40, 1114–1119. <https://doi.org/10.1021/es051670d>
- Quaye, Wilhelmina, Joost Jongerden, George Essegbey, & Guido Ruivenkamp 2010. Globalization vs. localization: global food challenges and local solutions. *International Journal of Consumer Studies* 34, 357–366. <https://doi.org/10.1111/j.1470-6431.2010.00868.x>
- Regina, Kristiina, Heikki Lehtonen, Taru Palosuo & Seppo Ahvenjärvi 2014. Maatalouden kasvihuonekasvupäästöt ja niiden vähentäminen. MTT Raportti 127. Saatavilla <http://www.mtt.fi/mttraportti/pdf/mttraportti127.pdf>
- Ritzer, George 2013. *An Introduction to McDonaldization*. Teoksessa: George Ritzer, *The McDonaldization of Society*, Sage, Los Angeles. 7–23.
- Rockström, Johan, John Williams, Gretchen Daily, Andrew Noble, Nathaniel Matthews, Line Gordon, Hanna Wetterstrand, Fabrice DeClerck, Mihir Shah, Pasquale Steduto, Charlotte de Fraiture, Nuhu Hatibu, Olcay Unver, Jeremy Bird, Lindiwe Sibanda & Jimmy Smith 2017. Sustainable intensification of agriculture for human prosperity and global sustainability. *Ambio* 46, 4–17. <https://doi.org/10.1007/s13280-016-0793-6>
- Saarinen, Merja, Mikael Fogelholm, Raija Tahvonen & Sirpa Kurppa 2017. Taking nutrition into account within the life cycle assessment of food products. *Journal of Cleaner Production* 149, 828–844. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.02.062>
- Sandström, Vilma, Laura Saikku, Riina Antikainen, Laura Sokka & Pekka Kauppi 2014. Changing impact of import and export on agricultural land use: The case of Finland 1961–2007. *Agriculture, ecosystems & environment* 188, 163–168. <https://doi.org/10.1016/j.agee.2014.02.009>
- Schneider, Mindi & Philip McMichael 2010. Deepening, and repairing, the metabolic rift. *The Journal of Peasant Studies* 37, 461–484. <https://doi.org/10.1080/03066150.2010.494371>
- Schulte, Rogier P. O., Lilian O’Sullivan, Dirk Vrebois, Francesca Bampa, Arwyn Jones & Jan Staes 2019. Demands on land: Mapping competing societal expectations for the functionality of agricultural soils in Europe. *Environmental Science & Policy* 100, 113–125. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2019.06.011>

- Sherwood, James 2020. The significance of biomass in a circular economy. *Bioresource Technology* 300, 122755. <https://doi.org/10.1016/j.biortech.2020.122755>.
- Spiegel, Sherri, Peter J.A. Kleinman, Dinku M. Endale, Ray B. Bryant, Curtis Dell, Sarah Goslee, Robert J. Meinen, K. Colton Flynn, John M. Baker, Dawn M. Browning, Greg McCarty, Shabtai Bittman, Jennifer Carter, Michel Cavigelli, Emily Duncan, Prasanna Gowda, Xia Li, Guillermo E. Ponce-Campos, Raj Cibin, Maria L. Silveira, Douglas R. Smith, Dan K. Arthur & Qichun Yang 2020. Manuresheds : Advancing nutrient recycling in US agriculture. *Agricultural Systems* 182, 102813. <https://doi.org/10.1016/j.agsy.2020.102813>
- Steffen, Will, Katherine Richardson, Johan Rockström, Sarah E. Cornell, Ingo Fetzer, Elena M. Bennett, Reinette Biggs, Stephen R. Carpenter, Wim de Vries, Cynthia A. de Wit, Carl Folke, Dieter Gerten, Jens Heinke, Georgina M. Mace, Linn M. Persson, Veerabhadran Ramanathan, Belinda Reyers & Sverker Sörlin 2015. Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet. *Science* 347, 6223. <https://doi.org/10.1126/science.1259855>
- Tattari, Sirkka, Markku Puustinen, Jari Koskiahho, Elina Röman & Juha Riihimäki 2015. Vesistöjen ravinnekuormituksen lähteet ja vähentämismahdollisuudet. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 35. Saatavilla <http://hdl.handle.net/10138/159464>
- Tilastokeskus 2020. Energian hankinta ja kulutus 2019. Suomen virallinen tilasto. Saatavilla https://www.stat.fi/til/ehk/2019/ehk_2019_2020-12-21_fi.pdf
- Uusitalo, Risto, Eila Turtola & Juha Grönroos 2007. Finnish trends in phosphorus balances and soil test phosphorus. *Agricultural and Food Science* 16, no. 4: 301–316. <https://doi.org/10.2137/145960607784125339>
- Uwizeye, Aimable, Pierre J. Gerber, Rogier P.O. Schulte & Imke J.M. de Boera 2016. A comprehensive framework to assess the sustainability of nutrient use in global livestock supply chains. *Journal of Cleaner Production* 129, 647–658. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.03.108>
- VN 2020. Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta. Kestävän kehityksen Suomi – pitkäjänteisesti, johdonmukaisesti ja osallistavasti. Valtioneuvosto. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-942-4>
- Wezel, Alexander, Hélène Brives, Marion Casagrande, Camille Clement, Annie Dufour & Perrine Vandenbroucke 2016. Agroecology territories: places for sustainable agricultural and food systems and biodiversity conservation. *Agroecology and Sustainable Food Systems* 40, 132–144. <https://doi.org/10.1080/21683565.2015.1115799>
- Wilkins, Jennifer L. (2005). Eating right here: Moving from consumer to food citizen. *Agriculture and Human Values*, 22, 269–273. <https://doi.org/10.1007/s10460-005-6042-4>

- Willett, Walter, Johan Rockström, Brent Loken, Marco Springmann, Tim Lang, Sonja Vermeulen, Tara Garnett, David Tilman, Fabrice DeClerck, Amanda Wood, Malin Jonell, Michael Clark, Line J. Gordon, Jessica Fanzo, Corinna Hawkes, Rami Zurayk, Juan A. Rivera, Wim De Vries, Lindiwe Majele Sibanda, Ashkan Afshin, Abhishek Chaudhary, Mario Herrero, Rina Agustina, Francesco Branca, Anna Lartey, Shenggen Fan, Beatrice Crona, Elizabeth Fox, Victoria Bignet, Max Troell, Therese Lindahl, Sudhvir Singh, Sarah E. Cornell, K. Srinath Reddy, Sunita Narain, Sania Nishtar & Christopher J. L. Murray 2019. Food in the Anthropocene: the EAT–Lancet Commission on healthy diets from sustainable food systems. *The Lancet* 393, 447–492. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(18\)31788-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(18)31788-4)
- Wittman, Hannah 2009. Reworking the metabolic rift: La Via Campesina, agrarian citizenship, and food sovereignty. *The Journal of Peasant Studies* 36, 805–826. <https://doi.org/10.1080/03066150903353991>
- YK 2015. Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations. Saatavilla <https://sdgs.un.org/publications/transforming-our-world-2030-agenda-sustainable-development-17981>

JUHA HELENIUS

Professori

Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

*Helsingin yliopiston kestävyystieteen
instituutti HELSUS*

Rauha luonnon kanssa solmitaan ruokapöydissä

Hyvinnön lisäämisen ymmärretään yleisesti edellyttävän talouskasvua. Tämän ajattelutavan ongelma on, että ympäristö-taloustieteellisen tutkimuksen valossa kestävän talouskasvun käsite on kiistanalainen. Ei ole voitu osoittaa, että talouskasvu olisi mahdollista kytkeä irti luonnonvarojen käytön ja ympäristöhaittojen kasvamisesta (ks. esim. Morin 2015). Päinvastoin, talouskasvua ja luonnonvarojen käyttöä sekä ympäristövaikutuksia vertaileva empiirinen tutkimus on voinut kiistatta osoittaa, että talouskasvu on kytkeytynyt luonnonvarojen käytön ja haitallisten ympäristövaikutusten kasvamiseen (Ward ym. 2016, Fletcher & Rammelt 2017).

On kuitenkin edistytty sellaisten hyvinvointimittareiden etsimisessä, jotka eivät olela yhteyttä talouden kasvun ja hyvinvoinnin kasvun välillä. Esimerkki tällaisesta mittarista on ihmisen kehityksen indeksi (*human development index*, HDI). Muun muassa Valtioneuvoston julkaisusarjassa on raportoitu suomalaisten asiantuntijoiden ja avainryhmien käsityksistä koskien Yhdistyneissä kansakunnissa sovittua kestävän kehityksen ohjelmaa, Agenda2030:a ja siihen liittyviä kestävän kehityksen avainkysymyksiä. Tämäkin raportti nosti esille ongelman, joka liittyy talouskasvun käsittämiseen hyvinvoinnin kasvun ehdoksi ja indikaattoriksi (Lyytimäki ym. 2016). Valtioneuvoston selonteko Agenda2030:n toimeenpanosta toteaa hallituksen talouspolitiikan päämääräksi

hyvinvoinnin lisäämisen, ja määrittelee, että ”tällä tarkoitetaan ekologistesti ja sosiaalisesti kestävää talouskasvua” (VNK 2020).

Tulisi täsmällisemmin perustella, miksi hyvinvoinnin lisäämisen katsotaan edellyttävän talouskasvua. Perustelujen avaaminen on epäilemättä poliittisesti arka ja vaikea tehtävä. Globaalien, ja siis myös Suomea koskevien ympäristöhaasteiden suuruus on luonut talouskasvulähtöisen ja teknologiaoptimistisen keskustelukulttuurin ja lähestymistavan, jossa kehitystavoitteiden toisiaan tukevat sisällöt ovat esillä paremmin kuin niiden ristiriitaisuudet. On tärkeää ylläpitää toiveikkuutta, mutta samalla kestävä kehityksen politiikka tulisi rakentaa pitävälle pohjalle myös vaikeimmiksi koettujen sisältöjensä osalta.

Talouden ja hyvinvoinnin yhteyden kestävyyspolitiiseen muotoilemiseen on käytettävissä tutkimukseen perustuvaa tietoa. Hyvän mahdollisuuden tuoda talouskasvua ja hyvinvointia koskeva keskustelu vakaammalle perustalle tarjoaa kasvuun viittaamaton taloudellisen kehityksen käsite, ja tämän liittäminen tasa-arvoisen vaurauden käsitteeseen. Lisäksi uusin kansantalouden menestyksellisyyden mittaamista koskeva tutkimus (ks. esim. Dasgupta 2021) on osoittanut tarpeen pääomittaa kansakunnan varallisuuteen kuuluvina myös luonnon ja ympäristön pääoma (*natural capital*: ekosysteemien tila), inhimillinen pääoma (*human capital*: demografia, tiedot, kyvykkyys, terveys) sekä yhteisöpääoma (*social capital*: luottamus, keskinäisverkostojen toimivuus).

Kestävä kehityksen eri haasteiden kohtaamista koskevassa ajankohtaisessa julkisessa keskustelussa ajaudutaan usein kätteettomaan teknologiaoptimismiin, jopa suoranaiseen huuhaahan. Tästä esimerkkinä Tulevaisuusvaliokunnan julkaisussa 1/2018 esitetty ruokavisio, luvut 1.4 sekä 2.7.67, joissa kuvatut teknologiset ”ratkaisut” ovat mielikuvituksellisia, vailla luonnontieteellistä perustaa. Toisaalla ihmisiä tyynnytellään itsepetoksellisesti sanomalla, ettei minkään oikeastaan tarvitse oleellisesti muuttua. Tässä unohtuu, että pohjimmiltaan kysymys on massan ja energian ekvivalenttisuudesta ja termodynaamisista fyysikaalisen todellisuuden ominaisuuksista: päästöttömien energioiden teknologiat eivät kumoa sitä, että lisääntyvä energian käyttö merkitsee lisääntyvää luonnonvarojen ja biosfäärin käyttöä, kulutusta ja lisääntyvää ympäristömuutosta.

Tehokkuuden rinnalle riittävyys ja yhteensopivuus

Suomi on kansainvälisissä kestäväen kehityksen maavertailuissa menestynyt useiden kestäväen kehityksen toimintaohjelman mittareilla erinomaaisesti. Tavoitteiden asettelun kannalta on kuitenkin huomattava, että Suomi on luonnonvarojensa tuottavuuden suhteen Euroopan Unionin maista heikoin. Kotimainen materiankulutus (DMC, *domestic material consumption*) suhteessa ostovoimapariteetilla korjattuun BKT:een on heikoin, esimerkiksi naapurimaahan Viroon verrattuna lähes puolta heikompi. Suomi on luonnonvarojensa käytöstä saamallaan kilohinnalla Itä-Euroopan suhteellisesti köyhien kansantalouksien seurassa (Vahvelainen 2016). Sellun tuotanto on hyvä esimerkki alasta, jolla luonnonvaran ja sitä uusintavan ekosysteemin – tässä tapauksessa puun ja metsän – käytön tuottavuus on heikko.

Luonnonvarojen käytön tuottavuusajattelu on lähellä ekotehokkuusajattelua. Jalostusarvon kestävä nostaminen ja ekotehostaminen – vähemmästä enemmän – nostavat luonnonvarojen tuottavuutta. Ekotehostaminen ympäristöllisen kestävyuden tavoittelun keinona on kuin vikuri hevonen. Tuottavuuden nousu johtaa takaisinpotkuun: tuotanto kasvaa, tuotteet ovat halvempia, kulutuksen kasvu syö ympäristöhyödyt, ja lopputuloksena on luonnonvaran riittävyttä ja ympäristön kuormittumista koskevien ongelmien kasvaminen (Hukkinen 2001, Huber 2000). Tehokkuus (*efficiency*) on tavoiteltavaa, mutta ei yksin riittävää. Se on teknologinen ja yritystaloudellinen kysymys, johon on välttämätöntä kytkeä riittävyys (*sufficiency*) yhteiskuntapolitiikan kysymyksenä. Kasvulle on asetettava rajat, jotka kulkevat siinä, mikä on hyvinvoinnille riittävää ja ekologisesti mahdollista. Kolmanneksi, riittävän hyvinvoinnin talouden on täytettävä yhteensopivuuden (*consistency*) kriteerit kokonaisvaltaisesti kestäväälle kehitykselle (Huber 2000).

Kestävä kehitys edellyttää kestävää talouskehitystä, jossa riittävä hyvinvointi voidaan turvata samalla kun globaalisti päästään kutistuvien väestöjen ja kutistuvien talouksien uralle: Maan kantokyvyn mukaiselle tasolle, jossa luonnonvarojen käyttö ja ympäristövaikutukset eivät ylitä vuotuisen uusiutumisen ja korjautumisen tasoa (ks. esim. Mattila 2020 ja Helenius 2020). Kestävää talouskehitystä ei siis edusta kasvu vaan kutistuminen: on kehitettävä kestäväen hyvinvoinnin talousparadigma, sen kanssa yhteensopiva liiketalous ja yhteiskunnallinen osallistuvuus.

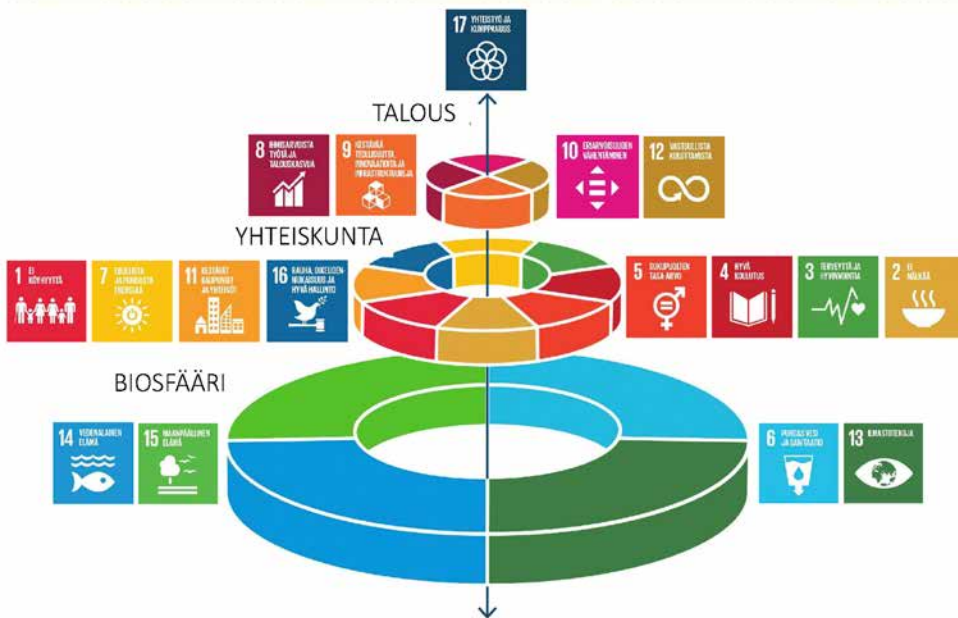
Taloukasvun kestävyden kiistäminen ei tarkoita hyvinvoinnin kestävä kasvun mahdollisuuden kiistämistä. Olisi korkea aika selvittää, millaista kestävää siirtymää tämä välttämätön paradigman vaihdos edellyttäisi. On vaikea hyväksyä, että hallittu siirtymä olisi teoreettisesti mahdoton, vaikka se omalle lajillemme epäilemättä näyttäytyy käytännössä lähes ylivoimaisena. Poliitikassa taloukasvun paradigmasta poikkeaminen ei toistaiseksi ole tullut kysymykseenkään, kuten jopa ”kestävä kehityksen” nykyohjelmista raadollisesti ilmenee.

Ruokaekosysteemisyydestä uusi hyvinvoinnin lähtökohta

Taloudellisen ja samalla yhteiskunnallisen ajattelun uudistamien on tarpeen aloittaa perusteista. Tarvehierarkian mukaan perustarpeita, joiden riittävää tyydyttämistä muiden tarpeiden tyydyttäminen edellyttää, ovat ensimmäisinä fysiologiset ja sitten fyysisen turvallisuuden aineelliset tarpeet: ruoka ja suoja. Ehdotan, että uudistaminen aloitetaan korjaamalla suhde ruokaan. Koetan seuraavassa lyhyesti perustella ja kuvailla tätä visiota. Tulen samalla taustoittaneeksi ajattelua, josta tässä samassa numerossa julkaistu katsausartikkelimme Sophia Hagolani-Albovin ja Kari Koppelmäen kanssa kumpuaa (Helenius ym. 2021).

Niin sanotuilla planeettarajoilla viitataan Maan elonkehän eli biosfäärin elämää ylläpitävän dynamiikan reunaehtoihin. Planeettaraja-analyysi on tunnistanut useita globaalimuutoksia, jotka muodostavat korkean riskin kestävälle kehitykselle (Richardson 2015). Jo ylitetyiksi todetut planeettarajat koskevat elonkirjon hupenemisen lisäksi typen ilmakehästä ekosysteemeihin tapahtuvan kiertovolyymien kaksinkertaistumista ja ehtyvän kaivannaisvaran fosforin ylisuurta ja yksisuuntaista virtaa. Ei ole sattumaa, että ruoan tuotannon osuus kaikkiin jo ylitetyiksi todettuihin planeettarajoihin on noin puolet, ilmastonmuutokseenkin noin neljännes (Campbell ym. 2017).

Tällä hetkellä ihmisten (36 %) ja kotieläinten (60 %) osuus kaikkien nisäkkäiden, laiskiaisista leijoniin ja vompateista valaisiin, biomassasta on 96 %. Luonnonvaraista on vain 4 % nisäkkäiden ja 26% lintujen biomassoista (Bar-On 2018). Ihminen on kookas, ylivertaisena vallitseva sekaruokainen nisäkäs, joka on kaluamassa kotiplaneettaansa luurangoksi. Kestävä kehityksen perusta (Kuva 1), elämää ylläpitävän ekologisen järjestelmän toiminta, on siis vaarantunut ensimmäiseksi ja eniten juuri ruoan tuottamisen vuoksi.

Kuva 1: Kestävän kehityksen tavoitteiden hierarkkisuus. Kestävyyspolitiikan teossa, toimeenpanossa ja arvioinnissa on tärkeää sisäistää paitsi tavoitteiden väliset yhteydet (politiikkajohdonmukaisuus, yhteensopivuus) myös tavoitteiden hierarkkisuus. Koska ihmisen elämä lajina ja ihmisten hyvinvointi yhteiskunnallisena tavoitteena edellyttävät Biosfääriin elämää ylläpitävän koneiston vaalimista, ovat ekosysteemejä ja ympäristön tilaa koskevat toimet kestävän kehityksen perusta. Lähteet: Rockström & Sukhdev 2016 sekä Kestävakehitys.fi.

On hämmentävää, että ylipäänsä on syntynyt tarve ”kestävyyden syvälle tulkinnalle”, koska sen vastapari ”matala tulkinta”, sisältää oletuksen, että elämää ylläpitävä järjestelmä olisi vaihdettavissa (*trade-off*) tarvehierarkiassa ylempänä olevien sosioekonomisten kestävyyden osa-alueiden kanssa. Tässä on ristiriita ja (siis) ajatusvirhe. Tosiasiassa juuri ekologinen järjestelmä asettaa välttämättömät reunaehdot yhteiskunnallis-taloudelliselle järjestäytymiselle. Reunaehdot ovat ”syvät”, eikä tulkintoille ole sijaa. Ruokajärjestelmän osalta nämä ehdot eivät enää täyty.

Ruoka on (määrällisesti) ihmisen tärkein suhde ekosysteemiin, joten kestävyysmuutos on aloitettava tästä suhteesta. On tarpeen toistaa varoitus: psykologisesti ymmärrettävä eskapistinen teknologiausko tuottaa unikuvia, joissa ihminen on irrottanut itsensä maasta, biologiastaan ja ekosysteemeistään. Näille utopia- (tai uneksijasta riippuen dystopia-) kuville ei ole tieteellistä perustaa, mutta niille on tilausta, jota laskelmoiva

opportunismi lietsoo. Usko teknologisten innovaatioiden tarjoamaan pelastukseen antaa verukkeen jatkaa entiseen tapaan. Milloin tämä usko on vilpittömpää, se perustuu kollektiiviseen ruoan tajun katoamiseen sekä ihmiskunnan ravintoaineiden ja ravitsemuksellisen energian tarpeiden mieltämisen mittakaavavirheisiin. Se sisältää myös olennaisesti vääristyneen kuvan aikataulusta, jolla teknologinen pelastus tuota pikaa saapuisi.

Ruoka sitoo ihmisen konkreettisesti – aineellisesti – niihin ekosysteemeihin, joissa se tuotetaan. Ruoka sitoo paikkoihin, toisenlajisiin eliöihin sekä siihen eliöyhteisöön, elonkirjoon, joka pitää tuotantoekosysteemin toimivana. Tämä koskee myös kaikkein urbaaneinta, kaikkein eskapistisinta yksilöä, häntäkin, joka syystä tai toisesta pelkää tunnustaa biologiaansa. Ruokavalintoja tekemällä ja ruokavalioita muokkaamalla kansalainen ja kansakunta vaikuttavat suoraan siihen, mihin ja millaisena ruoan ekosysteemijalanjälki muodostuu. On siis luontevaa ehdottaa, että sopeutuminen biosfääriin reunaehtoihin aloitetaan sopeuttamalla ruokajärjestelmä ekosysteemien toiminnan reunaehtoihin.

Jo yksin aineellinen sopeuttaminen edellyttää paikallistamista: ekologinen kestävyys edellyttää kasvinravinteiden kierrättämistä ja pelto- maiden ruokkimista orgaanista hiiltä sisältävillä järjestelmän paluuvirroilla (Koppelmäki ym. 2021). Näiden mittakaava on noin kirkonkylä, ei edes maaseutukaupunkien mittakaava. Samalla paikallinen ruoka lakkaa olemasta pikanttia kulinaria tai hyväntahtoista maaseudun elossa pitoa. Siitä tulee sopeutuvien, ekosysteemeistään vastuun ottavien, niiden palveluista hyötyvien ja niitä vastavuoroisesti palvelevien paikallisten yhteisöjen paikkoja, joita niiden asukkaat voivat kutsua kodikseen.

Verkostoituneina, sekä keskinäisen ruokakaupan että digitalisaation mahdollistaman ylipaikallisen yhteisöllisyyden kautta nämä paikat, kodit, muodostavat biosfäärin mosaiikin, kestävän luontoyhteyden kudelman. On selvää, että tähän tullessa suuret metropolit ovat väistämättä – toivotavasti hallitusti – purkautuneet; niitä muistellaan fossiilitalouden relikteinä. Maaseuduilla on varmastikin kaupunkinsa, mutta ruralisaation megatrendi on palauttanut isoimmatkin niistä ekologisen kestävyysmittoihin. Tässä visiossa ihmisestä on tullut kotiplaneettansa hyvä puutarhuri, hän on solminut rauhan luonnon kanssa (UNEP 2021). Ihminen on ekosysteemissä paitsi fyysisesti myös yhteisöllisesti, ylilajisesti ja henkisesti, ja luonto on ihmisessä.

Rauha solmitaan ruokapöydissä

Transitiot kestävyteen vaativat paljon, ei vain ruokajärjestelmän muutosta. Ehdotus perustarpeista ja erityisesti ruoasta muutoksen peruspilarina perustuu ajatukseen, että rauha luonnon kanssa solmitaan erityisesti ”ruokapöydissä”, siis palauttamalla ruokajärjestelmä ekosysteemiensä rajoihin. Teknis-taloudellisesti tämä ei ole kummempaa kuin kestävän kierto-biotalous omaksuminen ruoan tuotantoon ja kulutukseen. Yhteiskunnallisesti kyse on paljon enemmän. Kaiken tuotannon tulisi asettua Kate Raworthin kestävyuden donitsille (Raworth 2012). Onko jatkuvan (taloudellisen ja siis materiaalsen) kasvun perusoletus korvattavissa oletuksella, joka säättää talouden toimimaan turvallisesti planeettarajojen sisällä, ja samanaikaisesti oikeudenmukaisesti sosiaalisten minimirajojen yläpuolella? Talous toimisi ”donitsissa”, joka on sosiaalisesti ei-hyväksyttävän ja ekologisesti kestäättömän rajaama toiminnan tila.

Uuteen talouteen epäilemättä sisältyisi uusi käsitys siitä, mikä on tuotavaa työtä. Tuottavaa olisi se työ, joka auttaa pysymään hyväksyttävissä rajoissa ja tarvittaessa niihin palaamaan. Tuottamatonta puolestaan olisi kaikki sellainen ”työ” joka kampeaa ulos kestävästä rajoista tai estää niihin palaamista. Tämä olisi mullistus siihen, mikä katsotaan työksi ja mikä vahingonteoksi. Individualistinen kuluttajuus ja sen määrittämä kulutus-kysyntä ei olisi enää talouden ajuri. Ratkaisevia olisivat hyvinvointivaikutukset meille ihmisille ja samalla toisenlajisille, meille jotka olemme luonnossa ja joissa luonto on. Tämä olisi kokonaisvaltaisen palvelun, ei individualistisen kulutuksen yhteiskunta.

Kiitokset: Parhaat kiitokset Maaseutututkimus-lehden toimitukselle tämän puheenvuoron kätilöinnistä. Olen puheenvuorossa käyttänyt ja muokannut osia helmikuussa 2021 Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnalle antamastani asiantuntijalausunnosta [EDK-2021-AK-348256](#) koskien Valtioneuvoston selontekoa kestävästä kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda 2030:sta Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa.

Kirjallisuus

- Bar-On Yinon M., Rob Phillips & Ron Milo 2018. The biomass distribution on Earth. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 115: 6506–6511. <https://doi.org/10.1073/pnas.1711842115>
- Campbell, Bruce M., Douglas J. Beare, Elena M. Bennett, Jason M. Hall-Spencer, John S. I. Ingram, Fernando Jaramillo, Rodomiro Ortiz, Navin Ramankutty, Jeffrey A. Sayer & Drew Shindell 2017. Agriculture production as a major driver of the Earth system exceeding planetary boundaries. *Ecology and Society* 22 (4):8. <https://doi.org/10.5751/ES-09595-220408>
- Dasgupta Partha 2021. *The Economics of Biodiversity: The Dasgupta Review*. London: HM Treasury. <https://www.gov.uk/government/collections/the-economics-of-biodiversity-the-dasgupta-review>
- Fletcher Robert & Rammelt Crelis 2017. Decoupling: A Key Fantasy of the Post-2015 Sustainable Development Agenda. *Globalizations*, 14:3, 450–467. <https://doi.org/10.1080/14747731.2016.1263077>
- Heikkurinen Pasi, C. William Young & Elizabeth Morgan 2019. Business for sustainable change: Extending eco-efficiency and eco-sufficiency strategies to consumers. *Journal of Cleaner Production* 218: 656–664. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.02.053>
- Helenius Juha 2020. Ruoantuotanto koettelee luonnon monimuotoisuutta. Teoksessa Mattila Hanna (toim.) *Elämän verkko. Luonnon monimuotoisuutta edistämässä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Helenius Juha, Sophia Hagolani-Albov & Kari Koppelmäki 2021. Ruokajärjestelmän kestävyysmuutos: elinvoimaa agroekologisista symbiooseista (AES)? *Maaseututkimus* 1/2021, 84–105.
- Huber Joseph 2000. Towards industrial ecology: sustainable development as a concept of ecological modernization. *Journal of Environmental Policy and Planning* 2: 269–285. <https://doi.org/10.1080/714038561>
- Hukkinen Janne 2001. Eco-efficiency as abandonment of nature. *Ecological Economics* 38: 311–315.
- Kestävähely.fi. <https://kestavakehitys.fi/>
- Koppelmäki, Kari, Juha Helenius & Rogier P. O. Schulte 2021. Nested circularity in food systems: a Nordic case study on connecting biomass, nutrient and energy flows from field scale to continent. *Resources, Conservation & Recycling* 164, 105218. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2020.105218>
- Lyytimäki Jari, Satu Lähteenoja, Mikael Sokero, Satu Korhonen, Eeva Furman 2016. *Agenda 2030 Suomessa: Kestävän kehityksen avainkysymykset ja indikaattorit*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 32/2016. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79834>
- Mattila Hanna 2020. *Elämän verkko. Luonnon monimuotoisuutta edistämässä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Morin J. L. 2015. Is sustainable growth possible? *World Economic Forum*. <https://www.weforum.org/agenda/2015/02/is-sustainable-growth-possible>

- Raworth, Kate 2012. A safe and just space for humanity. Can we live within the doughnut? Oxfam Discussion Paper, Feb. 2012. <https://www.oxfam.org/en/research/safe-and-just-space-humanity>
- Rockström Johan & Pavan Sukhdev 2016. How food connects all the SDGs. Stockholm Resilience Center. <https://www.stockholmresilience.org/research/research-news/2016-06-14-how-food-connects-all-the-sdgs.html>
- Will Steffen, Katherine Richardson, Johan Rockström, Sarah E. Cornell, Ingo Fetzer, Elena M. Bennett, Reimund Biggs, Stephen R. Carpenter, Wim de Vries, Cynthia A. de Wit, Carl Folke, Dieter Gerten, Jens Heinke, Georgina M. Mace, Linn M. Persson, Veerabhadran Ramanathan, Belinda Reyers & Sverker Sörlin 2015. Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet. *Science* 347, 6223. <https://doi.org/10.1126/science.1259855>
- UNEP 2021. Making Peace with Nature. A scientific blueprint to tackle the climate, biodiversity and pollution emergencies. United Nations Environment Programme. <https://www.unep.org/resources/making-peace-nature>
- Vahvelainen Simo 2016. Materiaalivirtoja maasta taivaaseen. Tieto & Trendit. Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2016/materiaalivirtoja-maasta-taivaaseen/>
- Ward James D., Paul C. Sutton, Adrian D. Werner, Robert Costanza, Steve H. Mohr, Craig T. Simmons 2016. Is Decoupling GDP Growth from Environmental Impact Possible? *PLoS ONE* 11(10):e0164733. <https://www.doi.org/10.1371/journal.pone.0164733>
- VNK 2020. Valtioneuvoston selonteko kestävästä kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta. Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2020:7. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-942-4>

Maaseutunuoruus kulkee mukana

Nuorisoyrittäjä Venla Siltovuori

Venla Siltovuori, 19, on metsätieteen opiskelija ja nuorisoyrittäjä. Hänellä on *Villit juuret* -niminen 4H-yritys, joka keskittyy villiruokatuotteisiin ja perinteiden ylläpitoon. Luonnontuotealan yritys on perustettu vuonna 2019 ja sen toiminta keskittyy pääosin elintarvikesektorille. *Villit juuret* valittiin vuoden 2019 4H-yritykseksi.

Siltovuori on kotoisin nykyisin Joensuun kaupunkiin kuuluvalta Huhtilammmin kylältä, josta on keskuskaupunkiin matkaa hieman yli neljäkymmentä kilometriä. Tällä hetkellä hän asuu kantakaupungissa, mutta haaveilee maaseudulle palaamisesta. Hän on kaupungissakin valinnut maalaismaisen asumismuodon: Siltovuori asuu kämppiksensä kanssa omakotitalossa.

”Se on juurtunut elämäntyyliin niin, että on vaikea kuvitella, ettei voisi viettää aamua takkaa lämmittäen. Maalaistausta näkyy elämässäni myös täällä kaupungissa tosi paljon. Se näkyy oikeastaan kaikessa, mitä teen: opiskelussa, yritystoiminnassa ja vapaa-ajan harrastuksissa. Harrastuksiini kuuluvat luonnossa liikkuminen, marjastus, sienestys, hiihto, juokseminen, uinti ja lukeminen. Ne kaikki ovat harrastuksia, joita on voinut tehdä juuri maaseudulla”, Siltovuori kertoo.

Venla Siltovuori on tottunut siihen, että tutkijat ja toimittajat ovat kiinnostuneita nuoresta yrittäjästä. Hänestä on kirjoitettu useissa lehdissä,

Nuorisoyrittäjä Venla Siltovuori. Kuva: Katri Penttinen

hän on ollut puhujana monenlaisissa tilaisuuksissa ja toiminut kanssatutkijana *ALL-YOUTH*-tutkimushankkeessa. Tutkimushankkeen osana syntyi myös *2050-luvulla*-niminen podcast, jossa keskitytään vaikuttamisen, nuorten osallisuuden ja kestävän hyvinvoinnin teemoihin. Podcastista inspiroituneena haluan tietää, mitä Siltovuori ajattelee maaseudusta nuorten ja yrittäjien tulevaisuuden tilana.

Yrittäjyys vapautena ja vaikuttamisena

Siltovuori ajattelee, että tulevaisuudessa yrittäjyys luo paljon mahdollisuuksia, koska se tuo tekemiseen vapautta eikä sido yrittäjää tiukasti tiettyyn paikkaan. Se voi tuoda elinvoimaa pienille paikkakunnille ja erityisesti sinne, missä varsinaista palkkatyötä ei ole juuri tarjolla. Maaseutu on perinteisesti ollut yritystoiminnan tila moninaisten maa- ja metsätalousyritysten kautta ja nyt maaseudun yrityksillä on mahdollisuuksia monipuolistua. ”Tässä erityisesti nuorilla on keskeinen rooli”, Siltovuori uskoo.

Venla Siltovuorelle yrittäjyydessä ei ole kyse vain ansaitsemisesta, vaan yrittäjänä toimiminen on moniulotteisempaa: ”Haluan toimia vaikuttajana.” Hän painottaa, että yrityksellä on tietyt arvot ja periaatteet, jotka määrittävät kaikkea toimintaa. Hänelle itselleen tärkeitä ovat perinteet, niiden esiin tuominen ja ylläpitäminen. Myös luonnontuotealan monipuolistuvat mahdollisuudet ja metsien käytön moninaistaminen ovat tärkeitä hänen yritystoimintaansa ohjaavia periaatteita.

Siltovuori uskoo esimerkin voimaan ja siihen, että potentiaalisille asiakkaille on tärkeää kertoa myös yritystoiminnan taustalla vaikuttavista arvoista. Kuluttajien kiinnostuneisuuteen voi vaikuttaa suoraan sillä, millaisia tuotteita ja palveluita tarjoaa. Näin voi muuttaa myös ihmisten ajatus- ja arvomaailmaa: ”Sen sijaan, että ostaisi suurelta kansalliselta yhtiöltä jotain, voi paikallinen uniikki tuote olla hyvä vaihtoehto”, Siltovuori summaa.

Nuoret tulevaisuuden maaseudulla

Siltovuori näkee uskoo, että etätyön kasvavat mahdollisuudet, korona-kriisin aikaansaama herätys, trendi paluusta juurille sekä ihmisten kaipuu luonnon lähelle ovat tehneet maaseudusta myös nuorille aiempaa kiinnostavamman asuinympäristön. Maaseutu tarjoaa turvallisuutta, hyvinvointia ja luontoon pääsemisen helpoutta, kun metsä alkaa omasta pihasta.

”Näen nuorisossa tiettyä polarisoitumista tämän suhteen. On aika paljon kaupunkieläjiä ja nuoruus on muutenkin sellainen elämänvaihe, johon sosiaaliset verkostot ja ihmisten kanssa oleminen kuuluvat keskeisellä tavalla. Maaseutua ei varmaan siksi koeta niin otollisena paikkana nuorille. Ymmärrän, miksi monet nuoret haluavat kaupunkiin. Maaseutu tarjoaa kuitenkin paljon mahdollisuuksia niille, joita kiinnostavat esimerkiksi hyvät ulkoilumahdollisuudet ja turvallisuus. Minulle itselleni maaseutu mahdollisti sen, että kiinnostuin luonnosta, koska se oli lähellä. Oli luontevaa mennä marjaan, metsään, hiihtämään tai avantoon. Elämäni piirini oli ihan omanlaisensa ja sellainen, että siihen on ollut hyvä rakentaa. Olen kokenut sen positiivisena voimanlähteenä”, Siltovuori kertoo.

Venla Siltovuori haaveilee siitä, että suomalaisella maaseudulla säilyisi edelleen hyvät lähtökohdat elämälle. Hän toivoo, että nuoret näkisivät maaseudun vetovoimaisena paikkana ja että siellä säilyisi edes kohtuulliset palvelut. ”Toivon, että meissä nuorissa olisi kiinnostusta siihen, että voisi harkita elävänsä maalla – vaikka edes osa-aikaisesti tai monipaikaisesti. Toivon myös erilaisten elämänmuotojen ja perinteiden säilyvän, jotta nuorilla olisi vaihtoehtoja muunkin kuin yhden ja saman kaupunkikeskeisen elämäntapasapluunan ulkopuolelta”, hän sanoo.

Kulttuurinen kestävyys ja perinteiden säilyttäminen

”Globalisaation aikakaudella on niin paljon sellaista, mikä on häviämässä. Kohta ei ole enää jäljellä mitään aitoa ja alkuperäistä, ja lopulta kaikki alkavat muistuttaa toisiaan. Tässä ajassa tuntuu, että maaseutu on paikka, josta löytyy edelleen omaperäisyyttä. Haluan pitää yhtenä yrittäjyyteni osana perinteiden elvyttämisen ja tavoitella sitä, että perinteet siirtyvät nuorille, joiden kautta kulttuurin arvokkaat ilmiöt lopulta voivat säilyä. Tuntuu, että ne ovat muuten häviämässä”, Siltovuori analysoi.

Hänen yrityksessään pettu on yksi tällainen perinteinen tuote, jonka käyttöä hän haluaa edistää ja tehdä näkyväksi. Petun kerääminen ja käyttö ovat hänen mukaansa ihmisille jotain hyvin eksoottista. Ihmiset ovat kuitenkin kiinnostuneita. ”Innostuin petusta aivan sattumalta. Olin museossa kesätöissä ja siellä oli taulu petun keräämisestä. Päätin kokeilla ja parin päivän päästä olinkin jo männyn kyljessä kiinni. Pian tajusin, ettei pettua hirveästi hyödynnetä tänä aikana. Kun kokeilin, satuin keksimään, että sitä voisi laittaa sipsin tai näkkileivän tyyliseen tuotteeseen, josta tuli heti tärkeä myyntituote *Villeille juurille*. Olen kokeillut muitakin petturuokia”, hän kertoo.

Siltovuoren mukaan petussa on hyvät ominaisuudet, vaikka kerääminen onkin työlästä. Yrittäjän näkökulmasta on erinomaista, että raaka-ainetta riittää ja puut voi petun keräämisen jälkeen käyttää polttopuiksi. Hän haluaa tuoda ihmisten tietouteen, että pettu on oikein käytettynä terveellinen ja maukas raaka-aine. Siltovuori kuvailee makua metsäiseksi ja paahteiseksi. Hän pitää pettua hyvänä esimerkkinä luonnonvara-alan uusista mahdollisuuksista. Metsätalous voisi uudistua esimerkiksi niin, että käytettäisiin vähemmän mutta saataisiin esille sekä monipuolisempia että korkeamman jalostusasteen omaavia tuotteita. ”Petussa kulminoituu kaikki se, mitä minun yritykseni on, ja paljon omastakin arvomaailmasta”, hän tiivistää.

2050-luvulla-podcast: <http://www.allyouthstn.fi/category/2050-luvulla>

Tarinoidun maailman kritiikkiä

Kari Hotakainen: *Tarina*. 2020. Helsinki: Kustannus-
osakeyhtiö Siltala. 267 s.

Hyvästelkää talot, jotka vanhempanne rakensivat, hyvästelkää talot, jotka itse rakensitte, painakaa poskenne puuhun, jonka oksalle keinun ripustitte, painakaa mieliinne sumuiset äänettömät elokuun illat, sametista ja pitsistä ommellut aamuyöt peltojenne yllä, kaikki mikä täytettiin, tyhjennetään nyt.

Näin kirjoittaa Kari Hotakainen teoksensa *Tarina* ensimmäisellä sivulla. Sanoihin tiivistyy monia syitä, miksi ihmiset eivät halua jättää kotiseutu-
jaan. Hotakaisen romaanissa maassamme on päädytty tähän vääjäämät-
tömänä pidettyyn lopputulokseen.

Kirja lähtee liikkeelle tilanteesta, jossa ennusteet kasvavista kaupungeista ja tyhjenevästä maaseudusta ovat toteutuneet. Kaupungistumisen vääjää-
mättömyyden puolesta puhuneiden unelma on tullut todeksi. Maalaisista on tullut kaupunkilaisia ja maaseutu on jäänyt eläimille. Osa siitä on muutettu Virkistysalueeksi, jossa kaupunkilaiset käyvät rentoutumassa. Ruoantuotannosta huolehtii sadan kilometrin päähän kaupungista perus-
tettu Suurtila, jossa kasvatetaan eläimiä ja luomukasvisruokaa.

Tämän lehden lukijoita kiinnostanee, mitä nasevaa Hotakainen toteaa maaseudusta, kaupungista tai niiden suhteesta. Tämä ei kuitenkaan ole

kirjan keskeinen sisältö, vaan ainakin itse tulkitsisin keskeiseksi teemaksi nousevan tarinoiden kertomisen.

Kävi nimittäin niin, että kaikille maalaisille ei löytynytäkään työtä ja asuntoa. Lisäksi kaupungin vanhaa ja huonokuntoista rakennuskantaa piti purkaa. Päätäjien täytyy siis löytää ratkaisu ongelmaan, jonka he ovat itse saaneet aikaan, kuten Hotakainen asian ilmaisee.

Asuntopulan ratkaisu ulkoistetaan Nuhruisille, akateemisesti koulutetuille työttömille, joista koottiin kymmenen hengen tiimi kehittämään ratkaisumalli asuntokysymykseen.

Tiimi päätyi kokeilemaan mallia, jossa elämästään parhaan tarinan kertoville taataan asunto uudesta vuokratalosta. Loppujen tulisi tulla toimeen omillaan.

Ratkaisumallin pilotointikohteeksi valikoituu vuonna 1967 rakennettu purkutuomion saanut kerrostalo osoitteessa Raatteentie 62. Aasukkaat saavat täyttääkseen lomakkeen, jolla he voivat kertoa tarinansa. Parhaiden tarinoiden valinta ja samalla päätösten tekeminen ihmisten elämästä lankeaa 31-vuotialle psykologille Ilona Kuusilehdolle.

Tästä kirjailija Hotakainen, tarinankerronnan ammattilainen, pyöräyttää esiin ihmisen elämän ja siitä kerrottujen tarinoiden monenkirjavat ulottuvuudet. Hän kääntelee esiin näkökulmia tarinoihin lukijan pohdittaviksi. Raatteentie 62 asukkaiden tarinat laittavat lukijan ajatukset liikkeelle. Kertoessaan elämästään tarinan ihminen esittelee itsensä toisilleen, mutta hukkuuko ihminen tarinoiden taakse, tunnistaako hän enää itseään? Joku voi kierrättää toisten tarinoita omimalla niitä itselleen, kuten tekee psykologi Ilona Kuusilehto. Tarinankerronnan taituri, 91-vuotias Ukko on rakentanut elämästään tarinoiden tarinan Prinssinakin keksijänä. Jotkut eivät osaa sanallistaa omaa tarinaansa, koska he kertovat tarinansa tekemällä, rälläkällä ja pistosahalla. tarinat myös yllättävät, kuten verovirkailijan, joka lukee ihmisten elämästä heidän veroilmoituksiinsa liittämien kuittien kautta ja tulee ihastuneeksi kuittitaituri ja veronkiertäjä Erkki Herkkoon.

Hotakainen kommentoi aikaamme, jossa tarinoita on kaikkialla ja kaikki pitää tarinoittaa. Siksi kirjaa voi lukea tarinoiden yltäkylläisyyden kritiikkinä. Tarinoista on tullut aitouden ja juurten takuu. Jopa Virkistysalueen avajaisten pikkusuolaisella tarjottavalla on oma tarinansa:

Tämän hauen haki järvestä 102-vuotias kalastaja Kukkelström, jonka pojan puikulaperunasta valmistettu muusinokare lepää paimiolaisen metsästäjä-keräilijä Kelpo Huuskovainion tuhatvuotisesta leipäjuuresta leivotulla lätyksällä, ja tämän kaiken on teille kuljettanut perniöläinen autonkuljettaja Luppo, jonka isoisä jo aikoinaan kuljetti arvohenkilöitä heidän kesäasunnoilleen Virkistysalueen itäisiin osiin.

Enää ei kelpaa ihmisen elämän perustarina *opiskelu, työ, asunto, perhe, ura, eläke, vanhuus, hautajaiset*. Pätiksi muuttunut työura pakottaa ihmiset kertomaan elämästään tarinan aina uudelleen, sen kuka on ja mistä tulee.

Mutta entä kaupunki ja maaseutu, minkälaiseksi niiden suhde kirjassa asettuu? Kaupungin ja maaseudun tarinana Tarina kertoo maaseudun muuttuneen luonnon ja perinteen asuinsijaksi ja virkistysresurssiksi. Kaupungistuminen on synnyttänyt ongelmia, joita ei osattu ennakoida. Kirjassa puheenvuoron maaseudusta ja kaupungista pitää itse presidentti Virkistysalueen virallisissa avajaisissa.

Vaikka romaanin kertoja ja sen kirjoittanut kirjailija ei ole yksi ja sama henkilö, kuuluu presidentin puheessa Kari Hotakaisen ääni, joka kehottaa kuulijoita / lukijoita miettimään kaupungistumista ja keskittämistä tukevaa politiikkaa ja toisaalta penää vastuun kantamista seurauksia, jotka kirjailija on punonut tarinaksi ja jotka hän meille Tarinassaan kertoo.

OLLI JAATINEN

TaM, valokuvaaja

Leo Montosen kuvat

Leo Montonen syntyi vuonna 1905 Puumalan saaristossa, jossa hän asui koko elämänsä ajan. Montonen aloitti valokuvaamisen 18-vuotiaana vuonna 1923. Hän toimi matkakuvaajana lähinnä kesäisin, Saimaan saaristoa kierellen. Vuodesta 1926 lähtien valokuvaaminen oli Montosen pääelinkeino. Aktiiviaikaa kesti talvisotaan, johon hän osallistui konekiväärikompaniassa.

Leo Montosen kuvallinen jäämistö käsittää noin tuhat negatiivia ja pari tuhatta vedosta. Suurin osa on isokokoisia, 10 x 15 cm:n lasinegatiiveja, joiden tekninen ja taiteellinen laatu on erittäin korkea: virhevalotuksia ei juurikaan ole.

Leo Montonen kuvasi Puumalan saaristolaisista muotokuvia, perhekuvia, ryhmäkuvia, kaverikuvia, hääkuvia, hautajaiskuvia. Mutta hän kuvasi myös aikalaisiaan töidensä ääressä: miehiä metsätöissä tai veistämässä egyptinparruja tai tekemässä uittonippuja, perheitä heinätöissä, lapsia leikkaamassa viljaa tai leikkimässä hiekkarannalla. Montonen kuvasi myös taloja, kyliä ja vesimaisemia. Välillä kamera tallensi kakkärämännyn, pyyntilangan tai erikoisen juureksen.

Oma lukunsa ovat Leon omakuvat, "selfiet", joita hän kuvasi jo 20-luvun alusta lähtien. Omakuvissaan Leo joko poseeraa yksin, koiransa tai ystäviensä kanssa, juoksee tai hiihtää. Välillä kamera on ollut mukana halkometsässä tai parrujen veistopaikalla. Toisissa kuvissa näkyy naru tai lanka, jolla Leo on kameransa laukaissut. Välillä laukaisin näyttäisi kätkeytyneen Leon oikean kämmenen suojaan.

Leo Montosen omakuva, noin 1930. Paperinegatiivista.
© Olli Jaatinen

Valokuvilla on ollut Leo Montoselle merkitystä oman identiteetin tutkimisessa ja luomisessa. Valokuvaus oli hänelle kesäisin pääelinkeino, mutta myös keino ilmaista itseään, hahmottaa ympäristöään sekä toteuttaa luontaista kiinnostustaan valokuvaamisen tekniikkaan.

Kesät kuuluivat myös vesillä työmiehenä tukkitöissä: Leo toimi pienen ”apupässin” eli pikkuhinaajan kuljettajana avustaen puutavarayhtiöiden isompia tukkilauttahinaajia. Apupässi puski tukkilauttoja, jotta ne mahtuivat kapeista salmista. Leo Montonen on toiminut myös konemiehenä veljensä Lennin Saimaa-laivalla. Montosen veljekset muistetaan saaristossa edelleenkin erittäin taitavina konemekaanikkoina, joille veneilijät toivat vikaantuneet moottorinsa kunnostettaviksi.

Leo Montonen oli myöhemmin myös kyläkauppias. Hän piti pientä sekatavarakauppaa kotitalonsa peräkammarissa Lintusalon Sääsksessä. Leon Lenni-veljellä oli kauppa Ruokotaipaleessa, josta Leo haki tavaraa omaan putiikkiinsa. Montonen ei avioitunut eikä hänellä ole jälkeläisiä. Hän kuoli vuonna 1968 Tiurun keuhkotautisairaalassa Joutsenossa.

Valokuvakeskus sai elokuussa 2018 pärekorillisen lasinegatiiveja mikkeliläiseltä Jorma Höltältä, joka oli vuonna 2010 ostanut omakotitalon Montosilta Mikkelin Lähemäellä. Hölttä löysi talonsa vintistä lasinegatiivit, jotka toimitti Mikkelin valokuvakeskukselle. Mikkelin valokuvakeskus päätti aloittaa negatiivien digitoinnin ja kuvien lisäämisen kokoelmiinsa.

Montosen kuvista on vuonna 2019 julkaistu teos Veskansan tarina Leo Montosen valokuvin (The Story of the Lake People – Photographed by Leo Montonen). Valmistelen parhaillaan kuvateosta, jossa Montosen koko tuotanto tulee laajasti julki. Leo Montosen valokuvien tekijänoikeudet ovat minulla.

Leo Montonen keskellä. Hän osallistui egyptinparrujen veistoon. Tässä parruja kannetaan lotjaan. Saimaa, noin 1930.

© Olli Jaatinen

Viulisti Armas Tarhonen (s. 1918). Kuva varmaankin 1930-luvun loppupuolelta.
© Olli Jaatinen

Lenni Montonen – Leo Montosen neljä vuotta nuorempi veli – oli liehtaaja eli vesitaksin kuljettaja. Tärkeä henkilö, joka kuljetti saariston väkeä sekä heidän tavaroitaan.

© Olli Jaatinen

Syy ja seuraus. Pieni poika seisoo penkillä, jollaista on käytetty lapsenvahtina: pienokainen mahtuu juuri ja juuri penkin aukkoon, muttei pääse siitä pois. Pitkät ajat heikosti kehittyneiden vauvanjalkojen varassa ovat usein aiheuttaneet lapsille väärät sääret. Penkki on saattanut kuitenkin myös usein pelastaa lapsen hukkumiselta: moni lapsi on päässyt yksin järven rantaan vanhempien silmälläpidolta ja hukkunut. Lintusalossa sanotaankin, että "joka kevät ja syksy niitä hukkui".

© Olli Jaatinen

Peltotöitä. Mahdollisesti 1930-luku.
© Olli Jaatinen

Maaseudun uusi aika -yhdistyksen gradu-palkinto 2020

Anni Leskinen: "Omavaraisuutta tavoittelevat kotitaloudet Suomessa: keinot, syyt ja elämänpolitiikka"

Maaseudun uusi aika -yhdistyksen gradupalkinto on muotoutunut vuosittaiseksi perinteeksi. Palkinnon valitsevat yleensä yhdistyksen puheenjohtajat yhdessä Maaseututkimus-lehden päätoimittajan kanssa, ellei joku heistä ole tehtävään esteellinen. Tänä vuonna noudatettiin perinteitä ja raadissa olivat yhdistyksen puheenjohtajat Olli Lehtonen ja Kaisu Kumpulainen sekä päätoimittaja Torsti Hyyryläinen. Maineen ja kunnian lisäksi nyt julistettavalle voittajalle myönnetään 300 euron arvoinen stipendi.

Kilpailuun ilmoittautui vuonna 2020 neljä hyvätasoista gradua. Ehdokkaat olivat eri yliopistoista ja eri tieteenaloilta. Ehdolle asettuneissa töissä oli huomattavia eroja siinä, miten ne käsittelivät maaseutua ja sen kehittämistä. Pidimme vahvaa kytkeytymistä maaseutuun keskeisenä kriteerinä tieteellisten ansioiden ohella palkinnon saamiselle. Neljästä ehdokkaasta voittajaksi valikoitui lopulta **Anni Leskisen** ympäristöpolitiikan gradututkielma, joka on tehty Itä-Suomen yliopiston Historian ja maantieteiden laitoksella. Tutkielman otsikko on "Omavaraisuutta tavoittelevat kotitaloudet Suomessa: keinot, syyt ja elämänpolitiikka". Työnohjaajina toimivat Tuija Mononen ja Irmeli Mustalahti.

Leskisen tutkielma pureutuu maaseutututkimuksen kentässä ajankohtaiseen keskusteluun kotitalouksien omavaraisuudesta. Tutkimus on tehty pääosin ennen koronapandemiaa, vaikka työn aihe osoittautui erittäin ajankohtaiseksi, kun yhteiskunnassa pohdittiin korona-keväänä laajasti

esimerkiksi kotitalouksien, elinkeinoelämän ja terveydenhuollon omavaraisuutta ja huoltovarmuutta pandemian aikana. Leskisen tutkielma tuo yhteiskunnalliseen keskusteluun tärkeää tietoa kriiseihin varautumisesta. Raati arvostaa myös työn teoreettista haastavuutta ja tähän kytkeytyviä uusia tulkintoja. Leskisen tutkielmaa voi pitää myös metodologisesti erittäin onnistuneena. Aiemmin omavaraisuutta on tutkittu lähinnä opinäytteissä, joissa tarkastelu on perustunut muutamien henkilöiden tai kotitalouksien haastatteluihin. Leskinen tutki työssään omavaraisuutta 88 ihmisen vastausten perusteella, mikä antaa aikaisempia tutkimuksia laajemman pohjan omavaraisuuteen pyrkivästä elämäntavasta tehtäville päätelmille ja tulosten yleistämiselle. Analysoinnissa yhdistettiin menestyksellisesti sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia menetelmiä.

Omavaraisuuden keskiössä ekologinen, eettinen ruoka

Leskisen tutkielman tulosten perusteella omavaraisuuden keskiössä oli vastaajilla ekologisesti ja eettisesti tuotettu ruoka. Tärkeää omavaraisuutta tavoitteleville oli myös luonnonläheisyys, eläinten kanssa toimiminen ja myös erilaisiin kriiseihin ja poikkeustiloihin varautuminen. Omavaraisuutta tavoittelevista kotitalouksista suurin osa asui maaseudulla, mutta elämäntavassa oli paljon samaa myös kaupungeissa ja muissa taajamissa. Maaseudun asuttuna pitämistä, perinteisiä työtapoja ja elämänmuotoja sekä käytännön töiden tekemistä ja kädentaitoja arvostettiin, samoin yleisesti ekologista elämäntapaa, kulutuksen vähentämistä sekä kohtuullisuutta ja säästäväisyyttä. Myös hyvinvointiin liittyvät asiat, kuten terveys, rauhallisempi elämänrytmi, vaatimattomampi elämäntapa ja elämän mielekkyys olivat omavaraisuutta tavoitteleville vastaajille todella tärkeitä.

Palkittuun opinnäytetyöhön voi tutustua tarkemmin Itä-Suomen yliopiston avoimien aineistojen eRepo-palvelussa:

<http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20200577>

Lopuksi haluamme vielä kiittää kaikkia kilpailuun osallistuneita tutkielman tekijöitä. On hienoa huomata, että maaseutututkimusta tehdään monissa yliopistoissa ja eri tieteenaloilla. Toivomme, että tulevinakin vuosina tutkielman tekijät osallistuisivat rohkeasti yhdistyksen järjestämään vuosittaiseen gradukilpailuun.

”Osallinen maaseutu”

Maaseutututkijatapaaminen
etäyhteyksin 26.–27.8.2021

Yhteiskunnan kehitys on viime vuosina ja korona-aikana haastanut pohtimaan maaseudun osallisuutta erilaisissa kehityksissä sekä ilmiöissä. Onkin syytä pysähtyä pohtimaan, miten maaseutu ja maaseudun asukkaat ja erilaiset toimijat ovat osallisia lukuisissa meneillään olevissa yhteiskunnallisissa muutoksissa.

www.mua.fi/maaseutututkijatapaaminen-2021

Työryhmät

Tämän vuoden maaseutututkijatapaamisen työryhmissä käsitellään maaseudun osallisuutta laaja-alaisesti, sillä osallisuuteen kytkeytyy monenlaisia tekijöitä, toimijoita ja vuorovaikutuksia. Työryhmissä maaseudun ja maaseudun toimijoiden osallisuutta ja osallistumista lähestytään esimerkiksi kestävyysmurroksen, ruoan, palvelujen, sosiaalisen osallisuuden, monipaikkaisuuden, älykkään sopeutumisen, työn tai väestön ikääntymisen näkökulmista. Osallisuus erilaisissa kehityksissä ja ilmiöissä kytkeytyy läpileikkaavasti maaseudun kehittämiseen ja tutkimukseen.

Näkökulmia osallisuuteen tarjoaa myös palvelutuotanto, palvelujen suunnittelu ja kehittäminen tai hiljaisten ja syrjään jääneiden osallisuus.

Paikallinen osallisuus on vahvasti läsnä myös yhteisöllisessä yrittäjyydessä. Valtiokin on osallinen maaseudun nykytilaan. Hallinto ja päätöksenteko kytkeytyvät myös osallisuuteen esimerkiksi lähidemokratian ja osallisuusohjelmien kautta.

Ohjelmasta

Tapaamisen ohjelmassa on kumpanakin päivänä yhteinen seminaari- osuus sekä työryhmien kokoontumisia. Torstaina Pasi Mäenpää Helsingin yliopistosta avaa osallisuutta otsikolla ”Neljäs sektori uudistaa kuntakehittämistä”. Virpi Harilahti-Juola Maaseudun Sivistysliitosta kertoo perjantaina, miten lisätä vuoropuhelua kunnan päätöksenteossa osallisuuden kautta. Maaseutututkijatapaamisessa on tärkeä rooli keskustelulla, ajatusten ja ideoiden vaihtamisella sekä verkostoitumisella. Näitä mahdollistavat kahdeksan työryhmää, joissa syvennyttään tarkemmin osallisuuden ja osallistumisen näkökulmiin eri teemoista käsin.

Tervetuloa osallistumaan kaikki maaseudusta kiinnostuneet tutkijat ja kehittäjät!

Sophia Elizabeth Hagolani-Albov

Tohtorikoulutettava
Helsingin yliopiston kestävyystieteen
instituutti HELSUS
Helsingin yliopisto, Globaali kehitystutkimus
sophia.hagolani-albov@helsinki.fi

Juha Helenius

Professori
Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti
Helsingin yliopiston kestävyystieteen
instituutti HELSUS
juha.helenius@helsinki.fi

Torsti Hyyryläinen

HT, dosentti, tutkimusjohtaja
Helsingin yliopisto
Ruralia-instituutti
torsti.hyyrylainen@helsinki.fi

Olli Jaatinen

TaM, valokuvaaja
olli.jaatinen@gmail.com

Kari Koppelmäki

Tohtorikoulutettava
Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti
Wageningen University, Farming Systems
Ecology
kari.koppelmaki@helsinki.fi

Ossi Kotavaara

FT, tutkimusjohtaja
Oulun yliopisto
Kerttu Saalasti Instituutti
ossi.kotavaara@oulu.fi

Kaisu Kumpulainen

FT, yliopistonopettaja
Jyväskylän yliopisto, KUMU
kaisu.kumpulainen@jyu.fi

Olli Lehtonen

FT, erikoistutkija, tutkijatohtori
Luonnonvarakeskus
Itä-Suomen yliopisto
olli.lehtonen@luke.fi

Toivo Muilu

FT, dos., johtava tutkija
Luonnonvarakeskus (Luke)
Maaseutu, maankäyttö ja luonnonvarojen
hallinta -ryhmä (MAKA)
toivo.muilu@luke.fi

Anni Rannikko

FT, yliopistonlehtori
Itä-Suomen yliopisto
anni.rannikko@uef.fi

Eeva Uusitalo

FT, koordinaattori
Helsingin yliopisto
Ruralia-instituutti
eeva.uusitalo@helsinki.fi

Olli Voutilainen

FT, erikoistutkija
Luonnonvarakeskus (Luke)Maaseutu,
maankäyttö ja luonnonvarojen hallinta
-ryhmä (MAKA)
olli.voutilainen@luke.fi

Mira Välimaa

YTM, väitöskirjatutkija
Jyväskylän yliopisto
Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
mira.j.valimaa@student.jyu.fi